

Sporočila iz Dražgoš

Majhna partizanska gorenjska vasica Dražgoše je minulo soboto in nedeljo gostoljubno sprejela približno dva tisoč udeležencev 28. spominskih prireditev Po poteh partizanske Jelovice. Z njimi so se spomnili legendarne bitke Cankarjevega bataljona, ki jo je bojeval s premočnim sovražnikom pred triinštiridesetimi leti in je v zgodovini zapisana kot dražgoška bitka.

Večina udeležencev proslave pred spomenikom v Dražgošah je prišlo v zasneženo vasico peš iz Soteske, iz Stražišča, iz Škofje Loke, iz Selca, iz Kroke in z Rudnega. Najtežjo pot so imeli prav gotovo pohodniki, ki so prišli v Dražgoše s Pasje ravni. Na pot so odšli ob eni uri ponoči, bilo pa jih je več kot 140. Kljub precejšnjemu mrazu in visokemu snegu se nihče od pohodnikov ni pritoževal,

ampak so bili vsi ponosni, da so tako počastili obletnico pomembnega dogodka iz narodnoosvobodilnega boja.

Proslave, ki je bila tako kot že vrsto let pri spomeniku, so se ob številnih domačinih udeležili tudi športniki tekmovalci iz vse Jugoslavije in skupina petdesetih naših rojakov iz Steverjana v Italiji.

Med pomembnimi gosti so bili v Dražgošah predsednik skupščine SR Slovenije Vinko Hafner, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Božidar Gorjan, ki je bil tudi slavnostni govornik, predsednik republiške konference ZRVS Stane Kotnik, namestnik poveljnika TO Slovenije Milovan Zorc, predstavniki JLA, organov za notranje zadeve in drugi.

Bojan Kuntarič

Zgodovinska izkušnja mora biti čista in poštena

Slavnostni govornik na osrednji proslavi v Dražgošah Božidar Gorjan-Bogo je najprej orisal pomen bitke in kakšen odmev je imela v Sloveniji. Poudaril je, da je Cankarjev bataljon nastal iz množičnega razpoloženja na Gorenjskem, iz splošnega odpora prebivalstva konec leta 1941 kot odgovor preseljevanju, potujčevanju in ostremu nemškemu pritisku. Oborožen odpor je bil tako edini možni odgovor na poskuse izničenja Slovencev. Spregovoril je tudi o krvavi vlogi domačih izdajalcev med vojno, ki so po svoji okrutnosti prekašali svoje gospodarje. Izdajalci so že pred osvoboditvijo iskali možnosti za nadaljevanje boja proti lastnemu narodu, vendar smo jim to preprečili z največjo odločnostjo. Nato pa je Božidar Gorjan-Bogo nadaljeval:

»Mi partizani razumemo pričakovanja in potrebe poveljnih rodov, da vedno znova proučujejo novejšo zgodovino tudi s stališča lastnih spoznanj in potreb. Tudi mi smo za to, da je zgodovinska izkušnja, čista in poštena, vedno navzoča pri iskanju poti našega razvoja. Tudi mi smo za to, da se še nedorečene stvari razčistijo do konca. Hitreje kot doslej. Vendar se bomo še naprej odločno upirali poudarjanju slabosti, odpiranju nekaterih poglavij ločeno od celote samo zato, da se na tak način dela prostor za delovanje zunaj naše družbene ureditve in proti njej. Mislim celo, da smo že doslej preveč popuščali tistim posameznikom in organiziranim skupinam, ki sicer v imenu kulture, demokracije in svobode vendarle iščejo samo prostor za ustvarjanje idejne in politične razdvojenosti pri nas. Tak politično tendenciozen pogled nazaj si moramo razlagati samo tako, da nas nosilci teh prizadevanj nočejo spremljati pri poglobljanju in razvoju naše samoupravne demokracije, pri utrjevanju federativne ureditve avnojske Jugoslavije, pri uresničevanju neodvisne in nevrščene mednarodne politike.

Ob današnjih poglobljenih razpravah o nadaljnjih poteh našega razvoja pa lahko ugotovimo, da smo kljub vsem povejnim težavam tudi vsa ta desetletja po vojni ostali dosledni temeljnim načelom Osvobodilne fronte, to je politike, za katero se je naš narod odločil že leta 1941.

Ko to ugotavljamo na kraju, kjer se hkrati spominjamo tudi žrtev iz našega NOB in revolucije, to ne pomeni, da si partizanska generacija lasti zasluge za to, da smo zadržali in razvijali vse pridobitve naše revolucije. Zavedamo se, da sta bila za to potrebna predvsem delo in odpovedovanje tudi vseh poveljnih rodov.

Letos imamo še posebno priložnost, da se spomnimo delovanja vojne generacije. Kajti, prišel je čas, ko redno delovno dobo končujejo še zadnji, najmlajši partizani. Naša povprečna starost bo letos dosegla 68 let. Že nekaj desetletij se borci in aktivisti selimo z našo dejavnostjo v družbenopolitično delo. Tako poskušamo uveljaviti naša stališča v delegatskem sistemu, kjer je povprečna starost delegatov med 35 in 40 let, medtem ko so se v občinskih in republiških izvršnih organih že pred desetletjem skoraj v celoti uveljavili poveljni rodovi. Kar pomeni, da se pri delu v družbenopolitičnih organizacijah in kot borci delegati srečujemo s problemi sedanjega časa. Naš pogled je pri tem obrnjen nazaj samo toliko, kolikor je potrebno, da z izkušnjami pomagamo reševati današnje probleme.

Naj zato povem vsem vam, mlajšim pohodnikom in športnikom, ki ste danes zbrani tukaj, da borci poskušamo tudi ob takih priložnostih, kot je današnja, razumeti predvsem potrebe mlajših: po sprostitvi, tovarštvu in življenju v naravi. Skupno z vami želimo posvetiti tudi večjo skrb za čisto in lepo naravo. Tudi svoboda, za katero smo se bojevali, ne more biti prava, če je ne uživamo v lepi in ekološko čisti domovini. Vse generacije se moramo zato bolj odločno zavzemati, da bomo temu vprašanju pri našem delegatskem presojanju in odločanju namenjali še večjo skrb,« je med drugim poudaril Božidar Gorjan-Bogo.

Danes seja zveznega borčevskega predsedstva

Na današnji seji predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije bodo obravnavali kar zajetno število vprašanj, če jim seveda ne bo kakšna točka ostala za prihodnjico. Govorili bodo o nalogah ZZB NOV pri praznovanju štiridesetletnice osvoboditve Jugoslavije in zmage nad fašizmom, o mednarodni borčevski aktivnosti, o pripravah na svetovno borčevsko konferenco, o informaciji o smereh in razvoju civilne zaščite in o nalogah ZZB NOV pri tem ter še o nekaterih predlogih bolj tehnične kot vsebinske narave (med drugim tudi predlog za povečanje denarne vsote za četrtjulijske nagrade).

»...Nujno je, da zaznamovanje tega jubileja prispeva k pregledu naše revolucije in uresničevanju njenih ciljev,« so zapisali v gradivu o letošnjem jubilejnim letu in dodali: »Če upoštevamo aktualni politični trenutek naše družbe na čelu z ZKJ, se vsi trudijo in si prizadevajo za uresničevanje ciljev revolucije, za od-

ločujoč položaj delavskega razreda v družbi in za nadaljnji razvoj samoupravljanja, za premagovanje v družbi nakičenih ekonomskih težav, s katerimi se soočamo. V luči vsega tega dobiva zaznamovanje štiridesetletnice osvoboditve Jugoslavije in zmage nad fašizmom ter spomin na velike in usodne dni naše zgodovine in na žrtve izjemen pomen...«

V tem letu bodo vse družbenopolitične organizacije posvetile pomemben delež svojega delovanja pripravam na kongrese in na volitve v delegatske skupščine. Za borce je, poleg priprav na 13. kongres ZKJ pomembna tudi priprava na svoj deseti kongres. Pomembno je, da se čim bolj jasno opredeli vloga vsakega subjekta, kar najbolj natančno opredelijo naloge, tudi za borce; najbolj nujno pa je treba določiti odgovornost za enotno izvrševanje obveznosti, ki so pred nami.

O tem in še vrsti drugih vprašanj bo torej tekla današnja beseda delegatov.

V pričakovanju neverjetnega razpleta?

V decembrskih Gospodarskih gibanjih, ki jih pripravljajo sodelavci ekonomskega instituta pravne fakultete v Ljubljani, pišejo o deviznih vlogah občanov. Naši ljudje imajo (ali naj bi imeli) v domačih bankah, »nogavicah« in v tujih bankah skorajda toliko denarja, kolikor znaša jugoslovanska zadolžitev do tujine. To kar samo od sebe poraja misel, kako bi ta denar porabili za poravnavo dolgov v tujini. Že lani so v GG (Gospodarskih gibanjih) predlagali, da bi zunanjo zadolžitev zmanjšali tako, da bi povečali notranji devizni dolg (saj je tistih osem milijard dolarjev, kolikor jih imajo vlagatelji v domačih bankah, že porabljenih za odplačilo dolgov in obveznosti v tujini). Po njihovem prepričanju pa je proces – zaradi napačne ekonomske politike – ravno nasproten: s tujimi denarji odplačujemo domače devizne dolge, dolarji nam polzijo iz rok.

Da vse več deviz ostaja v nogavicah oziroma potuje v tuje banke (kjer so zdomci za domače rezidente postali nekakšni potujoči bankirji med veljavnostjo depozita), je iskati vzroke v tem, da domače banke izplačujejo obresti v dinarjih, da je postopek, ko hočejo do deviznih obresti zdomci, zapleten in neprijeten, in da v bankah pišejo posebej devize z znanim in posebej tiste z neznanim izvorom. Predlagatelji sprememb obstoječe zakonodaje se močno bojijo, da bo domače prebivalstvo vse devize odneslo v tujino in tam porabilo: nekaj zato, ker je pot do tujih bank dolga in tvegana (hranjenje v tujini je nezakonito za zaposlene v SFRJ), nekaj tudi zato, ker se jim bo zdelo v tujini vse ceneje, saj deviz ne bodo kupovali s podcenjenim dinarjem, marveč bodo blago plačevali z

bankovci iz svojih deviznih zalog. V skrajnem primeru bi se lahko zgodilo, da bi se devizne vloge prebivalstva v domačih bankah povsem posušile in bi v njih ostale le dinarske vloge.

Zdaj pa tako: snovalci stabilizacijskega programa so si močno želeli prav to, da prebivalstvo varčuje v dinarjih, plačuje v dinarjih, živi le z dinarji. Prebivalstvo pa mora samo spoznati, če postavimo gospodarstvo na ekonomske zakonitosti, kar je prav tako izhodiščna točka stabilizacijskega programa, da je poslovanje z dinarji, kupovanje z dinarji in varčevanje z dinarji koristnejše, kot če to dela z devizami. Tega seveda še ni spoznalo (in ni moglo spoznati), in zato v danih razmerah prebivalstvo mora svoja likvidna sredstva držati v devizah, jih skrivati v nogavicah in spravljati v tujih bankah. Delavec torej sam odloča, kaj mu koristi in kaj mu škodi. Tisti, ki imajo devize v nogavicah in tujih bankah, so tako »povedali«, da se jim zdi tveganje – da bi imeli devize v naših bankah (zaradi dinarskih, inflacijsko občrtih obresti, zaradi bojazni, da bodo izgubili devizno glavnico, da jih bo kdo sprasoval, kako so prišli do deviz itn.) – večje, kot pa če imajo devize (brez obresti) v »nogavici« ali (z deviznimi obrestmi) v tuji banki. Tako torej izgubljene devize dobijo tuje banke, ki nas kreditirajo in kreditirajo nas z našim lastnim denarjem. Torej bi morali takojci vnovič devizno obrestovati devizne vloge prebivalstva, odpraviti razlikovanje med znanimi in neznanimi izvori deviz, postopoma pa odpraviti vse omejitve pri razpolaganju z devizami (omejene dvige), ponuditi konkurenčne obresti (glede na tuje banke), odpraviti prodajo blaga za devize

(in tudi dinarsko kreditiranje s prodajo deviz). Strah zaradi življenja od devizne rente, nedela, torej zaradi nesocialističnega ravnanja, bo manjši, če bomo ugotavljali dohodke prebivalstva pri izvoru, to pa pomeni vzpostavitev učinkovitih davčnih služb, ne pa obsojanje vsega, kar je nadpovprečno, sposobnejše in učinkovitejše...

Seveda, vse to je hudo, hudo skrajšan povzetek tistega, kar je mogoče prebrati v GG. Tak, za premišljanje. Denimo za premišljanje tudi o tem, zakaj se posamezni ekonomisti nenehno ukvarjajo z deviznimi vlogami občanov, zakaj se ogrevajo za normalnejše, svetu primernejše bančne storitve, zvezni državni uradniki pa snujejo načrte, kako bodo ves golaž finansiranja t. im. negativnih tečajnih razlik, ki se jih je nabralo za 2.500 milijard dolarjev ali celo več, razmejili, odpravili na najbolj inflacijski način (primarna emisija, takse, davki), kako bi ločili inflacijske »bogatine« in inflacijske »siromake«, ne nazadnje kako bi vzeli več tistemu, ki dela in ima in dali tistemu, ki sedi in čaka, da bo od kje kaj kapnilo...

Dolgo bomo še čakali, da bo naš dinar konvertibilen, kot bi nekoč že skoraj postal. Dolgo bomo čakali, da bo dobil v dinar zaupanje vsak naš in tuj »kmet«. Tudi zato, ker pri nas nenehno nekaj solidariziramo, krpamo, prelivamo, ker premalo (vsi) delamo, ker nespametno vlagamo, ker živimo v preživelih pričakovanjih, da bo od nekoč prišel »due e machina« in bodo naše igrice tik pred zlomom doživele miren razplet v srečni konec.

Ivan Vidic

Brezatomske cone

Odkar je atomska oborožitev postala prevladujoča oblika oborožene moči velikih sil in kolikor bolj se je nad svetom širila nevarnost atomskega spopada z nepredvidljivimi posledicami, toliko bolj se je – zlasti med malimi in srednjimi državami v raznih delih sveta – krepilo prizadevanje obvarovati se nevarnosti, ki jo v sebi skriva to grozovito orožje.

Razumljivo je zato, da je hkrati z jedrsko oboroževalno tekmo rasel tudi odpor proti tej oborožitvi, in to v raznih oblikah. Ena takih zelo pomembnih oblik je neke vrste – dejali bi – gibanje proti širjenju atomskega orožja oziroma prizadevanje in boj za brezatomske cone. Ta boj je spodbujala težnja vrste držav, tistih v blokih, da bi se otrsle atomske oborožitve in še posebej držav zunaj blokov, da ne bi bile potegnjene v vrtnec jedrske oboroževalne tekme in s tem v nevarnost jedrske vojne.

Odtod pojav, da so se vselej, ko je mednarodna napetost začela zavzemati vznemirljive razsežnosti in ko so se pojavljale nove vrste atomskega orožja, pojavila prizadevanja po ustanavljanju tako imenovanih brezatomskih con. Značilno je, da so prve zahteve oziroma predlogi za take cone prišli iz dežel vzhodne Evrope. Že leta 1956, v času, ko so Združene države začele opremljati vojske svojih evropskih zaveznikov z jedrskimi raketami, je Poljska predlagala, naj se vse območje srednje Evrope razglasi za območje brez atomskega orožja. Leto dni pozneje je romunski predsednik Ceausescu predložil sklicanje predstavnikov balkanskih držav, ki naj bi razpravljali

in se dogovarjali o postavitvi brezatomske cone na Balkanu. Podobno je finski predsednik Kekkonen leta 1963 (v času najhujše napetosti ob kubanski krizi) predložil, naj bi skandinavske dežele razglasile svoja območja za brezatomske cone.

V vseh tridesetih letih, odkar mednarodno politično in vojaško izrazoslovje pozna pojem brezatomska cone, je svet doživljal mnogotera krizna obdobja ob občasnih obdobjih delnega popuščanja napetosti. Ves ta čas niso zamrle pobude za odpravo nevarnosti vojne in predvsem za začetek procesa postopnega razoroževanja. Vendar je bila ena izmed bistvenih značilnosti mednarodnega dogajanja vseh teh let in je še danes nezadržna in vse bolj nevarna oboroževalna tekma, ki je dosegla svoj vrhunec prav v minulem letu.

Ves ta čas so bile kot nekakšen sestavni del boja za razorožitev zaznane zahteve po postavitvi brezatomskih con zlasti v vseh tistih delih sveta, kamor bloka še nista segla s svojo širitvijo jedrskega orožja. Zato sta v evropskem prostoru vse do današnjega dne ohranili najbolj stvarne možnosti dve pobudi glede brezatomskih con: pobuda skandinavskih držav, da bi severno Evropo izločili iz dosega jedrske oborožitve in pa pobuda o vzpostavitvi brezatomske cone na Balkanu. Mimogrede kaže omeniti, da je v času, ko sta velesili začeli oboroževati Evropo s svojimi najnovejšimi raketami pershing in SS 20, po mnogih evropskih državah nastopilo protiraketno gibanje, ki želi spremeniti tako rekoč vso evropsko

celino v območje brezaketnega orožja.

Hkrati ko so se po zahodni in vzhodni Evropi začele pojavljati nove rakete srednjega dosega, so voditelji raznih držav – Palme na Švedskem, Papandreu v Grčiji, Ceausescu v Romuniji in drugi obnovili pobude za vzpostavitev brezatomskih con na severu Evrope in na Balkanu. Grčija in Romunija sta celo prevzeli tudi pobudo za konkretnije ukrepe, ki naj pripeljejo do uresničenja zamisli o brezatomski coni na Balkanu. Pred letom dni, 15. januarja 1984, so sklicali tudi že prvi sestanek strokovnjakov v Atenah, ki naj bi pripravili gradivo za začetek pogajanj o vzpostavitvi brezatomske cone. Vendar so se sestanka udeležili samo predstavniki štirih držav. Poleg Grčije še Jugoslavija, Romunija in Bolgarija, Turčija, ki ima na svojem ozemlju nameščeno ameriško jedrsko orožje, je postala samo opazovalce, Albanija pa na povabilo sploh ni odgovorila.

Četudi je očitno, da obstaja med balkanskimi državami živo prizadevanje obvarovati se pred nevarnostjo jedrske vojne, čemur naj posredno služi tudi zamisel o brezjedrski coni na Balkanu, pa je uresničitev te zamisli povešana z mnogoterimi težavami, ena izmed njih je vsekakor dejstvo, da balkanske države – z izjemo Jugoslavije in Albanije – pripadajo obstoječima blokoma in da je na ozemlju dveh članic atlantskega pakta, Grčiji in Turčiji, že navzoče ameriško jedrsko orožje, kar pa je v hudem neskladju s temeljno idejo brezatomske cone. Vendar so vse balkanske države – ne glede na blokovsko pripadnost nekaterih izmed njih – doslej pokazale veliko mero vztrajnosti, da bi uresničile večletno zamisel o Balkanu brez atomskega orožja.

Drago Košmrlj

Generalu Karlu Levičniku bodo postavili doprsni kip v Postojni Do spomenika – s prispevki

Na pobudo pododbora borcev artilerijske brigade 4. armade občine Koper in sklepa zbora skupnosti borcev omenjene brigade (artilristov prekomorcev), ki so ga sprejeli na slavnostnem zborovanju v počastitev 40-letnice oblikovanja artilerijske grupe (brigade) 8. korpusa (4. armade), dne 22. aprila 1984, bodo v Postojni postavili pokojnemu Karlu Levičniku doprsni kip na ustreznem podstavku.

Karel Levičnik se je rodil 28. januarja 1900 v Ljubljani v napredni slovenski družini. Njegov oče je bil predsednik sodišča. Že kot gimnazijec je sodeloval v društvu za Preporod. V zgodnji mladosti je ostal brez matere, pa je v želji, da bi se čimprej osamosvojil, vstopil v mornarico. Tako je že s 17 leti dokončal pomorsko vojaško akademijo bivše avstroogrške mornarice. Zlom monarhije ga je doletel v Boki Kotorski kot po-

morskega kadeta. Tu je sodeloval pri prevzemanju oblasti na ladjah od oficirjev avstroogrške mornarice, ki so bili tuje narodnosti. V bivši jugoslovanski mornarici je bil nepretrgoma do kapitulacije leta 1941. Leta 1929 je obiskoval in končal s prav dobrim uspehom višji artilerijski tečaj britanske mornarice v Greenwichu in Portsmouthu. Bil je v komisiji za sprejem oborožitve za novi rušilec Dubrovnik v Češkoslovaški, Nizozemski in Angliji. Dosegel je najvišjo strokovno izobrazbo, zlasti pa je vsa svoja prizadevanja posvetil razvoju pomorske artilerijske stroke.

Od kapitulacije bivše Jugoslavije je kot zaveden Slovenec in Jugoslovian odklonil vstop v sovražno ustaško mornarico in poiskal zveze za odhod v notranjost dežele. Tako je prišel v Drčo pri Šentjerneju na Dolenjskem, kjer je takoj začel delati z Osvo-

bodilno fronto. Marca 1942 so ga aretirali. Zaprt je bil v Kostanjevici in nato v Novem mestu, od tam so ga odpeljali v taborišča Gonars, Monternale, Padova in Treviso.

V Ljubljano se je vrnil ob padcu fašizma julija 1943 ter se takoj vključil v delo na terenu, dokler ni odšel za inštruktorja oficirske šole glavnega štaba Slovenije. Po sklepu VŠ NOVJ so ga jeseni 1943 poslali na Hvar, takratni sedež štaba mornarice. Med pohodom prek Senja in Kornatskih otokov proti Visu ga je zatekla močna nemška ofenziva ter umik naših enot na Vis. Tako je sodeloval pri organizaciji obrambe tega otoka, na katerega se Nemci niso nikoli izkrcali.

Na Visu so se pokazale vse njegove moralnopolitične sposobnosti, njegovo izredno strokovno znanje. Tu mu je naše najvišje partizansko vodstvo zaupalo organizacijo pri ustanov-

ljanju močnih artilerijskih enot, ki so pozneje prispevale delež pri osvobajanju Dalmacije, Hercegovine, Bosne, Like, Hrvatskega in Slovenskega primorja ter Trsta, Gorice in Celovca. Karel Levičnik je sodeloval na Visu pri ustanovitvi petdesetih baterij artilerije različnih kalibrov in specialnosti. Prva skrb mu je bila ustanovitev artilerijske šole na Visu, skozi katero je šel ves strokovni kader tam ustanovljenih artilerijskih enot.

Od jeseni 1943 pa do kapitulacije Nemčije se Karel Levičnik ni več ločil od svojih borcev. Tako je najprej postal komandant artilerije na otoku Visu, nato načelnik oddelka artilerije vrhovnega štaba ter pozneje komandant artilerije 8. udarnega korpusa in 4. jugoslovanske armade. Spoštovali ga niso samo njegovi podrejeni, temveč tudi najvišji vojaški predstavniki. Tako je bil leta 1944 v delegaciji s tova-

rišem Titom v južni Italiji na razgovorih pri zavezniškem poveljstvu.

Močna artilerijska grupa 8. udarnega korpusa, ki so jo pozneje preimenovali v artilerijsko brigado s šestimi divizionimi z nad 3000 izurjenimi in za boj usposobljenimi borci, artilerijski divizion 9., 19., 20., in 26. divizije, divizion, ki so jih poslali na pomoč 1. in 2. korpusu, tehnična služba s številnimi specializiranimi delavnicami, vse to so uspehi Levičnikovih prizadevanj in dela njegovih sodelavcev v prekomorskih artilerijskih enotah. Karel Levičnik je bil visok partizanski komandant in izreden artilerijski strokovnjak, dober tovariš in skrben starešina. Po vojni je ostal na odgovornih položajih v JLA. Bil je komandant artilerije 4. armade, komandant 5. armijske oblasti ter načelnik štaba artilerije JLA. Bil je dolgoletni ljudski poslanec skupščine SR Slovenije za okraj Postojna in predsednik društva strokovnih prevajalcev Slovenije. Za uspešno vojaško vodstvo in izkazano hra-

brost med NOB mu je med drugimi dvakrat izrekel pohvalo vrhovni komandant tovariš Tito. Bil je nosilec visokih vojaških odlikovanj. Umrl je leta 1968 v Ljubljani.

Prostovoljne prispevke za postavitev spomenika pokojnemu Karlu Levičniku – kot skromno oddolžitev in v znak priznanja za delo, ki ga je opravil v korist prekomorcev in drugih borcev NOVJ – zbira pododbori borcev artileristov prekomorcev in vsi domicilni odbori skupnosti borcev prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ. Posamezniki lahko nakažejo denarne prispevke tudi na naslov: Občinski odbor ZZB NOV Postojna, žiro račun 52200-678-80235, pod oznako »za spomenik Karla Levičnika«.

Celotno akcijo koordinira osemnajstčlanski odbor pod vodstvom Franca Bittnerja.

Naj še dodamo, da je izdelava doprsnega kipa zaupana Jožetu Pohlenu, akademskemu kiparju iz Kopra.

Albert Klun

Led je vendarle prebit

Zunanja ministra Sovjetske zveze in ZDA, Andrej Gromiko in George Shultz, sta v Ženevi po trinajstmesecnem zastrašujočem molku prejšnji torek vendarle začela nov pogajalski koncert. Po petnajsturni maratonski uverturi sta na odru, ki so ga razsvetljevali reflektorji skoraj vseh svetovnih televizijskih družb, razglasila prve takte melodije, ki naj bi v začenjajočem se letu pomirila zaskrbljeno svetovno javnost in vzbudila upanje, da supersili vendarle znata igrati na zastrašujoči arzenal jedrskih instrumentov. Še vedno pa je vprašanje, ali ženevski toni niso le začetek nove nedokončane simfonije.

Ameriško sovjetski odnosi so v zadnjih petih letih, po sovjetskem vdoru v Afganistan ob koncu leta 1979, vztrajno drsli k le-dišču. Spremljala jih je izredno hitra oboroževalna tekma na obeh straneh, dokler ni s postavitvijo ameriških jedrskih raket v zahodni Evropi hladen veter med Belo hišo in Kremljem povsem zaledenel stikov. Trinajstmesечно zatišje je bilo že tako strah vzbujačo, da verjetno niti zunanja ministra, ko sta prejšnji teden prihajala v Ženevo, nista verjela, da bosta od pogajalske mize vstala s sporazumom v roki. Tako je bilo vsaj slutiti iz njunih previdnih izjav, še preden se je začel ženevski maratonski ples. »Videli bomo, kaj nasprotna stran ponuja in kje je pripravljena popustiti«, so bile besede, ki sta jih imela Gromiko in Shultz nenehno na jeziku, Sovjeti pa so k temu vztrajno dodajali, da se za pogajalsko mizo sploh ne nameravajo uvesti, če na jedilniku ne bo »vojne zvezd«.

O tem, da obe strani pričakujeta oster besedni dvoboj, je pričala tudi sestava obeh delegacij. Američani so v svojo vtaknili vse najboljše strelce iz najvišjih diplomatskih klopi, tako da so presenetili celo

svoje novinarje. Vprašanje, kako to, da bo v pogajalski dvorani sedel tudi posebni svetovalec predsednika Reagana za državno varnost McFarlane, zakaj bo poleg njega pogajalec Nitze in kaj naj bi počela ambasadorja Hartman in Jack Matlock, so kar deževala. Odgovori sekretarja Shultza, da je taka sestava delegacije nujna, ker želijo biti pripravljeni na vse, pa niso bili nič kaj prepričljivi. Preveč so dišali po tem, da morajo Američani zbrati vso svojo pogajalsko smetano, če želijo ugnati tako izkušene pogajalskega mačka, kot je pri svojih 75. letih Andrej Gromiko.

Že takoj v ponedeljek, v prvem krogu, se je pokazalo, da se obe strani nista zaman tako dolgo pripravljali. Po uvodnem otipavanju je bil izid vsaj za javnost 0:0, napovedali pa so le, da se bodo pogovori nadaljevali popoldne, za spremembo v ameriški rezidenci.

Po dolgotrajnih uvodnih pogovorih je bilo sicer mogoče ugibati, da bo nadaljevanje resno in napeto, vendar pa si takrat še nihče ni mislil, da bosta morala ministra kljub svojim letom zdržati maratonskih 15 ur, in da bo rezultat znan šele v torek zvečer

nekaj minut pred polnočjo. Kljub vsemu si je svetovna javnost po dvodnevni negotovosti, ki jo je molk obeh ministrov le še stopnjeval, na koncu vendarle oddahnila. »Pogajanja o pogajanjih so rodila nadaljevanje«, so na prvih straneh objavili najbolj realistični poročevalci. Tisti, ki jih je Ženeva s svojo negotovostjo bolj potegnila v svoj vrtinec, so ob razveseljivem razpletu na ves glas poudarjali, da sta supersili iz minimuma mogočega potegnili maksimum, bolj črnogledi pa niso mogli mimo ugotovitve, da je rezultat še vedno neodločen. Ni sicer 0:0, kot je bil pred Ženevo, je pa zato 1:1. In kaj so s tem mislili?

Verjetno to, da sta Gromiko in Shultz v Ženevi zbrala vso svojo dobro voljo in drug drugemu nekoliko vendarle popustila. Pri tem pa sta seveda skrbno pazila, da se jeziček na jedrski tehnici strahu ni premaknil niti za milimeter, da pa je vsaka stran vendarle dobila tisto, kar je potrebovala – poga-

janja. Zahtevali so jih zavezniški na obeh straneh, zahtevala jih je pacifistično razpoložena svetovna javnost, potrebovali pa so jih tudi politiki v Moskvi in Washingtonu, ki se verjetno niti sami niso več znašli v mraku slepega jedrskega predora.

Mogoče imajo prav tisti, ki trdijo, da ženevskega sporazuma ne bi bilo, če se ameriški predsednik Reagan pred leti ne bi po naključju navdušil nad »vojno zvezd« in z njo prestrašil Sovjetske zveze, vendar imajo potem prav tudi tisti, ki se bojijo, da bo širjenje jedrske oborožitve v vesolje porušilo strateško jedrsko ravnotežje na zemlji, ki kljub vsej svoji nesmiselnosti vendarle že 40 let drži svet v strahu pred »zadnjo« vojno. Tako premišljanja je slišati predvsem v Sovjetski zvezi, vendar pa so vse pogostejše tudi na zahodni strani »velike luže«. Nekateri celo menijo, da bi ameriški predsednik Reagan brez kakršnih koli pogajanj izrazil strateško prednost vojne zvezd, čene bi bilo skeptikov iz najvišjih ameriških akademskih krogov, ki ne verjamejo, da je sedanja tehnologija sposob-

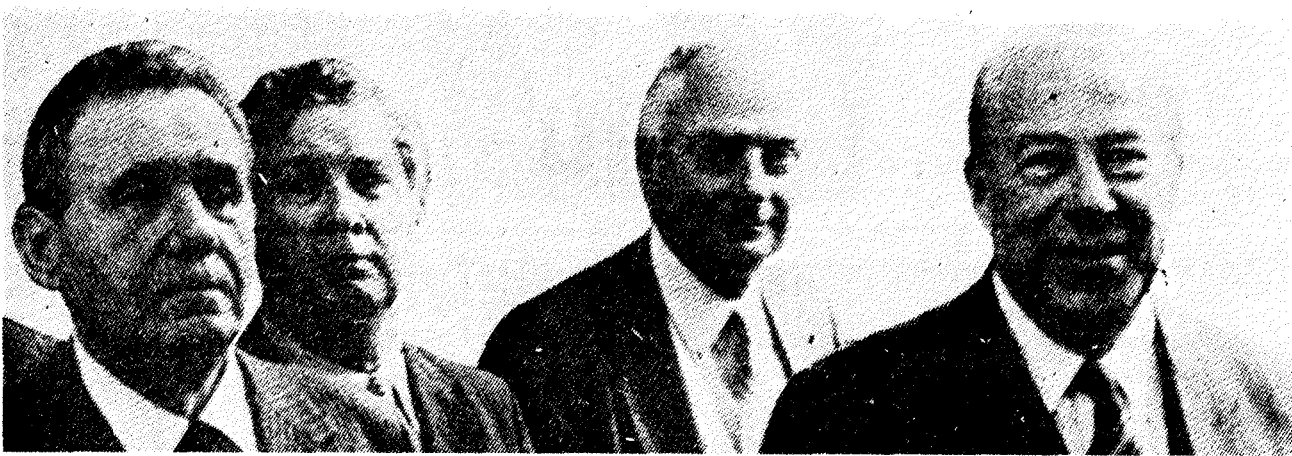
na v celoti izpeljati njegovo strateško vesoljsko obrambno pobudo, kot so v Washingtonu poimenovali satelitski ščit, ki naj bi Združene države zaščitil pred sovjetskimi izstrelki.

Vendar pa pustimo taka ugibanja. Ženevska pogajanja so bila, in rezultat je na dlani, pa čeprav je tako previdno zaobljen, da je kar preveč podoben spolkemu milu. Prvi odmevi že kažejo, da ne bo rodil uspeha, če ga ne bosta previdno in z največjo potrpežljivostjo pobrali skupaj obe roki hkrati. V nasprotnem primeru se kaj lahko izmuzne in sfrči, če že ne v glavo, pa vsaj spet, zelo daleč iz dosega obeh strani.

Za zdaj se obe tega očitno zavedata, vendar pa iz ohlapnega ženevskega skupnega sporočila ni mogoče razbrati, kako resno mislita zakoračiti po začrtani poti. Delegaciji, razdeljeni v tri skupine, ki naj bi nadaljevali pogajanja, bosta sicer po dogovoru obravnavali vsa vprašanja, od strateške jedrske oborožitve, izstrelkov srednjega dosega pa do vojne zvezd. Po zatrevanju obeh strani naj bi tako v dognem času preprečili oboroževalno tekmo v vesolju

in na zemlji ter tako sčasoma tudi količinsko omejili jedrsko oborožitev. Vendar pa je zaskrbljujoča predvsem tesna medsebojna povezanost vseh obravnavanih vprašanj, pri kateri sta supersili v Ženevi odločno vztrajali. Če bi ta medsebojna povezanost pomenila začetek novega globalnega strateškega razmišljanja, ki bi posamezne sporne poglede sistematično podrejalo dogovorjeni zasnovi enakih varnostnih koristi, bi bil to sicer izreden uspeh. V tem primeru bi ženevski sestanek pomenil zgodovinsko prelomnico. Toda kaj takega je skoraj nemogoče verjeti. Bolj verjetno je, da sta se velesili s to vzajemno povezanostjo vseh treh vprašanj, ki bodo tema nadaljnjih pogajanj, hoteli le varovati. S tem varnostnim ventilom zdaj lahko avtomatično blokirata celotna pogajanja, če se na primer v samo eni od treh skupin začnejo vrteti tako, kot Moskvi ali Washingtonu ni všeč. To pa pomeni stalno nevarnost, zaradi katere bi utegnili zdaj še sveža pogajalska vnema kaj hitro utoniti v morju starih protislovij.

Damijan Slabe

Gromiko in Shultz, voditelja pogajalskih delegacij dveh svetovnih blokov v Ženevi

Zanikajo in zelo hitro pozabljajo

Udeleženci hamburškega seminarja Mladina in desni ekstremizem niso mogli verjeti besedam poročevalca, ki je opisoval sestanek desnih ekstremistov. Takole so »molili«: Oče naš Adolf Hitler, posvečeno bodi tvoje ime, pridi k nam tvoj rajh... Michael Kühnen, voditelj prepovedarte pronacistične ANS je štiri desetletja po koncu vojne in po zlomu fašizma predrzno govoril v filmske kamere: »Bojujemo se za veliko nemško državo, v kateri ne bo nobenih tujcev. Tista ura bo prišla.«

Njegovi privrženci so se motali okoli njega in razvijali transparente z napisom Evropa je naša, se postavljali pred kamere v črnih srcah in ob bok moškim, na katerih rokah je bilo videti vtisnjene esesovke rune. Toliko so bili le previdni, da so na sicer jasno vidnem kljukastem križu reširali desni krak!

Zahodnonemški urad za zaščito ustave zelo lahkomišlno obravnava desne skrajneže. Zadovoljuje se z »ugotovitvami«, da gre za »ekstotiko« in politično prenapetost mladih ljudi. Prav zaradi tega so predvsem stari socialni demokrati v ZR Nemčiji vznemirjeni ob opisanih pojavih. Ta mladina se namreč pajdaši z zloglasnim šefom pravtako prepovedane Športno strelske skupine Hoffmann, pa čeprav dobro vedo, da je Hoffmann obtožen uboja; navdušeno se udeležuje civilnih vojaških vaj in skandira: »Hočemo nemški rajh brez tujcev v njem!«

Hamburškega seminarja, na katerem so razpravljali o mladini in desnem ekstremizmu, se je udeležilo okoli 50 tovarišev, ki so na svoji koži občutili, kaj je fašizem. Delovna skupina »preganjanj socialnih demokratov« poskuša nekako dokumentirati trpljenje svojih tovarišev pod rjavim nasiljem, vendar pri tem z žalostjo ugotavlja, da je malo posluha za njene bridke izkušnje s fašizmom.

»Aksijska fronta« Michaela Kühnena je prepovedana, kljub temu pa dotekajo vanjo vedno novi člani. Desničarske so bile bombe na »oktoberfestu« leta 1980; desničarji so zakrivali smrt nekega židovskega založnika, česar je bil obtožen Hoffmann. Skozi konglomerat njihove ideologije se lahko prebije samo tisti, ki je o stvari dobro poučen. To je mešanica argumentov, ki jih je težko spraviti v red. Nekatere točke pa so le jasne: sovraštvo do demokracije, diskriminacija manjšin in »Nemčija, vstani!«

»Desni ekstremizem«, sta pisala frankfurtska zgodovinarja Peter Dudek in Hans-Gerd Jaschke, potem ko sta dolgo časa raziskovala, »je ferment politične kulture«. Vprašanje pa je, ali znajo Nemci kaj početi s to ugotovitvijo?

Preveč lahkomišlno se zahodnonemška javnost ozira na dogajanja v neposredni sosednosti. Desni ekstremizem, tako opozarjajo ostareli borci proti fašizmu, ni nobena folklor ali politična prenapetost mladine, to je že neposredna nevarnost. O tem pričata obnašanje udeležencev in ozadje posnetka, ki kaže srečanje neonacistov v Bergzabernu.

V Italiji vsako leto romajo Mussolinijevi privrženci na njegov grob. Nosijo črne srajce in še vso drugo fašistično navlako. Italija se temu smeje. Toda, filma o grozotah v Majdaneku niso predvajali samo na tretjem programu. »Nemci«, so ugotavljali udeleženci hamburškega festivala, »so mojstri v prikrivanju in molčanju o neljubih stvareh.« »Nič ni hujšega kakor podcenjevanje potenciala desnega ekstremizma v zahodnonemški družbi«, je dejal Gerhard Schröder.

Poročila urada za zaščito ustave povedo le malo. Desni nasprotni svet ima kar razvejeno službo komuniciranja. Ni res, da takšno literaturo kupujejo samo ostareli nacisti. Mladina res ne prebira veliko Deutsche Nation ali Soldatenzeitung, zato pa toliko bolj kričavo opremljene brošure z nedvoumno vsebino. Demokracija in stranke so v tej literaturi neozdravljivi bolnik ali celo mrtvec.

V publikaciji Kursbuch je Klaus Rabe

pisal o fascinaciji modernega fašizma. Mladi ljudje imajo občutek, da jih je vse prevzelo, da se uresničujejo njihove želje po neki nesmiselni potrditvi, tam lahko poudarjajo svoje nezadovoljstvo, zahtevajo povezanost in usmerjanje. Pa ne samó to: hočejo biti skupaj, se ukvarjati s »športom«, razpravljati, popiti pivo...«

»Stran, proč od nekdanje sivine«, je njihovo geslo. Pozabiti na brezposelnost ali pa jo premazati z nacionalnimi gesli. Strah pred prihodnostjo je treba pregnati z umišljeno močjo. Proč od socialne brezbriznosti in utoniti v sebi primerni skupini.

»Kakšno družbo imamo?« so se vprašali na seminarju, »če omogoča takšen razvoj desnega ekstremizma? V kakšnem političnem ozračju bodo spet kaj veljale pridnost, snaznost, red in natančnost? Začeti je treba bitko proti desničarstvu v vsakdanjem življenju, sedanjih trenutkih pa je primeren čas za akcijo,« je bilo slišati v Hamburgu. »Bojevati se je treba proti zalitvam Turkov, braniti prizadete pred diskriminacijskimi napadi, nastopiti proti ideologiji, ki znova išče nekakšne »nadjudi«.

Številke, ki jih je leta 1980 prinesla Sinusova anketa, so vse kaj drugega, kakor pa razveseljuje: 28 odstotkov Nemcev je za delovna taborišča, 40 odstotkov jih je za ukrepe za čistost rase, 28 odstotkov jih je za močno, odločno stranko! Konec fašizma v Nemčiji poskušajo prikazati kot »zlom«, ne pa kot ideologijo, ki se je sesula kakor hiša iz kart.

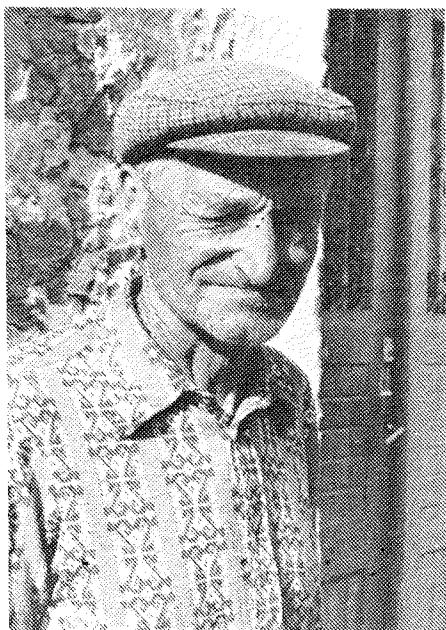
Sociolog Hans Joachim Lissmann ni dovoľjeval na seminarju nobenega dvoma. Dejal je: »Desni ekstremizem je problem-sko prizorišče politične izobrazbe«. Mladina, obuta v superge, ki išče svoj smisel, ima starše, ki poznajo nacizem samo iz družinskih albumov. Starši so sprejeli demokracijo, ker je bila tedaj to pragmatična rešitev, in se odločili za takšno ureditev. S tem se zaplete naloga, kako nadaljevati to demokratično pot in zavreči vse špekulacije, ki jih vsiljuje sedanjost.

Malečkarjev spomin na Zalesje

Brkini obsegajo del ilirskobistriške občine in se raztezajo vse do Sežane. Znani so po nerazvitosti, še bolj pa slavijo po dobroti in junaštvu naroda, ki se je med drugo svetovno vojno uprlo vsem napadom sovražnika.

Pri raziskovanju zgodovine in junaštva teh ljudi smo se napotili v vas Ostrožno brdo in nato po stranski cesti proti zaselku Šmagurje. Ni nam bilo težko najti hiše Franca Malečkarja, borca Brkinske čete, kasneje pa tudi Istrskega odreda. Na obisk k staremu borcu so z nami odšli tudi predstavniki ZZB NOV Ilirska Bistrica. Srečanje starih znancev je bilo več kot priručno.

Zgodba je stekla brez običajnih vprašanj. Brez težav nam je uspelo iz besed Franca Malečkarja oživet spomine na partizansko bolnišnico Zalesje, ki je bila zgodaj spomladi 1944. leta iz Šproharjeve hiše preseljena v Boršt pod Šmagurje in reko Suhurico.

Franc Malečkar

Čeprav je Franc Malečkar prešel v osmo desetletje svojega življenja, se še dobro spominja vseh nadrobnosti. Izhaja iz revne družine.

Opravljal je najrazličnejša dela, največkrat v gozdu in na kmetijah: »Moj hobi je bil in mi je še danes igranje harmonike. Tako sem kot

mladenič nekaj denarja »prigral« na zabavah in s tem izboljševal skromen družinski zaslužek. V začetku druge svetovne vojne sem bil interniran v južno Italijo, kjer sem ostal vse do njene kapitulacije 9. 9. 1943. leta. Ko sem se vrnil domov, sem se vključil v boj proti sovražniku. V začetku sem bil borec Brkinske brigade in kasneje Istrskega odreda. Kot domačina so me določili za odgovorno delo vodnika od naše hiše do novo ustanovljene bolnišnice Zalesje. Ta je bila podobna dolgi baraki, pokriti z deskami in lepenko ter s slamnato streho. Moja vloga vodnika in včasih tudi kurirja je bila, da sem ranjence ob vsakem času odpeljal do bolnišnice. Ranjence, ki so dobili prvo pomoč in so lahko hodili, sem takoj peljal nazaj. Tiste, ki so jih zadržali, sem po zdravljenju z zavezanimi očmi vodil prek javk na položaje. Bolnišnica Zalesje je lahko sprejela 20 do 25 ranjencev. Ko je bilo to število izpolnjeno, so nekateri mo-

rali počakati nekaj dni v našem domu. Tako je bilo vse do takrat, ko je bil zgrajen bunker za hude ranjence, ki pa ga je bilo treba posebej zavarovati. Moja naloga in naloga osebja je bila, da barako v neposredni bližini ceste premestimo na tak kraj, da si lahko prišel 5 kilometrov do nje, pa je nisi opazil. Ta premestitev mi je olajšala opravljanje nalog, kljub temu pa sem se večkrat znašel v kočljivem položaju. Na poti od hiše do bolnišnice sem srečal sovražnikove vojake. Moral sem se umakniti, zavarovati ranjence, včasih sem se moral tudi vrniti. Obstaja tudi anekdota o tajnosti bolnišnice: naše borce, ki so po naključju našli bolnišnico, je vodstvo takoj zadržalo za pomočnike.

Za bolnišnico so poleg nas skrbele tudi druge brkinske vasi, največ pa naši sosede z Ostrožnega brda. Tam je bila javka, organizirana stražarska služba, pri njih so pekli kruh, zbirali so mleko in vse skupaj nosili ranjencem. Dekleta so prala sanitetni material in ga prenašala v bolnišnico. Sam sem največ sodeloval z doktorjem Mišom, ki je bil v vsakem

trenutku pripravljen pomagati. Zaradi svoje humanosti je bil cenjen med osebjem in ranjenci. Težko nam je bilo, ker smo dan zamenjali z nočjo, osebju in dr. Mišu je bilo še težje. Prva amputacija noge v naši bolnišnici je bila izvršena junija pred štiridesetimi leti v soju karbidovke in petrolejke, z navadno žago za cepljenje dreves.

Čeprav je bila bolnišnica dobro zamaskirana, so jo morali ranjenci zaradi sovražnika vačkrat zapustiti. Pri delu so mi pomagali drugi hišni svetovalci, ki so neprekinjeno pripravljali hrano in sprejemali borce. Za vse, kar sem naredil med vojno, sem bil pohvaljen in odlikovan, danes pa prejemam pokojnino. Ni mi težko. Delo imam, v naši hiši pa so pogosti gostje borci in skupaj oživljamo spomine. Pot me odvede tudi do bolnišnice, kjer so še vidni ostanki. Postavljena je tudi spominska plošča, ki stoji kot simbol prestanega trpljenja in spominja mlade rodove na strahote, ki jih prinaša vsaka vojna. Je sklenil svoje spomine Franc Malečkar.

F. Nikolič

Proslava 41-letnice Zidanškove brigade

Osmega januarja so v Mariboru slovesno proslavili 41-letnico ustanovitve 11. SNOUB Miloša Zidanška. Na slovesnosti v vojašnici Slave Klavara so se zbrali nekdanji borci Zidanškove brigade in skupaj z vojniki enote, ki nadaljuje izročila brigade, proslavili pomembno obletnico. Starešina Tomislav Mesic je spregovoril o ustanovitvi in bojni poti brigade, ki se je med NOB proslavila s svojimi akcijami na sovražnikove objekte, železniške proge, uničila večje število sovražnikovih vojakov in zaplenila velike količine orožja in streliva. V imenu družbenopolitičnih skupnosti občin in mesta Maribor ter družbenopolitičnih organizacij Maribora je spregovoril Rafael Razpet in čestital nekdanjim borcem Zidanškove brigade in vojakom ter častnikom enote, ki nadaljuje njena izročila,

k prazniku in k doseženim uspehom. Izrazil je željo, da bi se danes pripadniki enote ravnali po zgledih nekdanjih borcev Zidanškove brigade. Nekdanje borce in vojake je pozdravil tudi nekdanji komisar Zidanškove brigade Franta Komel. Na slovesnosti so prebrali tudi čestitke načelnika generalštaba JLA generalpolkovnika Petra Gračanina, komandanta LAO generalpolkovnika Branka Jerkiča in drugih visokih vojaških poveljnikov. Prebrali so tudi odredbe o nagradah, nagradnih dopustih in priznanjih za najboljše vojake.

V domu JLA je bila skupščina skupnosti borcev Zidanškove brigade in Pohorskega odreda. Predsednik odbora generalmajor Boris Čizmek-Bor je v uvodu poudaril, da so bili borci Zidanškove brigade in Pohorskega odreda ak-

tivni v vsakdanjem delu ter so se vključevali v družbenopolitično življenje. V prizadevanjih za uresničevanje stabilizacijskih nalog so bili tudi kritični, ostri, dosledni.

V imenu odbora 11. SNOUB Miloš Zidanšek je Alojz Vindiš-Dunda prebral poročilo o dosedanjem delu in poudaril, da so borci brigade sodelovali

lani na osrednji proslavi 40-letnice osvoboditve v Savinjski dolini. Odbor je v sodelovanju z občinskim odborom ZZB Mozirje in strokovno pomočjo Muzeja narodne osvoboditve Maribor uredil stalni spominski kotiček brigade v osnovni šoli Gornji Grad in v okviru stalne razstave NOB v Mozirju prikazal delež Zidanškove brigade

pri osvobajanju Savinjske doline. Člani odbora so skupaj s pohorskimi lovci postavili ob pohorski transverzali pri Tinčevi bajti spominsko obeležje dveh padlim partizanoma. Delo pri zbiranju dokumentarnega gradiva in pisanju monografije Pohorskega odreda je uspešno nadaljeval in končal višji kustos Mirko Fajdiga. Monografija je pripravljena v rokopisu. Recenzenta dr. Ževart in dr. Križnar sta jo ocenila zelo ugodno.

Tudi komisija za razvijanje tradicij NOB pri republiškem odboru ZZB NOV Slovenije se je pozitivno izrazila o celotnem gradivu. Monografija bo izšla aprila 1985 pri založbi Obzorja. V odboru stalno izpopolnjujejo seznam članstva, saj je danes na seznamu 484 borcev Zidanškove brigade in Pohorskega odreda. Zelo aktivni so tudi pododbori brigade v Radljah, Slovenj Gradcu, Celju, Mariboru, Ljubljani, Slovenski Bistrici in v Zasuju.

Na slovesnosti so izročili spominske listine 26 borcem, ki so lani dopolnili 70-letnico življenja. Spominsko medaljo 11. SNOUB Miloš Zidanšek so izročili vojaški enoti, ki danes nadaljuje izročila Zidanškove brigade. Za novega predsednika odbora so izvolili Toneta Kropuška, za podpredsednika pa Franto Komela in Alojza Vindiša-Dundo.

M. KOS

Priznanja za 26 borcev Zidanškove brigade – 70-letnikov

Ob 70-letnici življenja so prejeli spominska priznanja:

Ivan Delopst, Franc Jurjec, Avgust Kovač, Franc Marzel, Franc Pisar, Marija Potočnik in Vinko Razgoršek (vsi iz pododbor Slovenj Gradec), Ignac Kaiser in Franc Žigart-Vitez (oba pododbor Radlje), Jože Herle (pododbor Mozirje), Boštjan Besednjak, Viktor Hladin, Franc Kovše, Rudolf Štepihar (vsi pododbor Celje), Ivan Kajtna, Ignac Lenič, Franc Smrkolj, Ferdo Zorčič in Franc Zupan (pododbor Zasavje), Rudolf Hohkraut, Anton Orehek-Robi, Gorazd Škoporec-Borut, Adolf Jevšnikov-Lvov in Franc Tretjak-Ago (pododbor Ljubljana), Ivo Škerlovnik in Herbert Sorec (pododbor Maribor). M. K.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGA

Nova Gorica – Spomenik v Starem selu

Združenje Briško-beneškega odreda je imelo sredi decembra v Novi Gorici svojo sejo. V ne preveč obsežnem dnevnem redu (kar je zelo pohvalno) smo preresetali najpomembnejša vprašanja iz dela in organiziranosti vseh petih sekcij BBO in naše nadaljnje naloge v letu 1985.

Ena najpomembnejših nalog, ki se prelaga iz leta v leto, je postavitve spomenika narodnemu heroju Marku Redelonghiju, skupaj s spominskim obeležjem izhodiščnega položaja BBO, ko je odhajal na odlično organizirano akcijo na videmsko letališče Belvedere marca 1944. Tam so partizani uničili 9 nemških letal, vse letališke naprave in onesposobili letalske posadke.

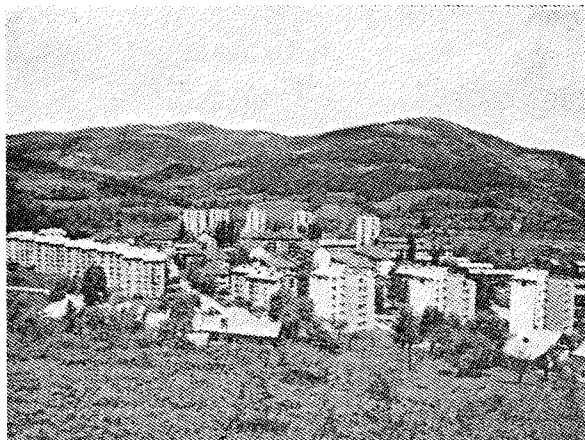
Celotno akcijo je vodil takratni komandant bataljona Marko Redelonghi. Spomenik in obeležje bosta postavljena v križišču ceste Robič-Kobarid in Staro selo Breginj. Zemljišče so sedanji lastniki prispevali brezplačno, naloga arhitekta pa je, da ob postavitvi doprsnega kipa Redelonghiju vključi v okolje na primeren način še obeležje-relief in s tem poudari pomembnost dogodka. Za vse v zvezi s postavitvijo spomenika je treba zbrati še precej sredstev, odločili pa so se, da bo slovesna otvoritev septembra 1985 in bo združena s proslavo Kobariske republike.

Na seji smo govorili tudi o izdaji knjige Monografija BBO, ki je že pripravljena za tisk. Vrtoglavo naraščanje tiskarskih stroškov in akutno pomanjkanje denarja nas je prisililo k odločitvi, da damo natisniti

to monografijo v treh delih: prvi del bo zajel obdobje od septembra 1943 do konca trinštiridesetega, drugi del od januarja 1944 do septembra 1944 in tretji del od septembra 1944 do končnih operacij maja 1945. Vse sekcije morajo hitro začeti s široko zbiralnno akcijo, sicer knjige ne bodo ugledale belega dne.

Ob koncu seje se je predsednik združenja Tone Žagar zahvalil vsem članom odbora za uspešno delo in vsem borcem BBO izrekel najboljše želje v novem letu 1985.

Janez Deisinger

Ravne na Koroškem

Ravne na Koroškem – Številni pomniki NOB

Komisija za negovanje tradicij NOV pri občinskem odboru ZZB NOV Ravne je na zadnji decembrski seji govorila med drugim tudi o spominskem obeležju v ravenski občini. Sklenila je, da se bo v prihodnje bolj posvetila delu z mladino in sodelovanju z zamejskimi borci na Koroškem. V preteklem letu so v ravenski občini odkrili več spominskih obeležij. Tako so v Črni na Koroškem odkrili doprsni kip narodnemu heroju Tonetu Okrogarju-Nestlu, v Javorju spomenik trem žrtvam fašističnega nasilja na Lopatetovem. Na Pristavi pri Črni na Koroškem pa so odkrili večji spomenik na zmago Koroškega odreda v avgustu 1944. Pripravljajo še spomensko obeležje v Gornjem Javorju pri Črni na Koroškem vsem padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja iz Javorja. V Mežici pripravljajo spominsko ploščo vsem padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja, ki so pokopani na starem, že zapuščenem pokopališču.

V Kotljah načrtujejo spominsko obeležje Matiji Građniku. Za proslavo 40-letnice sklepnih bojev v Evropi, ki so bili na Poljani pri Prevaljah, posebna komisija pri ravenski občinski skupščini dela že vse leto.

Komisija za negovanje tradicij NOB je med drugim obravnavala tudi predloge posameznih članov o pogrebnih borcev v ravenski občini. Predlog naše komisije je, naj na borčevskih pogrebnih med drugim zapojejo pesem Rož, Podjuna Zila.

Ignac Zdovec

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGA

O nalogah članov ZZB NOV na področju SLO in DS v letu 1985

Pobudam so vedno odprta vrata

Komisija za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito pri predsedstvu RO ZZB NOB Slovenije na zadnji lanski seji sprejela med drugim tudi program dela za letos. Predsednika te komisije Lada Kocijana smo vprašali, kako so borci uresničili lanski program dela na področju SLO in DS ter kaj načrtujejo letos.

»Lanski program dela smo pripravili tako, da naj bi pokazal dejansko stanje v življenjskem okolju nekdanjih borcev. Zveza borcev je tudi na področju SLO in DS najbolj delavna v krajevni skupnosti, še zlasti na področju družbene samozaščite,« je poudaril Lado Kocijan.

Sicer pa je bilo eno najpomembnejših področij dela borcev kadrovska politika, bolje rečeno usmerjanje mladih v vojaške in obrambne poklice. Kot pravi Lado Kocijan, za zdaj še ni mogoče dati popolne ocene o teh dejavnostih, ki imajo predvsem dolgoročni pomen. Na žalost tudi vsa slovenska družba še ni spoznala resnosti tega vprašanja. Prav tako bo izničeno naporno delo, ki je še vedno vidno v jugoslovanski ljudski armadi, številnih spsobnih starešin Slovencev. Preobrat na področju usmerjanja mladih v vojaške in obrambne poklice se bo zgodil šele tedaj, ko bodo mladi sami spoznali svojo zmožnost in se sami bolj vključili v njegovo reševanje.

Lani so borci veliko moči vložili tudi v dograjevanje sistema družbene samozaščite, predvsem v organiziranje narodne zaščite. Pri tem se najbolj kaže stara bolezen, da so borci še vedno obremenjeni z različnimi

»Slabosti našega sistema SLO in DS so pogosto tudi posledica slabe strokovne usposobljenosti strokov, ki delajo na tem področju. Zato je razumljiv trud, da bi čim več najboljših mladih ljudi odšlo na študij obrambnih poklicev. Samo v Sloveniji je trenutno 1200 delovnih mest na področju SLO in DS, ki so neustrezno zasedena,« poudarja Lado Kocijan.

dolžnostmi, namesto da bi bili samo svetovalci. Dolžnosti v NZ morajo prevzeti mladi ljudje, saj je to ena najpomembnejših nalog v krajevni skupnosti. Borci so lahko samo koristni sodelavci, ki pomagajo z številnimi izkušnjami iz narodno osvobodilnega boja. Kot pravi Lado Kocijan, je pravo

sliko o narodni zaščiti in tistih, ki jo vodijo, pokazal nedavni seminar za načelnike NZ. Na njem so bili v glavnem ljudje od petdesetega leta starosti naprej.

Velik delež so borci prispevali tudi k samozaščitnemu usposabljanju prebivalstva. Pri tem so najtesneje sodelovali z ZRVS. Tudi tu se je pokazalo, da so borci vse preveč izvajali programov, ne pa samo svetovalci za boljše in učinkovitejše delo. To so dolgoročne naloge, ki jih bodo borci uresničevali tudi v letošnjem letu.

»Sicer pa je naš program za letos odprt in vsaka organizacija na terenu lahko vanj vnese naloge in pobude, ki so značilne za njeno okolje.

Vse borčevske organizacije, še posebej pa komisije za SLO in DS bodo letos pozorno spremljale razvoj varnostno-političnih razmer. To ne bodo delale same, ampak v tesni povezavi s komitejem za SLO in DS,« poudarja Lado Kocijan.

Tudi letos bodo sodelovali, predvsem z nasveti, v akcijah NNPN 85, v krajevnih skupnostih in občinah. V združenem delu je še tako malo borcev, da njihovega sodelovanja ne bo čutili. Njihov vpliv bo opazen tam, kjer bodo delovne organizacije vključene v te dejavnosti v KS. Zavzemali se bodo, da bodo akcije NNPN izhajale iz potreb okolja in dejanske ocene ogroženosti. Prav tako se bodo zavzemali, da bi jasno razlikovali zgledne vaje in vaje, na katerih preverjajo dejansko

usposobljenost vseh subjektov.

Zveza borcev se bo predvsem s pobudami vključevala v znanstveno-raziskovalno dejavnost na področju SLO in DS. Še veliko stvari iz našega povojnega obdobja na področju obrambe moramo znanstveno ovrednotiti in prejeti določene usmeritve. Tudi obdobje revolucije je obdelano preveč monografsko. Ta način obdelave pa ne poudarja izkušenj, ki bi lahko koristile tudi danes na področju SLO in DS.

Lado Kocijan pravi, da se bodo borci vključili tudi v analizo uresničevanja in delovanja zakona o SLO in DS, sodelovali pri obrambnem in samozaščitnem usposabljanju prebivalstva, spremljali spremembe na področju zakonodaje o služenju vojaškega roka, vojaškega šolstva in še nekaterih zakonov s tega področja.

Prav tako pa podpirajo pobudo o problemski konferenci na temo SLO in DS ter SZDL. Praksa je namreč pokazala, da kljub velikemu trudu še ne moremo omejiti požarov, kriminala in še nekaterih drugih pojavov. Širše naj bi obravnavali tudi teoretično vprašanje, kaj je oboroženo ljudstvo. Pri nas to ni amorfná snov, ampak organizirano ljudstvo z narodno zaščito in z najvišjo organizacijsko obliko JLA na vrhu.

Tu so le nekatere naloge v letošnjem letu. Borci pa bodo sodelovali tudi še pri dograjevanju NZ, CZ, usmerjanju mladih v vojaške in obrambne poklice in drugje.

Bojan Kuntarić

krat skrbimo sami celo za lekturo in korekturo, za stike z naročniki itd.»

Pomaga pa vam tudi dopisniki?

»Lahko rečem, da imamo dobro razvito dopisniško mrežo, toda žal je med starešinami premalo dopisnikov. Večina so vojaki. To je seveda dobro. Vendar, ko vojaka, ki ima veselje do pisanja, in ni novinar, usposobimo za dopisnika, le nekaj mesecev sporoča iz svoje enote, potem odsluži vojaški rok. Pridejo novi in tako se stalno ponavlja.«

In kako boste proslavili 15. letnico?

»O nekakšni proslavi ne moremo govoriti, ker bo to številka, ki jo pripravljamo, redna delovna številka Naše vojske. Le s člankom se bomo spomnili na začetek našega dela in na nekatere naše osnovne naloge.« Iskrene čestitke in še veliko uspehov!

Stane Škrabar-Stas

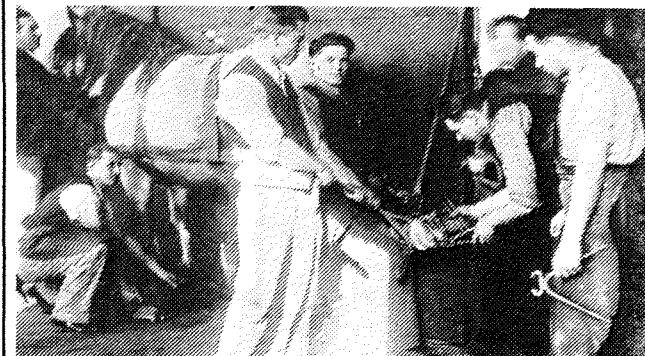
Podkovstvo skozi stoletja

V večini armad sveta so spoznali, kako so kljub vsej sodobni tehniki konji pomembni za uspešno bojevanje. Tudi pri nas zadnjih nekaj let namenimo precej pozornosti reji konj za potrebe SLO in DS. Na žalost pa nimamo strokovnjaka, ki lahko veliko stori za zdravje konja, to je podkovnega kovača. O dolgoletni tradiciji te obrti pri nas priča tudi podatek, da je do leta 1961 uspešno delovala podkovska šola, ki jo je ustanovil dr. Janez Bleiweiss-Trsteniški.

Človek je skrbel za konjevo kopito od tistega trenutka, ko ga je udomačil. Prve železne podkve pa so izdelovali v starem Egiptu. Rimljani, ki so v prvem stoletju pred našim štetjem začeli z vojaškimi pohodi, niso imeli veliko posluha za podkovstvo. Tako so vozili in tovrstnim živalim (konjem, oslom, mežgom in mulam) zavarovali kopita z ličjem, usnjem ali pa so roženi del premazali z debelo smolno prevleko, čeprav so pri tem zamašili zračne pore, kar je povzročilo bolezní kopit. Kasneje so uporabljali neke vrste sandale. Tako rimski pisatelj Suetonius poroča, da so imeli mežgi in konji

podkovske mojstre, govori podatek, da je svojemu glavnemu mojstru podaril grofijo na Angleškem ter grb, ki ga je sestavljala črna podkva na srebrnem polju, ti grofje pa so se imenovali Ferreres (železni).

Hiter razvoj jahanja tako v vojaške kot druge namene je v kasnejših stoletjih zahteval tudi temeljitejšo podkovstvo in nego kopita nasploh. V Italiji je leta 1531 izšla knjiga z naslovom Umetnost podkovanja. V tej knjigi je opisano obrezovanje kopita kot pribijanje podkve in vse drugo, kar sodi zraven. Leta 1563 je v Franciji izšla knjiga, ki jo je napisal Jean Massé z naslovom Veli-

Nemirnega konja je treba privezati ob nalašč za to pripravljeni steni. (Fotografija je iz arhiva strokovnega učitelja podkovskega mojstra Jerneja Bitenca)

cesarja Vespazijana železne hiposandale. Izkopanine pa kažejo, da so Rimljani, v poznejših časih, predvsem na pohodih v Germanijo, dodali hiposandalom tako »stole«, neke vrste pete, kot »grife«.

V zapiskih iz tistega časa je zapisano, da Rimljani niso imeli posebnih kovačnic, ampak so kopita obrezovali in natikali sandale konjeniki sami. Podkve v današnji obliki pa so začeli izdelovati tako v južni Nemčiji kot v okolici Orelansa. Umetnost pritrjevanja z žebli so poznali že Kelti, drugi pa trdijo, da so tako prvi delali Huni.

Med četrtem in devetim stoletjem se je podkovstvo zelo razmahnilo, saj sta imela tako Karel Veliki, ki je bil kronan v Aachnu, kjer še danes prirejajo znani konjeniški turnir, kot bizantinski cesar Leon četrty, že svoje stalno zaposlene podkovske mojstre. Pozneje so obvezno podkovanje konj vpeljali v vojaške pravilnike. Podkovstvo se je razmahnilo tudi v času Viljema Osvajalca v enajstem stoletju, to je v času križarskih vojn. Kako je Viljem Osvajalec cenil-

ka umetnost podkovanja ter veterinarskega zdravljenja. Naslednjo knjigo je izdal Italijan Fiaschi z naslovom Uzdavanje, ravnanje s konji in podkovanje konj. V njej je prikazano že 25 modelov podkev, med katerimi so prednja podkev s podpeticami, polmesečna podkev, kresalna podkev, podkve za bolezní kopit in podkve z odeljenimi kraki in druge.

S povečanjem ljubiteljskega konjenišstva v Angliji, kjer so imeli študentje na univerzi Oxford obvezno jahanje že v 16. stoletju, se je podkovstvo razvilo tudi tam. V tem času sta avtorja Clark in Osmer izdala vrsto knjig o delovanju kopita.

V devetnajstem stoletju se je podkovstvo močno razmahnilo v Nemčiji. Leta 1838 so ustanovili v Bruchsalu vojaško-podkovno šolo, ki je bila leta 1847 premeščena v Karlsruhe-Gottesau. Na Saškem jo je ustanovil grof Eisiedel, v Berlinu pa je obstajala vojaška učna kovačnica. Na Dunaju so hkrati z veterinarskim inštitutom ustanovili tudi podkovsko šolo.

Jože Mejač

Petnajst let izhajanja glasila LAO Naša vojska

Korenine že v letu 1941

Šestnajstega januarja letos je minilo 15 let, odkar je izšla prva številka glasila Ljubljanskega armadnega območja Naša vojska. Resnici na ljubo pa je treba povedati, da je verjetno ta vojaški časopis edini v JLA, ki ima korenine že v prvem letu boja z okupatorjem in domačimi izdajalci. Oktobra 1941 so namreč v ciklostilnem obratu Čemažarjeve litografije na Igriški ulici v Ljubljani razmnožili uvodno številko Slovenskega partizana, glasila glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet. Do konca leta 1943 je ta list izhajal priložnostno, nato pa 9 mesecev kot mesečnik, od oktobra 1944 naprej, ko se je v duhu strategije in taktike NOV in POS preimenoval v Našo vojsko, pa kot tednik in kot tak izhajal vse do osvoboditve naše domovine. Po 25. letih, 16. januarja 1970, je list spet prišel na svetlo kot glasilo Ljubljanskega armadnega območja.

V drugem nadstropju ljubljanskega doma JLA smo obiskali uredništvo Naše vojske. Ob koncu redakcije imajo vsi veliko dela. »Naloge vojaških časopisov so precejšnje« je povzel besedo sedanji odgovorni urednik podpolkovnik Leo Korelc in nadaljeval: »Predvsem si prizadevamo, da sestavki na naših straneh prispevajo h krepitvi moralno-politične enotnosti ter bojne pripravljenosti pripadnikov naše armade in seveda ne pozabljamo na povezanost armade z ljudstvom in hkrati na utrjevanje bratstva in enotnosti jugo-

slovanskih narodov in narodnosti. Naša vojska, ki izhaja kot štirinajstodnevnik, piše na zadnjih straneh o petih tematskih področjih. Prvo je seveda vojaškostrokovno in tehnično usposabljanje in vzgoja pripadnikov LAO, drugo idejnopolično delo, tretje negovanje preteklosti naših narodov in narodnosti. Četrto področje je kulturna dejavnost pripadnikov LAO in kulturno življenje v Sloveniji, peto področje pa zajema telesno kulturo in šport ter zabavno življenje vojakov in starešin. Na straneh Naše vojske so tudi komentarji s področja vojaškega usposabljanja in idejnopoličnega dela, vendar je večina sestavkov takih, da motivirajo in mobilizirajo ljudi za delo, kar

je seveda naš osnovni namen.«

Sedanji kolektiv Naše vojske sestavljajo dva oficirja in trije vojaški novinarji. To so podpolkovnik Leo Korelc, major Milen Šutanovac ter vojaški novinarji: Miroslav Zeljag, Aleš Stergar in Miran Kump. »Res smo majhen kolektiv, toda razen tega, da pokrivamo ustanove in enote v vojašnicah in na poligonih, obiščemo v letu dni vsako našo karavlo,« se pohvali tovariš Korelc in doda: »Vsi smo vse. Zbiralci novic, avtorji člankov, reportaž, večina je naših fotografij, kajti čeprav smo naslonjeni na fotoslužbo Doma JLA Ljubljana in njen fotoreporter ne more biti v vseh enotah oziroma področjih, o katerih pišemo. Često-

Kolektiv Naše vojske pri delu. (Foto: S. Krševan)

Boljši delovni uspehi

Občinska konferenca ZRVS v Celju se je že leta 1983 odločila pripraviti tekmovanje za najboljše krajevno konferenco. V to tekmovanje so želeli pritegniti vse krajevne konference ZRVS in tako popestriti njihovo delovanje. Izdelali so pravilnik, po katerem točkujejo vsako dejavnost krajevne konference. Najboljša krajevna konferenca ZRVS prejme prehodni pokal in denarno nagrado. To pa prejmeta tudi drugo – in tretjevrstena KO. Vodstvo občinske konference ZRVS ugotavlja, da se je v tem dvehletnem obdobju zanimanje za to tekmovanje zelo povečalo in je postalo sestavni del dejavnosti krajevnih konferenc. Čeprav so bili rezultati lanskega tekmovanja veliko boljši kot tisti pred dvema letoma, pa menijo, da je mogoče delo še v marsičem izboljšati, predvsem v tistih krajevnih organizacijah, ki se še niso vključile v to dejavnost.

Na osnovi vseh zbranih rezultatov je bila v letu 1984 že drugič najboljša krajevna konferenca ZRVS Dobrna, pred KO ZRVS Center in KO ZRVS Vojnik.

Ob praznovanju dneva JLA so v Celju pripravili tudi orientacijski pohod, na katerem je sodelovalo 17 ekip, ki so šle po tri člane. Prvo mesto je zasedla ekipa UNZ, pred ekipo JLA in KO ZRVS Aljažev hrib. Udeleženci pohoda so izrazili željo, da bi to obliko tekmovanja pripravili ob vsakem prazniku naših oboroženih sil. Pripravili so tudi šahovski turnir, na katerem je zmagala KO ZRVS Slavko Šlander.

Franc Rozman

Albin Zupanc

Komunistična srenja v Rebekovi delavnici

Danes živi Albin Zupanc v bližini Celja, v slatinskih bregovih, v zatišju nedaleč od Šmartinskega jezera, v hišici, ki jo je namenil za vikend.

»Življenje si si podaljšal za deset let, ker si se preselel semkaj« mu je dejal dr. Kopač.

V proletarski družini iz celjskega delavskega predmestja Gaberja, ki je morala preživljati enajst otrok, se Albinu ni kaj prida obetalo. Otroci cinkarniškega delavca so se hitro raztepli na vse štiri strani neba: Miha je padel v Karpatih, Jernej se je ubil pri razkladanju vozov, Lojz je umrl v Gradcu, Katja se je poročila v Zagreb, Neža je odšla v Ameriko, Tončka je nedolgo tega umrla v Nemčiji, Anton živi na Teharjih, Franjo je padel 1941. leta kot oficir hrvaške vojske, Helena je umrla na Madžarskem, Minka pred desetimi leti na domačem domu na Teharjih...

Rebekova delavnica, kovačnica komunistov

Kako dobiti denar, je brnelo skozi ušesa mlademu Albinu, še skoraj kratkosrajčniku. Zaposlil se je na Čatrovi žagi. Kot štirinajstleten fantič je delal v Sodinovih opekarnah na Ljubečni, brez poklica, brez prihodnosti, prepuščen tako rekoč sam sebi.

Ni mu še bilo petnajst let, ko se je namenil v uk k Rebeku na Mariborski cesti v Celju. Rad bi postal ključavničar. Tri leta za Albinom je k Rebeku, menda je bilo 1929. leta, prišel Janjo Skvarča.

»Tokrat, pripoveduje Zupanc, so z menoj delali v delavnici tudi Franc Kozuh, Oto Jernejc in še nekateri drugi, najbolj politično aktiven pa je bil prav gotovo Jernejc. Lastnik se s politiko ni ukvarjal, je pa vedel, s čim se ubadajo njegovi delavci. Bil je zaveden Slovenec. Jernejčeva politična aktivnost se je še razmahnila, ko je Skvarča odšel na svoje v Zavodno, kjer je odprl delavnico. Takrat sem Skvarči dal 10.000 dinarjev za delavnico, za vsak primer, če bi me Rebek odpustil zaradi političnega delovanja in bi imel kam iti. Skvarča je to delavnico kupil leto dni po demonstracijah proti generalu Živkoviću (morda isto leto), denar pa, ki so ga zaslužili, je šel skoraj v celoti za partijsko aktivnost. Jaz sem ostal pri Rebeku kot monter.«

Ze prej je imel Zupanc zvezo s Petrom Stantetom, poznal pa je tudi Miloša Zidanška, Slavka Šlandra in druge revolucionarje. S Skvarčo sta bila še vedno tesno povezana.

»Moje vezi s celjskimi revolucionarji so se še utrdele, ko sem se poročil z mojo bivšo ženo, ki je bila prav tako revolucionarka, je nadaljeval Zupanc. Zidanšek bi celo moral biti moja po-

ročna priča, vendar sta potem to bila Jože Turk in Slavko Šlander. Poročil sem se 1939. leta. Na moji poroki so bili samo komunisti.«

Fantje so se redno sestajali vsako soboto in nedeljo, hodili na izlete in kovali načrte, razvijali politično delo... Na teh izletih so se tudi dogovorili za prvomajski sprevod leta 1939 na Celjsko kočo. Okoli štirideset ljudi, med njimi tudi takratni najvidnejši celjski komunisti, se je odpravilo proti koči, za njimi pa sta jo mahala tajna policista Čuk in Rojnik. Seveda se pogovor ni razvijal tako, kot so pričakovali, zato so jo mahali na Grmado, policista pa za njimi. Nekdo med njimi, Zupanc se ne spomni ali je bil to Žvižej ali Rojnik, je imel na palici obešen pulover rdeče barve...

V sprevodu so bili tudi Stante, Ošo, Jože Turk, Mato Ubojčić z ženo Pepco, ki je bila blagajničarka Rdeče pomoči, ljudje iz Westnove fabrike. Kmalu po izletu na Grmado so prišli k Rebeku tajni policisti – odpeljali so jih na policijo, češ da so nosili rdečo zastavo. Fantje so se izgovarjali, da je bil to pulover in da je bil – roza barve. To jih je rešilo. Zupanca so zatem še nekajkrat zaslišali.

V revolucionarnem delu, ki je bilo največkrat povezano z brezštevilnimi pastmi in nevarnostmi, so bili čestokrat tudi smešni zapleti. Enega takšnih se spominja tudi sogovornik.

Kolikokrat ste govorili s Stalinom?

»Skvarča je takrat stanoval v Gaberjih pri Koštomaju. Da bi bolje slišal radio, si je omisllil dolgo anteno, speljano iz hiše na hišo. Ob desetih zvečer, ko je oddajal Radio Moskva, je radio postavil na okno in ga navil na glas, da so tudi drugi slišali Internacinalo. Z njim sta stanovala še Serajkič in Turk. Tudi jaz sem večkrat prihajal tjakaj na sestanke. Tajni policist Čuk me je zasliševal, ker je menil, da ima Skvarče radijsko oddajno postajo in da je povezan z Moskvjo. Zasliševal je tudi Skvarčo: »Kolikokrat ste govorili s Stalinom... kolikokrat on z vami?« Skvarči se je vse skupaj zdelo zelo zabavno, smejal se je.«

Albin se je ukvarjal s propagando, s pridobivanjem somišljenikov, pri Rebeku, po mestu, med

znanci, prijatelji, sotovariši pa tudi zunaj na terenu, kamor je hodil montirat stroje. Ko so Skvarčo zaprli zaradi razpečevanja brošurice Krvaveča Španija, in ga kmalu tudi izpustili, je Albin dobil zvezo s Tonetom Grčarjem in Tončko Čečevom in ljudmi iz Prve celjske čete. Tistikrat je pri Rebeku delal tudi Konrad Flis, izdajalec. Albin je slišal, kako oni razlaga, da ve, kje je taborišče čete in je hitro poslal prvo ženo v taborišče, da bi jih posvarila. Ker se ni vrnila, je odšel za njo. Pri Prožinski vasi ga je prestregel Stojan in mu povedal, da je žena v neki hiši. Še isti večer sta odšla naravnost skozi Štore domov. Bilo je natanko na isti dan, ko sta se Vrunč in Stante zapletla v spopad v Slivnici, kjer je bil Vrunč

ranjen in ujet. Prva celjska četa se je res pomaknila više in vermanšafarji so streljali v prazno taborišče...

»Flis ni vedel, da sem jaz sporočil, da je četa izdana, sicer bi me bili ubili,« se danes spominja Zupanc. Leta 1942 poleti je Skvarča Flisa likvidiral.

Rebekova delavnica je bila trdno povezana družina, ki ji je bilo moč zaupati. Bila je v nenehnem stiku s Skvarčevo trojko in drugimi komunisti po Celju in okolici. Seveda je bila zaradi tega v precej nezavidljivem položaju. Kljub temu je bilo v njej najti zanesljive ljudi, ki se niso branili še tako nevarnih nalog. Mednje je sodil tudi Albin.

Po napadu na Sovjetsko zvezo je bila Rebekova delavnica razpuščena.

Dne 11. novembra 1942 se je tudi za Albina Zupanca našel Judež, neki Rozman, aretirali so ga zaradi zvez s Prvo celjsko četo. Judež ni bil malenkosten, na njegovem izdajalskem seznamu jih je bilo še več: Stojan, Flis (ne tisti, ki smo

ga že omenili), Gorjup, Tofant iz Štor, Ocvirkovi iz Kompol in drugi. Albin bi pred aretacijo moral na stanoček OF odbora v Laško, Rozman pa je za to vedel...

Zasliševali so ga, pretepali, »čisto so me stolikli!«, podobno je čakalo tudi njegovo ženo. Decembra 1942 so ga skupaj s Tončko Čečevom in partizani Veličkove čete, zajetimi na Dobrovljah in razstavljenimi pred današnjim Narodnim domom v Celju, odpeljali v klenjene verige v Maribor – na streljanje. Tako so mislili, tako so jim rekli.

Znašel se je v Dachauu.

Pomagali so si med seboj

Albin Zupanc je bil že 1938. leta partijski kandidat, leta 1941 pa naj bi ga na Šlandrov predlog tudi formalno sprejeli, vendar je naključje hotelo, da se to ni zgodilo. Kljub temu velja od takrat naprej za člana. Tako so ga sprejeli tudi tovariši v tem zloglasnem nacističnem taborišču, kjer

je srečal, med drugimi, tudi inž. Branka Diehla, ki mu je nekaj pozneje rešil življenje. V taborišče je prišel s prvim transportom s Štajerske, dodelili so ga petnajstemu bloku, kamor ga je prišel Diehl tudi iskat.

»Na čelu partijske organizacije v taborišču je bil Mate Čučković iz Gline, seveda naše, slovenske, saj so bili organizirani tudi avstrijski komunisti. Čučković je bil močan, trden človek, močno je vplival na nas in nas spodbujal. Mi komunisti smo držali skupaj, si pomagali in se spodbujali, da smo preživeli vso hudobijo in nečloveško trpljenje.«

Junija 1945 se je vrnil. Bil v sodišču za narodno čast v Žižni. Znova se je vrnil v svojo delavnico, Rebekovo delavnico, ki so jo nacionalizirali – kot direktor. Potem je odšel na svoje. Ustanovil podjetje Utež in z njim krmari med scilami in karibdami tega hudega časa vse do upokojitve.

Milenko Strašek

Pogovor z Ivom Skerlovnikom, pohorskim partizanom Spomin na partizanska nova leta

Spomin seže daleč nazaj v zimske dni okoli novega leta, ko je večkrat gazil globok sneg po Pohorju ali Kozjaku in vodil partizane po skritih poteh mimo okupatorjevih postojank. Vse poti je dobro poznal še iz predvojnih dni, ko je kot kamnoseški delavec brez dela služil kruh po pohorskih kmetijah. Takrat seveda ni mogel vedeti, da mu bo to poznavanje poti in steza prav prišlo v vojni.

Danes ima Ivo že sedem križev na plečih, vendar njegova zunanost skriva leta. Še posebno pa potane živahen in mladosten, ko nanese beseda na njegove pohorske poti in na obiske pri tamkajšnjih kmetih. »Večkrat sem jih obiskal, da bi jih pripravil za sodelovanje s partizani. Nobena pot mi ni bila pretežka, čeprav sem moral nekatere obiskovati večkrat. Tudi kmetje so imeli svoje težave, saj jim je grozilo, da zaradi sodelovanja ostanejo brez strehe nad glavo, da jih odpeljejo v taborišča ali pomorijo...« Zelo rad se je pogovarjal s kmečkimi ljudmi, med njimi je bil domač. Tudi po vojni, ko je bil funkcionar v Slovenjgradu, na Prevaljah in drugod, je še vedno enako rad zahajal med kmečke ljudi. Zlasti pa ni pozabil tistih, ki jih je obiskoval kot partizan, dobival pri njih obvestila, hrano in zavetišče.

Ivo je bil tudi med tistimi partizani, ki so enainštiridesetega pripravljali napad na okupatorjevo postojanko v Ribnici na Pohorju; bil je med tistimi, ki so petega avgusta 1941. prišli v zbirališče pohorskih partizanov na gozdni rob nad Šumikom (nad Rušami).

Delček vseh teh spominov zajema tudi partizanska nova leta. Tako mu je še živo pred očmi prehod iz dvainštiridesetega v triinštiridesetega, ko je potoval z vlakom v Pomorjansko na Nemškem, da bi od tam pripeljal domov naše vojne ujetnike. To

ni bila preprosta naloga. Veliko je bilo nevarnosti, še posebno če vemo, da Ivo ni govoril kaj prida nemško. Pri sebi je imel potrdilo svojega delodajalca, da potuje k sorodnikom v Nemčijo.

Na dolgi vožnji je preživel precej strahu, vendar je prispeal na cilj. Tam je dobil stik z nekaterimi vojnimi jetniki, vendar nobenega od

ni akciji v nekem mlinu in v trgovini. Odločili smo se, da gremo »praznovat« novo leto v Ribnico na Pohorju. Bil sem na smučeh, saj bi se sicer težko gibal v globokem snegu, ki je segal do pasu. Prišli smo do kmeta Urbanca in do Ogrinca v Lehnu na Pohorju. S šestčlansko patroljo se se odpravil v Janževski vrh, da bi nazaj prine-

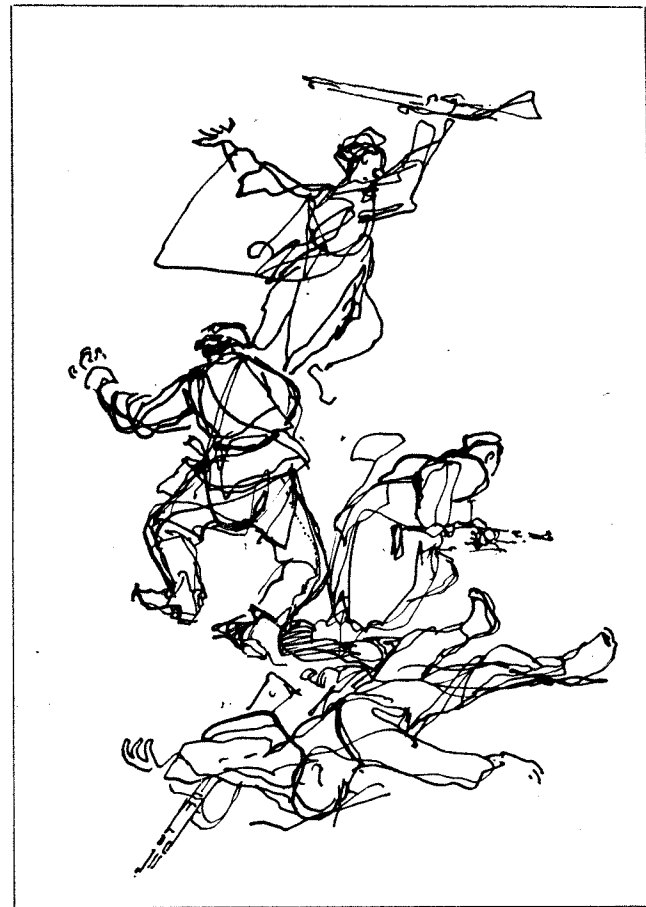
Doma so me bili vsi zelo veselili. Stisnili smo se skupaj in si zaželeli srečno novo leto ter čimprejšnji konec nemške okupacije. Mama je jokala, ko sem odhajal.

Zadnjo novoletno noč pred svobodo je Ivo dočkal na Kozjaku pri Pernicah nad Muto. Tam je bil sedež okrajnega odbora OF in drugih družbenopolitičnih organizacij. Tudi takrat je bila zima radodarna s snegom, tako da so imeli borci precej težav pri premikih. Pripravljali so se, da bi proslavili novoletno noč pri kmetu Štrucu, Riščanu po domače. Prišli so tudi ljudje s sosednjih kmetih, vendar jih je bilo manj, kot so jih pričakovali. Oče Štruc je bil muzikant. Igral je na harmoniko, boben, trobento in bas. »Mene so določili za pozdravni govor, kar ni bilo preprosto. Imel sem precej treme. Zunanaj sem hodil okrog hlevov in na glas sestavljal besede, ki jih bom povedal ljudem. Bilo mi je bolj vroče kot v hajki z Nemci. Bal sem se, da ga ne bi kaj polomil in se osmešil pred zbranimi. Naročil sem, naj najprej upihje no luč, da me ne bi zmedli pogledi. Potem sem s težavo izpeljal nalogo.«

To zadnje novo leto v vojnem času je bilo za Ivo tudi »življenjsko usodno«. S političnega tečaja na Pohorju se je namreč vrnila na Kozjak Ančka, ki je bila zadolžena za delo med ženskami. Pozneje je postala Ivo žena in do današnjega dne tega še ni obžaloval.

Tudi ob letošnjem novem letu je partizan Ivo premišljal o prehojeni poti. Srčno si je želel, da bi besede o stabilizaciji postale resničnost, pa da bi bilo v prihodnje manj lakomnosti in hlastanja za bogastvom, več spoštovanja do človeka in skrbi za tiste, ki si želijo napredek in hitrejši razvoj naše samoupravne socialistične družbe.

M. Kos

Iz dvodnevne tribune DSP o slovenskem narodu in slovenski kulturi v Cankarjevem domu

Razdrobljeno – prihodnjič bolje?

Minulo sredo in četrtek je v srednji dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani potekala javna tribuna Slovenski narod in slovenska kultura, ki jo je pripravilo Društvo slovenskih pisateljev. Kdor je pričakoval morebiti enotnejši nastop slovenskih besednih umetnikov, je bil zanesljivo močno razočaran. Če pa upoštevamo, da je bila to prva tovrstna pisateljska tribuna na to temo za širšo javnost, je jasno, da so vsi, ki jim je bila ponujena beseda, govorili pač o stvareh, ki so vsakega posameznika najोजje miselno zaposlovale. Nekaj pa je bilo tem, ki so se vendar vlekle od govorca do govorca kot rdeča nit, interpretirane na različne načine. Ena takih tem je bilo materialno vprašanje slovenske kulture, druga je s prvo v zvezi osvetljevala vrzeli in posledice šibke finančne osnove te kulture, tretja je zajela vprašanja o angažirani literaturi in politizaciji kulture, četrta je veljala slovenski kulturni politiki (in je segla od mnenja, da takšne politike pri nas sploh ni, do mnenj, da kulturno politiko sicer imamo, a bi morali storiti vsi skupaj več, da bi bila boljša). Spregovorili so tudi o slovenskem narodu in kulturi v jugoslovanem in srednjeevropskem okviru.

Ker življenje od nas terja na vsakem koraku, da se kot Prešeren zavedamo, da je njegova dolgost kratka in ker memento mori ni grožnja, ampak zdrava optika, ki nas vedno znova vrača iz sanjskih svetov in futurizma (ali pa neurejenega, nervoznega brskanja po preteklosti) v območju realnega, predvidljivega in dokazljivega, se zdi, da so bile v kontekstu vsega povedanega na minuli pisateljski tribuni besede Matjaža Kmecla še najbolj uporabne in stvarne. Kajti, je dejal, kdor hoče preživeti, mora v to preživetje tudi verjeti.

Bilo je slišati vse mogoče, od podatka, da v letu dni polovica Slovencev ne prebere no-

bene knjige, do misli, da smo narod zamujenih priložnosti, in da smo se ustavili na poti iz vasi proti mestu nekje na manjšem »trgu« (če naj bo pejorativno vzeto vas zaostalost, mesto pa simbol razvitosti in visoke kulture). Večkrat se je v različnih intonacijah vračala misel o kulturi kot konstitutivnem elementu slovenskega naroda pa o enotnem slovenskem kulturnem prostoru. Ob tem je pravzaprav uvodna beseda predsednika Društva slovenskih pisateljev edina na kratko zajela skoraj vse teme, v katere so se spuščali bolj v nadrobnostih naslednji govorniki. Partljič je tribuno oziroma zborovanje označil kot potrebo in eno od mnogih, ki so posledica povečanega zanimanja in povečane odgovornosti do naroda in kulture. V tem kontekstu je že vnaprej odklanjal morebitni očitek, da gre društvu pisateljev za kakšno partnerstvo, saj, kot je nadaljeval to misel, živimo v samoupravni demokraciji, kjer naj se izraža pluralizem interesov. Ob vprašanju kulturne politike (za katero so nekateri v teh dveh popoldnevih trdili, da je

preprosto nimamo), je Partljič dejal, da je ustanovitev kulturnih skupnosti korak naprej, kljub temu pa ga motijo (kot še mnoge v razpravi) termini »izvajalec« in »porabnik« kulture in razumevanje, da je kultura preprosta poraba delavčevih žuljev. Vladimir Kavčič, ki je tudi govoril o naši kulturni politiki, pa je opozoril, da mnogi v kulturi še vedno ne poznajo celotnega samoupravnega mehanizma in opozoril na tako imenovani policentrizem v kulturnem razvoju ter njegove čeri.

Dimitrij Rupel, ki je svoje besedovanje naslonil na rezultate ankete Slovensko javno mnenje 1984, je opozoril, da polovica Slovencev ne prebere niti ene knjige v letu dni. Nato je ugotavljal, kaj pomeni dejstvo, da je v tej isti anketi pri uvrščanju temeljnih vrednot pristala kultura šele na devetnajstem mestu, medtem ko so bile na prvem mestu svoboda, mir, poštenje, delo... Značilna je njegova izpeljava, češ da si svobode (in vsega sledečega na vrhu te lestvice) želijo tudi preprosta pušavska ljudstva... oziro-

ma, da postavljanje »elementarnih« vrednot na vrh lestvice zaskrbljuje, saj da si kulturni narodi te vrednote jemljejo za samoumevne. Rupel je bil med tistimi, ki so sodili, da se slovenski kulturi ta čas zelo slabo piše. Za njim nastopajoči Ciril Zlobec pa je govoril med drugim o potrebi po zgodovinski in nacionalni identiteti kot temeljni stvari, v luči katere nas pogosto preveč zaposlujejo sprotni, dnevni problemi. Prihajamo do točke, ko samo odpiranje problemov ni več dovolj, je nadaljeval Zlobec in dodal, da nam manjka trezne sinteze, da smo preveč obremenjeni s preteklostjo in se premalo ukvarjamo s prihodnostjo. Menil je, da smo prav zaradi te svoje prevelike zazrtosti v preteklost narod v stiski, medtem ko je Bojan Štih ob tem istem vprašanju zgodovine vzdiknil: »Nekaj samomorilskega je v nas«.

O križih in težavah konkretnega samoupravnega utripa kulturne ustanove je spregovoril na sicer humoren, pa vendar nad vse resen način Jurjo Kislinger, ki je dokazoval, da se v določenih primerih

lahko kulturna dejavnost sprevrže v službovanje, pri čemer v boju z birokracijo potegne kultura kratko.

Bilo je tudi nadvse mračno razmišljanje o smrti, pa čeprav o »lepi in častni smrti«, kakšno na primer želi srednji Evropi Marjan Rožanc, medtem ko je Miloš Mikeln opozoril na nevarnost, da bi se v delegatskem sistemu proti vrhu prebijala povprečnost, nato pa se je vrnil še k eni nevarnosti – lahkomišelnemu ravnanju z zgodovino, pri čemer je na primer iz znanega Delovega članka Spomenke Hribar pokazal, kako površno in netočno je kar enostavno zapisati misel, da kdor ni bil s komunisti proti Hitlerju, je moral biti pač s Hitlerjem proti komunistom.

Ves ta pisani svet opozoril in poudarkov, nekam žalostno negotovih obetov slovenske kulture in slovenskega naroda je Matjaž Kmecl imenoval orkestracija. Govoril je o uglešnosti na »nacionalno hipohondrijo« (za hipohondre pa je dodal, da ne živijo zdravega življenja, hkrati pa nenehno tarnajo nad zdravjem) in ne vidi nič dobrega ne v preteklosti in tudi ne v prihodnosti. Zato, je poudaril Kmecl, nacionalna hipohondrija ni plodna in ne prinaša nikakršnih možnih rešitev. Mi pa, ki smo najmanjši evropski narod, vendarle

dokazujemo, da zmoremo in hočemo naprej.

Bilo je še nekaj tehtnih prispevkov o birokraciji, idolatriji in podobnih žgočih stvareh in bile so še besede Josipa Vidmarja, ki je ponovil misel o pomembnosti iskanja lastne poti in o tem, da se v slovenski kulturi šopirijo nekatera imena, ki si s kakovostjo tega niso zaslužila.

Vseh v tem zapisu posamično nismo mogli imenovati, niti zajeti njihovega premišljanja v celoti. Naj končamo z mislijo profesorja Borisa Paternuja, ki je slovensko literaturo označil takole: to je primer, kako vzdržati v nevzdržnem, pri čemer je opozoril na veliko moč te kulture, ki vedno znova prerašča možnosti. Kot nekateri drugi nastopajoči je menil, da je slovenska literatura danes preobremenjena s politiko, in to dejstvo ogroža njeno kakovost.

Jezni in spravljeni, ogorčeni in zadovoljni, mračnjaški pa tudi zdravo zagnani v prihodnost in svetlejša obzorja so bili odmevi na naslov Slovenski narod in slovenska kultura – bilo je več o narodu kot o njegovi kulturi in več o kulturi kot o literaturi. Ampak zanimanje občinstva je bilo očitno izredno veliko in tem za neko prihodnjo tribuno seveda ni zmanjkalo.

B. Ž. J.

Ali bo Idrija kos ohranjati kulturno dediščino?

Kulturna skupnost Slovenije je pred meseci pripravila strokovno gradivo oziroma študijo o muzejski mreži v naši republiki. V njej je muzeje označila za republiške, regionalne in občinske. Razvrstitev je tudi po tej študiji taka, kot je bila doslej, novost pa je predlog financiranja muzejske dejavnosti v prihodnje. Po novem bi delovanje občinskih muzejev padlo izključno na pleča občinskih kulturnih skupnosti. Ali bi po takem predlogu, če bi zaživel v praksi, občinske kulturne skupnosti zmogle finančno breme? Verjetno ne, vsaj tiste, ki bi morale poslej skrbeti za muzeje, katerih dejavnost je raznolika in širšega družbenega pomena.

Kaj bi predlog, ki bo te dni v javni razpravi, aprila meseca pa naj bi o njem dokončno odločali, pomenil za Mestni muzej iz Idrije, ki pod svojo streho združuje tehnični, etnološki in muzej NOB z izredno pomembnim oddelkom v Cerknem? V imenu 12 zaposlenih ravatelj Mestnega muzeja v Idriji Jurij Bavdaž poudarja, da je imela doslej njihova ustanova tak status, po katerem so prejemali sredstva iz solidarnosti oziroma vzajemnosti. Le dve tretjini denarja, ki so ga na leto porabili za muzejsko dejavnost in vzdrževanje številnih in za širšo skupnost pomembnih objektov, pa je zagotavljala občinska kulturna skupnost. V prihodnje ta ne bi zmogla celotnega financiranja. To pomeni, da bi ves njen denar romal za muzejsko dejavnost in je zatorej kategorizacija muzejske mreže v Sloveniji zelo nevarna.

V okviru Mestnega muzeja iz Idrije združujejo vrsto zbirk, številni spomenikov iz NOB (Bolnišnica Franja, Partizanska tiskarna Slovenija kot najpomembnejši) pa terja tudi precej denarja za redno vzdrževanje. Kaj bi morebiti pomenilo združevanje v republiškem okviru poleg drobitve dejavnosti pod isto muzejsko streho?

»Ena izmed možnih rešitev bi bila tudi združitev z ustreznimi republiški muzeji, saj z vidika 500-letnice rudarjenja, spomenikov iz novejših revolucionarnih zgodovine ti sodijo v republiške okvire. Zato bi bilo možno in tudi logično, da se združimo s kako republiško ustanovo. Ker pa take celostne ustanove pri nas ni, bi se morali združevati po strokah, denimo, tehnični s Tehničnim muzejem Slovenije, etnološki s sorodnim republiškim, spomenike NOB pa bi moral prevzeti Muzej NOB v Ljubljani. V tem primeru bi bilo financiranje za občinsko kulturno skupnost kar za polovico manjše. Zato se bojimo, da nam bodo njeni predstavniki to možnost in idejo vsilili, kajti za Mestni muzej je zelo neprimerno, da bi imel pod isto streho tri različne ustanove, ki so financirane tudi na različne načine. Moram pa poudariti, da doslej o tem v občini še nismo razpravljali, zato bo treba počakati na javno razpravo, ki naj bi jo končali do konca aprila«.

Bi bila morda bolj smiselna združitev z novogoriškim muzejem, ki ima že sedaj svoje oddelke v Tolminu, tako da bi to dejavnost postavili v regijske okvire?

»Regionalni muzej iz Nove Gorice je že danes ugodneje financiran kot idrijski, ali drugače rečeno po predlagani študiji, Mestni muzej iz našega najstarejšega rudarskega mesta in partizanske zibelke na Primorskem sploh ne bi bil več financiran iz republiških virov. Zato seveda obstaja tudi ta možnost povežave, ki bi nam prinesla veliko pozitivnega. Nerodnost je le v tem, da je Idrija od Nove Gorice kar precej oddaljena, zlasti v zimskem času. Če bi kolegi iz Nove Gorice prevzeli vzdrževanje številnih objektov, ki so na ozemlju idrijske občine, bi bil sneg samo dodatna ovira, kajti za objekte je treba skrbeti čez vse leto, še posebej pa pozimi. Toda kljub vsemu bi bila ta možnost na nek način sprejemljiva vsaj zaradi denarnih zagat, ki se nam obetajo«.

Za vse tisto, za kar skrbi Mestni muzej iz Idrije, bi mu po obsegu dejavnosti in pomenu, ki ga ima v širšem prostoru, našli enakega le še v škofjeloškem. Si boste morda v javni razpravi prizadevali za pridobitev takega statusa, ki bi vam ne glede na novo razvrstitev omogočal dotok prepotrebnih republiških sredstev?

»Mestni muzej v Idriji obstaja že trideset let in ima bogato tradicijo, zato bi mu verjetno škodovala vsakršna reorganizacija. Zato bi bilo najbolje, da bi imela predlagana in morda kasneje tudi sprejeta nova občinska in regionalna označba tudi specifične izjeme. Škofjeloški in idrijski muzej ne glede na to, da sta omejena v občinski okvire, si zaradi pestre dejavnosti, ki jo opravljata, zaslužita, da bi njuno financiranje ostalo tudi v prihodnje približno tako, kot je veljalo doslej,« poudarja Jurij Bavdaž.

F. Šemrl

Književniki, padli med NOB France Mesesnel

Ob 90-letnici rojstva

Med štiridesetimi slovenskimi književniki, ki so padli med narodnoosvobodilno vojno, je bil tudi umetnostni zgodovinar France Mesesnel. Rodil se je pred devetdesetimi leti 25. novembra 1984 v Cervignanu na slovensko-furlanski meji v družini železniškega strojevođe. Osnovno šolo in klasično gimnazijo je dokončal v Ljubljani in maturiral leto dni pred prvo svetovo vojno. Hkrati ko je obiskoval gimnazijo, se je učil v Jakopičevi slikarski šoli v Ljubljani. Po maturi se je odpravil na Dunaj, kjer je študiral umetnostno zgodovino, študij pa mu je prekinila vojna. Po vojni je študiral najprej v Zagrebu nato pa v Pragi. Doktorat je opravil z disertacijo o slikarju Janezu Wolfu. V študijskih letih je nihal med slikarstvom in umetnostno zgodovino, po študiju se je odločil dokončno za zgodovino, v Ljubljani je bil nekaj časa asistent umetnostnozgodovinskega seminarja in upravnik zbirk Narodne galerije. Dalj časa v Sloveniji ni dobil zaposlitve v svoji stroki, zato je sprejel leta 1928 mesto kustosa muzeja v Skopju. Tu so ga zelo prijazno sprejeli, uveljavil se

je kot konservator, honorarni predavatelj bizantinske umetnostne zgodovine na filozofski fakulteti v Skopju in kasneje prav tam kot docent in univerzitetni profesor za umetnostno zgodovino.

Tik pred drugo svetovno vojno se je po desetih letih službovanja v Makedoniji vrnil v Ljubljano, kjer je prevzel mesto honorarnega predavatelja umetnostne zgodovine na ljubljanski univerzi.

Ob začetku italijanske okupacije leta 1941 je bil nekaj časa zaprt, izpuščen, ko izpustitvi pa zelo delaven v Osvobodilni fronti. Bil je med glavnimi organizatorji in sodelavci OF med slovenskimi kulturniki. Zvest svojemu poklicu je zbiral dokumentarno gradivo iz tistega časa. Plenum kulturnih delavcev Osvobodilne fronte je malo pred zlomom Italije sklenil izdajati v Ljubljani literarno revijo (Setev). Urednika prve številke, ki je tudi izšla, sta bila Tone Seliškar in Matej Bor, uredniška pomočnika pri prvi številki sta bila Filip Kumbatovič in France Mesesnel, ki sta bila sourednika tudi pri drugi številki te revije in

njena sodelavca. Zlom Italije, množični odhod kulturnih delavcev v partizane ter spremenjena usoda nekaterih sodelavcev so onemogočili izid druge številke. Gradivo zanj je po naročilu glavnega urednika Frana Albrehta odnesla pesnica Lili Novy v Narodni muzej dr. Francetu Mesesnelu, ki je gradivo skril v arhivu. Skril je tudi okrog štirideset pesmi Toneta Seliškara (Glej knjigo V. Smoleja Slovstvo v letih vojne 1941–1945).

Konec leta 1944 so Mesesnela okupatorjevi politični agenti aretirali, a ga kasneje spet izpustili. Umaknil se jim je na grad Bruck pri Lienzu, a ne za dolgo. Domobranski policisti so ga z novimi dokazi o njegovem delovanju v Osvobodilni fronti privedli v Ljubljano in ga v zadnjih urah svoje zločinske vladavine ubili z nekaterimi tovariši 4. maja leta 1945 na Turjaku. (Glej knjigo Iz krvi rdeče 1961 – Tone Pavček).

France Mesesnel ni bil zgolj umetnostni zgodovinar, pripravljal je tudi umetniške razstave in pisal likovne in gledališke ocene. Bil je tudi esejist. V slovensko umetnostno življenje je vnesel sveži duh, nove napredne marksistične principe, analize, velike so njegove zasluge za razvoj slovenske (in tudi makedonske) umetnostne zgodovine in kritike. Pred vojno so bili pravo odkritje njegovi članki in razprave – Umetnik in njegova

delo, Naše razmerje do umetnosti, Umetnost in revolucija – zaradi naprednih revolucionarnih pogledov na vlogo umetnosti v družbi. Njegovo znanstveno zanimanje je veljalo novejši slovenski upodablajoči umetnosti. Posebno pomembne so nekatere njegove monografije o slovenskih slikarjih in o srednjeveški cerkveni umetnosti. Makedonije. Znanstvene spise je objavljial predvsem v Zborniku za umetnostno zgodovino, ki mu je bil več let tudi sourednik. Nazadnje je bil spomeniški konservator za Slovenijo.

Slovenska umetnostna zgodovina ne more mimo njegovih ključnih razprav: Preteklost slovenskega slikarstva, Moderno slovensko slikarstvo, Portretno slikarstvo na Slovenskem, Slovensko krajinarstvo v 19. stoletju. Nenadomestljivi so njegovi eseji o Jožetu Tomincu, Antonu Ažbetu, Ivanu Kobilci, Nadeždi Petrovič, Ivanu Groharju, Rihardu Jakopiču, Mateju Sterneanu, Venu Pilonu. Napisal je temeljito in obširno monografijo o Janezu in Juriju Subicu (1939) in krajšo o Jožefu Petkovšku (1940).

Uvrščajo ga med najnaprednejše slovenske umetnostne zgodovinarje in njegova zapuščina je izredno pomembna. Po njegovi smrti je leta 1953 izšel reprezentativni izbor njegovih študij, razprav in kritik pod naslovom Umetnost in kritika.

Dušan Mevlja

Nepojasnjen vzrok za hud zločin

Srhljivo pričevanje o poboju Marceve družine na Planini pri Ajdovščini

Sredi decembra me je Edvard Šček iz Nove Gorice obvestil, da bo 20. decembra 1984. leta minilo štirideset let, odkar so esesovci pobili Marcevo družino na Planini pri Ajdovščini. Sporočil mi je, da o tem zločinu doslej še ni bilo napisano v nobenem časopisu (zločin so le omenjali, nadrobno pa ne). Zato me je prosil, naj se lotim tega srhljivega dogodka. Podatke bom lahko dobil pri Jožetu Marcu, tedaj staremu devet let, ki je vse videl in po srečnem naključju ostal živ. Živi v Ljubljani, zaposlen pa je v predstavništvu Progresia Beograd v Ljubljani.

Planina pri Ajdovščini je kmečka vas, raztresena po hribovitem kraškem zemljišču z več zaselki: Britih, kjer je cerkev in stara šola; pod Britihom so Dolenja vas, Marci, Štrancarji in Uštini, nad cerkvijo pa Gorenja vas in Koboli.

V zaselku Koboli je bilo pred štiridesetimi leti 11 hiš z gospodarskimi poslopi, zdaj pa sta še dve novi. Najvišje ležeča hiša v vasi, v zaselku Koboli, je Marceva. V prvi svetovni vojni je bil Marc avstro-ogrski vojak, potem pa Majstrov borec. Marceva družina je bila spoštovana, poštena, pobožna in pridna. Po deset tisoč litrov vina so pridelali na leto, pa dovolj krompirja, pšenice, koruze, zelenjave in krme. V hlesu so imeli po deset glav živine, prašiče, ovce, perutnino...

Med vojno so razne drhali ropale v tej vasi, zato si je Marc s hlapcem Francem Plesničarjem izkopal bunker na dvorišču, v katerem je bilo vedno spravljeno dovolj hrane in pijače, prostor pa je bil tudi za nekaj oseb. Zgoraj so bila zložena metrska polena.

»Dve leti sem hodil v italijansko šolo,« se spominja Jože Marc, potem se njegov resnoben obraz razneži. »Kako smo bili otroci veseli, ko so po kapitulaciji Italije v vasi uvedli slovensko partizansko šolo.

Učil nas je Miro Breclj, imena učiteljice se ne spominjam. Tistega jutra, ko je gorela vas in je esesovec pobil vse naše, s sestro Zorko in bratom Ivanom nismo šli v šolo. Doma smo čakali mesarja in na kolono.

Pionirji in mladinci smo hodili v vaški zvonik in opazovali okolico, da smo pravočasno obvestili vaščane, če se je vasi bližala neznana vojska. Dne 19. decembra leta 1944 so pod vasjo odjeknili rafali in eksplozije bomb in min. Močna zaseda neke brigade (menda Bazoviške) je napadla nemško kolono, ki se je bližala vasi. Ponoči se je zaseda umaknila, mi pa o tem nismo bili obveščeni, v zvoniku pa ponoči ni bilo mladih izvidnikov. Komaj se je zdanilo, že je po vasi završalo: Nemci gredo! Ko je novica prispela do naše hiše, so bili že v vasi. Pri nas se je zaradi priprav na klanje prašiča v velikem kotlu že grela voda.

Nemci bodo rekli, da tu kuhamo za partizane je rekel oče hlapcu Francu. Urno sta v kotel nametala repo in korenje. Če nas bodo vprašali, za koga ali kaj kuhamo, porecemo: Za prašiče vendar.

Mati je naglo v štedilnik zmetala partizansko literaturo, v peč pa skrila več novih ročno izdelanih čevljev in obleke.

Skozi kuhinjsko okno smo otroci zagledali dva nemška

vojaka, ki sta prišla na dvorišče, pogledala hišno številko ter nato takoj odšla.

Oče Ivan nas je potolažil: Ne bo nič hudega, so že odšli, kot so vedno. Po teh besedah je odšel proti hlevu.

Čez nekaj minut sta prišla druga dva esesovca. Naše dvorišče je dolgo skoraj 50 metrov, hiša in gospodarsko poslopje pa je v obliki črke L, vse pa je pod eno streho. Na spodnjem delu so bili prostor za vožve, vinska klet, stelja, zgoraj seno, pa hlev in nato hiša. Kolikor stavba ne obkroža dvorišča, toliko ga zid, tako da se od zunaj ne vidi, kaj se dogaja na dvorišču. Zato sta si esesovca najprej z dvorišča ogledala stavbo, nato pa prišla v hlev. Ne spominjam se, če sta kaj govorila z očetom ali mamom, dobro pa vem, da sta šla po vseh sobah, brskala po predalih in omarah, zmetala vse ven, iskala dragocenosti in verjetno tudi orožje. Tudi kaj zase, za jutrišnje dni.

Z mamom smo bili v kuhinji in govorili le potihoma. Zaskrbljenostjo smo poslušali odmeve vojaških korakov. Sta že spet na dvorišču, rečem mami. Vsi smo se strnili ob oknu. Eden od njiju je dvignil brzostrelko in spustil rafal v steljo in seno. Buhnil je plamen. Mati je stekla ven, otroci pa za njo. Oče in hlapec sta stala na dvorišču pri vodnjaku, zrla v nas pa v ogenj in esesovca. Prestrašene oči so

Sin Jože Marc je edini preživel

se zapičile zdaj, sem, zdaj tja. Mati, ki je znala nemško, je esesovca v nemščini ozmerjala. Kaj vse jima je izrekla, ne vem, nisem razumel. Nekateri pravijo, da je bil to vzrok za zločin. Pravijo: Mati bi morala molčati. Dvomim o tem. Esesovec, ki je prej streljal v steljo, je začel kositi z brzostrelko po nas, kot lahko vidimo v sliki. Če tega ne bi sam doživel, ne bi verjel, da je kaj takega res mogoče. Še zdaj vidim morilca, kako stojita sredi velikega dvorišča. Ogenj, ki se je razplameneval, in nas, ki smo stali okrog dveh oboroženih mož. V vse je streljal vedno isti, drugi ni sprožil, niti nam ni grozil, toda tudi ničesar ni storil, da bi pajdašu utišal morilsko strast. Prvi rafal je bil izstreljen v očeta in hlapca. Obležala sta ob vodnjaku.

Petnajst letna sestra Zorka je stala za menoj ob murvi. Čim se je morilec obrnil proti nama, sem se vrgel na tla in rafal je čez mene zadel Zorko. Srečko, star šest let, je stekel za vogal hiše. Bil sem prepričan, da se je rešil. Ker sem se delal, da sem mrtev, nisem videl, kdaj je morilec stekel za njim. Mamom Marijo sem videl sedeti ob vhodu v hišo. Bila je blada, mirna, naslonjena na

zid, a sem še upal, da je živa. Ivan, star 12 let, je skušal uteči, čim je videl, da so ubili očeta. Esesovec ga je podrl z rafalom v hrbet. Bratu je ena noga zastala, zvil se je nazaj in padel s hrbtom na zaostalo nogo.

Esesovec, ki je moril, je potem vsakega posebej zagrabil za nogo in zvlekel v hišo, da bi zgoreli. Drugi mu pri tem ni hotel pomagati. Ko je izza hiše privlekel še šestletnega Srečka, sem videl, da je bil zadet v čelo. Le mamom je pošast zvlekla čez dvorišče naravnost v gorečo steljo, kjer je zgorela.

Čudno je, da tisti morilec ni opazil, da sploh nisem ranjen. Na meni je sicer bilo nekaj sestrine krvi, a ne veliko.

Od vseh je bila ob meni živa le sestra Zorka. Ko sta po zločinu morilca pila in jedla v naši shrambi, sva se s sestro tiho pogovarjala. Ko sta vojaka odšla, je sestra utihnila, obrnila glavo in umrla.

Nekajkrat sem planil na dvorišče gledat, kako se širi ogenj, nato pa iz strahu, da me bodo zagledali, spet nazaj k mrtvim bratom, sestri in očetu.

Vse bolj me je objemal strah, da bo name padel strop, ko bo začela hiša goreti. In ta strah me je nagnal ven. Nemci so že odšli, gorele pa so vse hiše v vasi. Ljudje so kričali, reševali živino in premoženje. Na pomoč so pritekli še iz sosednjih vasi. Trupla naših so znesli ven in potem na mrtvaški oder v mrtvašnici; tudi pogorele mamine ostanke. Nekomu je uspelo, da je v našem hlevu odvezal dva vola, da sta zdijvala iz ognja, pogorelo pa je osem glav živine. Prašiče so rešili, ker je bil svinjak malo stran.

Odšel sem k sorodnikom na Slap, kjer sem bil do pogreba. Očeta Ivanja Marca, mamom Marijo (45), sestro Zorko (15), brata Ivanja (12) in Srečka (6) so položili v skupni grob. Za pogrebom sem šel v sposojeni obleki. Po pogrebu sem živel pri maminih sorodnikih v Vrhpolju pri Vipavi, od leta 1946 pa pri stricu, župniku Janku Premrlu na Mostu na Soči, kjer sem hodil v osnovno šolo, potem pa sem se s kolesom vozil v gimnazijo v Tolmin. Pa je prišlo zaradi mene do hudega spora med sorodni-

Zapis na spomeniku žrtvam vojne na Planini pri Ajdovščini

ki. S sklepom sodišča sem moral zapustiti strica, duhovnika (menda zaradi strahu nekaterih, da si ne bi izbral duhovniški poklic.)

Vas so obnovili, s pomočjo sorodnikov tudi našo hišo in gospodarsko poslopje. Srednjo tehniško usnjarsko šolo sm opravil v Domžalah.

Z ženo in dvema hčerka živimo v Ljubljani, a radi hodimo v mojo rojstno vas. Obdelujem nekaj vinogradev in zelenjavnega vrta, drugo sem dal v najem. Prav med trtami se največkrat spominam na očeta, kako je ljubil vinogradništvo, kako mu je delo šlo od rok. V vsem je bil uspešen.

Tedaj, ko so požgali vas in pomorili našo družino, so esesovci s seboj odpeljali našega sosedo Rafaela Štrancarja, tedaj starega 16 let. On pravi, da je slišal naše krike, prošnje, naj nas ne postrelijo. Marsičega se res ne spominim, bilo je preveč grozno doživeti. Morilska drhal je s seboj odpeljala Štrancarja, Franca Verča, Janeza Kobala, Antona Trbizana in Filipa Kobala. Nekateri od teh so morali v internaciji v Nemčijo.

Jože Vidic

JOŽE VIDIC

2

Kurir Bohun

Zapisano po pripovedovanju in zapiskih Janka Bernika-Bohuna

Janko Bernik-Bohun

Imeli smo le enega ranjenca, s strani mu je krogla šla skozi nos. Jože Kavčič ga je odpeljal do kmeta Koširja, kjer smo potem kmalu imeli okroženo bitko.

V tistih dneh okoli božiča leta 1941 je v Poljanski in Selški dolini vrelo. Začela se je vstaja in množile so se vrste upornikov. Naša četa in veliko novincev se nas je gnetlo na Koširjevi kmetiji. Tovariš Jože Gregorič nam je govoril o ciljih našega boja. Rekel je, da ne sili nikogar, naj ostane pri partizanih. Vsak pa naj se odloči pred prisego. Kdor ne želi prisesti, naj stopi iz vrste. Nekateri so začeli stokati, da so bili pravzaprav mobilizirani in da želijo domov. Teh ljudi nisem mogel razumeti. Poveljstvo jim je dalo prosto pot, potem jih je polovil gestapo, nekatere postrelil, druge je poslal v taborišča.

Vsako jutro je naše poveljstvo poslalo zasedo visoko v hrib nad Presečnikom, kjer se je vgnezdila nad dolino Cegunca. Tam se križajo pota in steze na vse strani. Zaseda je bila postavljena tako, da bi lahko napadla sovražnika, ki bi prihajal iz različnih smeri, npr. iz Škofje Loke ali Črnega vrha. In res so se nekega jutra pojavili na stezi iz Bodovelske grape. Nič hudega sluteč so se približevali sredini dolinice, kjer je stala majhna baraka pri Cegunci. Nemci so imeli puške na ramenih, mnogi med njimi so celo imeli kruh in klobaso v rokah; spotoma so jedli, ne da bi najmanj slutili, da bodo vsak hip umrli. Vodil jih je kmet in lovec iz Bodovelj, ki pa na pot ni šel prostovoljno. Nevede jih je vodil zelo slabo.

Ni jih opozoril na kraje, kjer bi bile lahko zasede. Ko je zadržala partizanska strojnica, je nastala splošna zmeda. Kmalu je v dolinici vsevpred ležalo veliko mrtvih zelencev in vodnik. Končno se je eden od nemških mitraljezcev le znašel in začel streljati. Pravzaprav sta boj končala on in naš mitraljezec, ki sta se nazadnje sama obstreljevala in oba hkrati utihnila. Krogla našega mitraljezca Janka Mla-karja iz Senčurja pri Kranju je zadela nemškega v čelo, sam pa je bil tudi smrtno zadet.

Pozno popoldne je naša četa krenila od Koširja v grapo Sovpot in nato po strmini proti Skobeljem, kjer je že bilo veliko partizanov. Razdelili so nas na oddelke in vsakemu oddelku določili naloge.

Naš oddelek je šel rušit mostove na Sori. Vso noč smo žagali drevesa in električne drogeve ter jih podirali na ceste in poti.

Zjutraj smo se utrujeni vrnili h Koširju. Tu smo mi imeli mir, ogorčena bitka pa je bila tega dne na Pasji ravni in nad Skoblejem. V tem boju je padel nemški komandant. Krogla ga je zadela skozi daljnogled v oko. Polovica tistega daljnogleda je zdaj v škofjeloškem muzeju.

Drugi dan nam je Košir prodal vola, ki so ga mesarji popoldne že zaklali. Vol je še visel, ko je pritekel stražar: »Nemci gredo!« Borci tečejo na določene položaje od Koširja navzgor in proti Jakopcu. Nismo še zasedli ugodnih položajev, že je začelo pokati. Komandir mi je rekel, naj grem nad Jakopčevo hišo v hrib in pogledam, če nam tudi z druge strani

grozi nevarnost. Ker pa nisem na nebu ničesar opazil, sem se začel plaziti nazaj k hiši. Tedaj sem nekje sredi poti začutil, kako se je okoli mene začela dvigati prst. Z nasprotnega hriba so streljali name. Moral sem steči navzdol, ker med menoj in sovražnikom ni bilo ovire. Po strmini sem padel in sem se bolj privlačil kot pa pritekel med tovariše pred hišo. V bližini sem si poiskal kritje.

Izza hiše se je priplazil Miha, ki je vedno nosil predpasnik, za njim pa še trije tovariši. Pa reče Miha: »Fantje, kar za menoj, danes jaz poveljujem. Vsi štirje so se splazili naprej in le nekaj minut pozneje so trije od teh padli. Od teh sem že pred vojno poznal Miha in Ručigajevga Boža. Miha je bil močan, čokat kmečki fant, Ručigajev pa je bil visoke postave, doma iz gostilne v Kranju. Za ime tretjega padlega ne vem.

Bližala se je noč. Premišljali smo kam naj pokopljemo padle tovariše, ker smo se pripravljali na umik. Zemlja je bila zmrzla, visok sneg jo je pokrival, zato smo se odločili, da padle tovariše pokopljemo pod kozolec. Toda tudi tu je bila zemlja zelo trda. Z muko smo izkopali komaj 30 cm globoko jamo in vanjo položili vse tri ter grob zasuli. Kaj je bilo potem z njimi, ne vem, ker so Nemci zagotovo odkrili grob. Ponoči smo se ukmaknili mimo

Staniš skozi Polhovce. V Stanišah smo pustili ranjenega Alojza Hiršenfelderja s Pristave pri Tržicu, starega dvajset let. Težko smo ga nosili, zato smo ga pustili na kmetiji, kamor ga je hodil zdraviti škofjeloški zdravnik dr. Kocjančič. Štiri mesece, do aprila 1942, je živel skrit v stelji, tedaj pa ga je kurir Janez Šubic pripeljal v našo četo v Tošč, z namenom, da ga še z nekim ranjencem prenesemo oziroma prepeljemo čez nemško-italijansko mejo na Babno goro v Polhograjske Dolomite. Tam so Italijani oba ranjenca ubili, sicer pa o tem več v nadaljevanju, ko bom opisoval dogodke v aprilu 1942.

Od Staniš smo se spustili v dolino in se mimo Šeferta čez Poljansko Soro in cesto Škofja Loka-Poljane umaknili v Sopotniško grapo. Polovica čete se je za en dan nastanila pri kmetu Rohotniku, druga pa pri Potočniku. Pri Rohotniku sem zvedel, da so Nemci mojo družino izgnali v taborišče.

Po glavi moker, po nogah usran

Ob Rohotnika smo šli navkreber, nato čez blegoško cesto in mimo Zalubnikarja k Tomažu; od tam naravnost po ledenem gozdu navzdol mimo gostilne na Luši, čez cesto in most v Hrastnik, pa skozi Ševlje naprej po poti, ki pelje na Mohor.

Od Ševlje naprej smo počivali v gozdu, kjer sem hudo utrujen takoj zaspal. Koliko minut, je nemogoče reči. Tovariš ob meni me je stresel za ramo in rekel, da gremo naprej. Sledil sem mu omotičen, še vedno hudo zaspan. Hodimo in hodimo, ko se le zdramim in nenadoma stresem: Kje pa je moja puška? To nisem rekel na glas, vsaj glasno ne, bolj v mislih sem se vprašal. Spomnil sem se, da sem jo pri počitku položil zraven sebe. Kaj naj zdaj storim? Brez dovoljenja ne smem nazaj, ker bi si kdo mislil, da želim pobegniti. Prijaviti mojo pozabljivost je pa spet težko, ker si bo poveljstvo mislilo svoje. Toda nazaj moram, dokler je še čas. O tem sem premišljal in si grizel ustnice.

Ni bilo pomoči, moral sem steči do komandanta Gregorčiča. Pojasnil sem mu, kaj se mi je zgodilo in ga prosil za dovoljenje, da grem nazaj. Malce postrani me je gledal, a dovoliti mi je moral, kajti puška je le puška. Stekel sem nazaj in naletel na partizane, ki je hotel več sto metrov za kolono z dvema nalagama: paziti je moral, da koloni ne bi sledil kakšen izdajalec in da ulovi tiste, ki bi skrivaj zapustili enoto. S tem zaščitnikom sem imel precej težav. Komaj sem ga prepričal, da nisem pobegnil.

Puška je bila res naslonjena na drevo tam, kjer smo počivali. Nikdar več nisem tako odložil puške, vedno sem pred spanjem dal puškin jermen čez ramo.

Pot na Mohor je zelo strma in sem kolono dohitel šele na vrhu.

Na vrh Mohorja smo prišli, ko se je začelo daniti. Kuharji so se takoj začeli pripravljati, da nam skuhajo zajtrk. Zaradi zime in mraza nismo mogli taboriti na prostem, zato smo zasedli hlev pri najbližji kmetiji, kuharji pa so šli v kuhinjo. Nekdo od štabovcev je razporedil stražarje.

Koroški borci dajejo vso podporo Slovencem v Avstriji

Letošnja vroča jesen na avstrijskem Koroškem naj bi minila brez posebnih uspehov. Tako nekako jo predstavljajo posamezni predstavniki koroškega heimatdiensta in najbrž še kdo drug. Verjetno hočejo pri tem med ljudmi ustvariti vtis, kakor da je šlo le za posamezne vročerkveže, ki da vpijejo, češ v avstrijski republik, kjer je tako velika demokracija, ni svobode.

Gre za demonstracijo v Celovcu, ki jo je organiziral nadstrankarski komite. Dolgoletna je njegova zahteva, da se za ohranitev dvojezičnega šolstva, temveč sploh rešitev manjšinskih vprašanj. Zdi se tudi tako, da bi se najglasovi odločne zahteve v tej manifestaciji, v kateri je poleg Slovencev sodelovalo tudi precej nemško govorečih demokratov, zlasti pa mladine, nekako polegli.

Resnica je povsem drugačna. Boj v zamejski Koroški za ohranitev dvojezičnega šolstva, za izboljšanje, za ureditev še drugih pravic slovenske in hrvaške manjšine se nadaljuje z nezmanjšano prizadevnostjo. Glavno je, da so ta vprašanja poslej dobila mednarodni pomen. Koroški Slovenci so svoje manjšinsko vprašanje začeli povezovati z

»Borci Mislinjske doline oziroma občine Slovenj Gradec smo utemeljeno vznemirjeni nad ravnanjem avstrijskih oblasti do koroških Slovencev onstran meje. V omejitvi oziroma poizkusu odprave dvojezičnih šol, zlasti pa ob oživitvi koroškega heimatdiensta mislimo, da je to v bistvu prebujanje nacizma. Kaj je povzročilo ne le na avstrijskem Koroškem, v Sloveniji in Jugoslaviji, temveč po vsej Evropi, ni potrebno posebej opozarjati. Kaže pa, da se bo na to le treba slej ko prej sklicevati in celo dokazovati.

Nekdanji partizani, posebej še koroški borci, in vsa slovenska in jugoslovanska javnost še kako podpiramo krepitev prijateljskih odnosov s sosednjo republiko Avstrijo. Pri tem seveda poudarjamo, da mora Avstrija 7. člen dejansko tudi izpolniti.

»Ne moremo razumeti,« pravijo borci v ravenski občini »odnosa zvezne avstrijske, vključujoč tudi deželno vlado, da dovoli, da se koroški heimatdienst, pa morda še kdo, ne samo vmešava, temveč hoče celo po svoje določiti, omejevati ali pa celo odpraviti pravice Slovencev, zlasti glede dvojezičnega šolstva.

V resnici ne gre samo za ta

zgražajo, ko avstrijska vlada od italijanske zahteva za svojo manjšino na Tirolskem vse možne pravice v najširšem merilu, tega pa sama za slovensko in gradiščansko manjšino ne stori.

»Borci in aktivisti v občini Radlje pozorno spremljamo dogodke onstran naše meje, ki so povezani s položajem življenja Slovencev na avstrijskem Koroškem.

Jože Korošec

Nikdar ne bomo pozabili tega, kar je zapisano v zgodovini teh krajev, predvsem ne vsega tistega, kar se je dogajalo tam v času fašizma. Spominjamo se načrtne raznarodovalne politike na vseh področjih življenja Slovencev na Koroškem, prav tako se spominjamo razseljevanja slovenskih družin in žilavega odpora koroških partizanov, ki je pripomogel k zlomu fašizma.

Cepprav številčno razredčeni so koroški Slovenci ponosni in zmagovalno pričakali padec fašistične Nemčije in so kot borci za svoje narodnostne pravice skupaj z naprednimi silami avstrijskega naroda omogočili podpis avstrijske državne pogodbe iz leta 1955, v kateri je zapisano, da se Avstrija uvršča v neodvisno nevtrarno in demokratično državo. Avstrija pa se je s to pogodbo zavezala, da bo izpolnila zahteve slovenskega življa na svojih tleh s priznanjem njihovih manjšinskih pravic.

Zato danes obsojamo ravnanje skrajnežev, ki te pravice izpodkopavajo in stalno pritiskajo na oblasti, naj vzamejo Slovencev še tisto ključno pravico, ki jim je še ostala, in to že tako okrnjen sistem dvojezičnega šolstva. Do takega

ravnanja skrajnežev in nekaterih zastopnikov strank so oblasti v Avstriji vse preveč strpne.

Predvsem mi, ki živimo v obmejnih krajih in si želimo prijateljskih stikov s sosedni avstrijski strani, odločno protestiramo proti taki gonji in dajemo vso podporo silam, ki bodo to preprečile in dokazale, da je Avstrija v povojnem obdobju šla na pot preroda, na

Žarko Žigon

pot demokratizacije svoje družbe, ki bo priznala vsakega svojemu državljanu enake pravice ne glede na njegovo nacionalno pripadnost.

Prepričani smo, da bodo tudi avstrijski odgovorni politiki kmalu spoznali, da jim slab odnos do izpolnjevanja manjšinskih pravic zmanjšuje mednarodni ugled in da je ravnanje z manjšinskimi narodnostnimi skupnostmi merilo za vrednotenje demokratizacije družbe.

Našemu življu onstran meje zelo veliko pomeni podpora naše jugoslovanske javnosti v boju za njihove pravice. Zato smo dolžni stalno opozarjati na vse pojave, ki imajo namen izpodkopavati temeljne pravice koroških Slovencev, ki so si jih izbojevali z bojem. Zato bomo borci in aktivisti NOB tudi v prihodnje podpirali jugoslovansko politiko odprtih meja, sodelovanje s sosednjim narodom in krepitev gospodarskih in kulturno političnih stikov.

Ali bo Avstrija, ki je za svoj mednarodni ugled tako občutljiva, le izpolnila obveznosti, ki izvirajo iz 7. člena državne pogodbe? Prihodnje leto bo minilo že 30 let od podpisa te

pogodbe med Avstrijo in Jugoslavijo. Ali bo hkrati pristigla peruti zahtevam koroške

ga heimatdiensta in svobodnjaški stranki? Borci naše Koroške zahtevajo, da je treba dati Slovincem v Avstriji vso podporo tudi z mednarodnimi razsežnostmi.

Drago Miklavc

Partizanski znaki in medalje '83

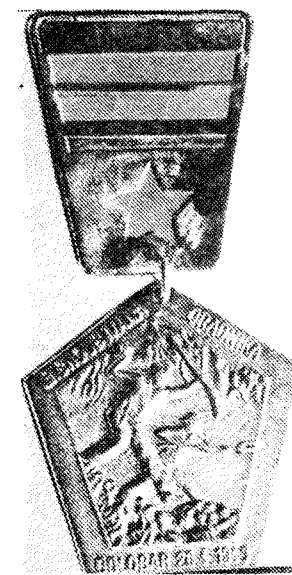
Gradnikova brigada

Spominski znak borcev in bork 3. SNOUB Ivana Gradnika je oblikovan v obliki peterokotne medalje, ki visi na pokončnem kovinskem obesku. Na medalji sta upodobljena kmečki puntar z vilami kot orožjem in partizanski borec s puško. Nad njima je izpisano ime brigade, spodaj pa Golobar 28. IV. 1943. Na kovinskem obesku je rdeča petokraka zvezda in nad njo slovenske narodne barve. Na zadnji strani medalje so vtisnjene zaporedne številke.

Likovno je spominski znak Gradnikove brigade oblikoval samouk Rudi Sturem iz Kamna pri Tolmini, izdelalo pa gravirstvo Edvard Torkar v Izoli. Leta 1983 je bilo skupno izdelanih 1000 medalj, leta 1984 pa naročenih še dodatnih 500. Prva podelitev je bila 23. aprila 1983 v vojašnici Janka Premrla-Vojka v Vipavi na proslavi 40-letnice ustanovitve brigade. Domicilni odbor 3. SNOUB Ivana Gradnika je vsakemu nosilcu medalje dal tudi posebno potrdilo. Z njim potrjuje, da je borec upravičen nositi spominski znak Gradnikove brigade, na njem pa je tudi zaporedna številka, ki je vtisnjena na znaku. Značke podeljuje brigada samo živečim tovarišem in tovarišicam.

Gradnikova brigada je bila ustanovljena 11. aprila 1943, sprva je nosila brigadno številko šest. Njen ognjeni krst je bil 26. aprila 1943 v hudem boju na Golobarju, ko je padlo 43 borcev in bork. V vojnih letih se je bojevalo v brigadnih vrstah približno 4500 borcev in bork, večinoma primorskih Slovencev. Padlo jih je več kot 800, iz brigadnih vrst je izšlo deset narodnih herojev.

Janez J. Švajnc

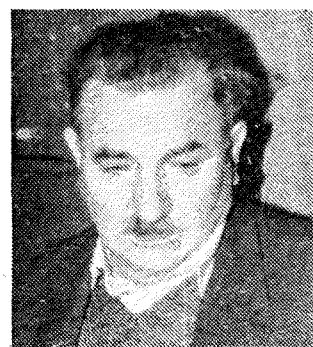
Spominski znak 3. SNOUB Ivana Gradnika

Lojze Slemnik

drugimi demokratičnimi gibanji v Avstriji.

O tem, kaj o slovenskem manjšinskem vprašanju mislijo borci v naši Koroški, sem se pred dnevi pogovarjal s predsedniki občinskih odborov ZZB NOV Lojzetom Slemnikom iz Slovenj Gradca, Ivanom Močnikom iz Raven na Koroškem, Jožetom Korošcem iz Dravograda in Žarkom Žigonem iz Radelj ob Dravi.

Ivan Močnik

vprašanja, zahteve heimatdiensta in svobodnjaške stranke do manjšin na avstrijskem Koroškem so še vse drugačne.

Podobno ali celo enako premišljajo tudi borci v dravogradske občini. Zelo obsojajo dovoljeno ravnanje koroškega heimatdiensta in svobodnjaške stranke. Ravnanje obeh prav gotovo ni v korist avstrijske republike. Ob tem se tudi

Od nočnega pohoda smo bili vsi zelo utrujeni, zato smo polegali in zaspali kar na sredi hleva. Toda hlev je bil ozek, na obeh straneh živali, mi pa v sredini. Ko sem se zbudil, sem bil po glavi ves moker, po nogah pa ves usran. Enako se je godilo tudi drugim, toda to nam ni vzelo dobre volje. Glavno je bilo, da smo bili na toplem in da smo imeli mir pred Nemci.

Prva kurirska naloga

Dva dni pred novim letom so nas razdelili na dva oddelka. Prvi je šel naravnost v Dražgoše, drugi, v katerem sem bil tudi jaz, pa na Dobrovo pri Kamni gorici (tam so tri vasi: Zgornja, Spodnja in Srednja Dobrova, v tej slednji pa je vrsto let učiteljval komandant gorejskih partizanov in član glavnega poveljstva Stane Zagar). Vodil nas je domačin Anton Vidic-Čačkov. Tu smo v neki trgovini dobili veliko hrane in drugega materiala, nato pa smo šli čez Jamnik in Jelovico v Dražgoše. ...

Janko Bernik je v svojih zapisih nadrobno opisal, kako je bilo v Dražgošah, o obnašanju vaščanov in posameznih partizanov. Opisuje partizanski miting, pa kako je pel pevski zbor pod vodstvom Jožeta Gregorčiča in nepozaben, čustveni govor Staneta Zagarja. Vse to bralci bolj ali manj poznajo. Z Bohunom sva se dogovorila, da iz Dražgoš objaviva le tisti del, v katerem je opisano, kako je on opravil prvo kurirsko nalogo.

»Zvečer je tovariš Gregorčič izrazil željo, da bi se nekdo priglasil prostovoljno in odšel pogledat položaj proti Lajšam. Prijavil sem se, vodnica pa mi je bila vaška trgovka. Šla sva precej daleč, do prve hiše v Lajšah. Gospodinja sem vprašala, zakaj je povsod po tleh v hiši tako mokro.

Čez dan je šlo več sto Nemcev skozi vas, nama je dejala. Ko so naleteli na partizane, so panično pritekli nazaj in se zatekli v hišo in klet. Čeprav jih je oficir naganjal ven in jim grozil s pištolo, niso hoteli iti nikamor.

Tisto noč nismo več spali v sokolskem domu, ker je bil čez dan padla granata na dom in prebila zid. Pa tudi preveč izpostavljen je bil topniškemu obstreljevanju. Premestili smo se v Beštrov hlev. Noč je bila mirna, razpoloženje dobro. Tisti, ki so bili čez dan na položajih, so

nam pripovedovali, kako je bilo, a smo pre-mraženji zdaj v toplem hlevu kmalu zaspali.

Zjutraj sem se malo uredil in se pogovarjal s soborci, potem pa sem hotel iz hleva. Ravno sem prišel za ključko, ko je zunaj strašno zagrmelo. Nemci so začeli s topovi obstreljevati vas. Med obstreljevanjem me je Gregorčič prvič poslal na kurirsko pot v naselje Jelenšče. Pot je vodila dokaj strmo v breg. Francu Bicku sem izročil Gregorčičevo pismo.

Po vrnitvi me je Gregorčič določil za nosača streliva in hrane borcem na položajih. Bilo je zanimivo delo. S kakšnim veseljem so me premraženi borci sprejemali, ko sem jim prinesel vroč čaj. Bojan Potočnik mi je kazal svoj čevlji, ki ga je le malo prej nemška krogla prebila na peti. Vrnil sem se v hlev, kjer so čakali tisti, ki so morali ob določenem času zamenjati one na položajih. Tu mi je Franc Zorko pripovedoval, kako je bil pomočnik mitraljezca Vinka Žaklja iz Žirov. Obstreljevala sta nemško topništvo v dolini. Priletela je granata, ki je ubila Žaklja in še enega borca, on, Zorko, pa je tri ure nezavesten ležal v snegu. Mitralješki položaj je bil namreč zunaj vasi, pa ga zato takoj niso videli v snegu.

Po smrti komandirja Jaka Bernarda in političnega komisarja Antona Dežmana (ne vem, če je bil z odločbo imenovan na to dolžnost, opravljal pa jo je), ki je bil obenem naš kuhar, smo se februarja 1942 preselili v Jamnikovo hišo, na samem visoko na hribu nad Hrastnico pri Sv. Barbari. Najbližji sosed je Žirovnik, precej višje kraljuje Kozjek, na drugi strani, skoraj uro daleč samuje Dolinski Florjan.

Pred vojno se je v tej hiši zgodil zločin. V hiši sta živela ostarela zakonca brez otrok, o katerima so krožile govorice, da sta silno skopuška. Pripovedovali so, da je mož rad kadil, toda tobaka ni kupoval, da ni zapravljaj denarja. Menda je na skritih krajih sam sejal in prideloval tobak. Nekega dne so našli oba ubita, zločinca pa niso nikoli našli. V hišo se je naselil oskrbnik Janez Bradeško, ki je postal naš zvesti sodelavec vse do smrti, ko je padel 29. oktobra 1942. leta.

V Jamnikovi hiši smo mirno živeli skoraj pet tednov. Prvi dan smo se malo uredili in si napravili ognjišče. Janeza smo poslali v dolino po hrano in informacije.

Blizu hiše sta bila vrt in njiva, v hlevu krava in dva prašiča. Janez je pomagal nam, mi pa njemu pri kmečkih opravilih. Seveda, kolikor smo pač mogli, ker smo se podnevi skrivali v hiši, ker je bila na odprtem prostoru in je bil možen razgled na vse strani. Stražarji so hodili samo ponoči okoli hiše.

Prvi preplah smo doživeli tretji dan med zajtrkom. Alojz Pečnik je pogledal skozi okno in kričnil: Nemci! Videl sem Nemca v beli halji. Hitro smo zadaj za hišo zagazili v globok sneg. Nismo se prišli daleč, ko nas pokličejo nazaj. Pečnik je res videl neznanca v beli halji, toda bil je partizan. Z italijanskega okupacijskega ozemlja je prek Kozjeka k nam prišlo dvanajst tovarišev. Vsi so imeli smučke, spalne vreče in bele halje, kot da so semkaj prišli na smučanje. Ko se je eden od teh približal Jamnikovi hiši, je posumil, da so v njej skriti Nemci, zato so se tudi oni umaknili.

Tovarišev iz Ljubljanske pokrajine smo bili zelo veseli. Pripovedovali so nam, kako je v Ljubljani in drugih krajih pod Italijo.

Po dražgoški bitki je zaradi hudih razmer politično delo zaspalo, zdaj pa smo vsak dan poslušali predavanja in se učili. Ker smo bili brez komandirja (po Bernardovi smrti), smo Ločani predlagali Pečnika, le-ta pa se je iz neznanih razlogov otepal te funkcije in je ostal le komandir voda (kasneje pa je nekaj časa opravljal funkcijo komandirja čete, a le začasno). Zato smo izvolili Janeza Bernika, ki je pozneje padel na Jamniku.

Skrb za prehrano je prevzel Škofjeločan Pavle Kavčič. Nekega dne je v dolino odpeljal osem prostovoljcev. Pred odhodom nam je povedal, kam naj pridemo čez dva dni, da bomo pomagali prinesiti hrano, ki jo bodo zbrali ali pripravili.

Čez dva dni smo se s praznimi nahrbtniki napotili proti Škofji Loki. Šli smo prek Osovnika, se oglašili pri Rožniku, od tam pa mimo Močeradnika in Stiskarja navzdol v Pungart. Na določenem kraju sta nas pričakala Pavle Kavčič in Drago Vrančar ter odpeljala h kmetu Polencu. Tam smo dobili obisk. Iz Škofje Loke sta prišli Pavletova sestra Tončka Hafner in Ana, vdova po padlem Antonu Demšarju. Prinesli sta veliko najrazličnejšega blaga in vsakdanjih potrebščin za borce. Pavle in

Drago sta pripravila za deset močno nabasanih nahrbtnikov hrane.

Nazaj grede smo se ustavili pri Močeradniku, kjer so nas tudi lepo sprejeli. Na Osojah smo dobili pšenico, ki nam jo je nekdo odpeljal v mlin v Škofjo Loko. Pavle in Drago sta organizirala peko kruha in zveze, po katerih smo dobivali hrano vse od Žabnice in drugih vasi med Kranjem in Škofjo Loko. V Škofji Loki pa je za nas zbirala material in hrano zvesta in marljiva Hafnerjeva Tončka; imena drugih aktivistov v mestu mi niso znana (tistih, ki so tedaj delali za našo četo).

Kako sem opravil kurirski izpit

V Dražgošah sem opravil le eno kurirsko nalogo, sicer sem bil borec. Za stalnega kurirja sem bil imenovan šele tukaj pri Jamniku marca 1942.

Nekega dne sta me poklicala politični komisar čete Jože Krajc-Žakelj, španski borec (čez mesec dni je bil imenovan za komandanta 2. poljskega bataljona 1. grupe odredov), in Stane Stare-Fazan (junija je postal komandant bataljona). Rekla sta mi: — Tu imaš to knjigo. Na zvezi pri sv. Tomažu v Selški dolini jo boš oddal kurirju, ki te bo čakal tam. Knjiga ima prva lista zalepljena in tam je poročilo.

Zvečer sem odšel na dolgo, naporno, odgovorno in nevarno pot. Pot me je vodila po strmini v dolino, prek grape in potoka v strmi hrib na drugi strani, prek Fojk in Ožbolta, mimo Presečnika skozi Mlako do Koširja v dolino. Poljanski Sori sem se približal zelo previdno in potihoma, smuknil čez most in cesto Škofja Loka—Poljane v hrib na drugi strani, se pravi na Gabrsko goro (čez Soro sem šel pri vasi Log). V Sopotnici sem šel do Jamnika in Rohotnika, pa po gozdnih stezah in kolovoznih poteh do Zalubnikarja in naprej do Tomaža nad Praprotnim v Selški dolini. Tomaž je naselje, vas. Oglasil sem se pri mežnarju, kakor mi je bilo naročeno. Poklical sem gospodarja in mu povedal, kdo sem in zakaj sem prišel. Povabil me je v hišo, mi dal jesti. Ko pa sem ga vprašal po kurirju, mi je odgovoril, da me je čakal, a se mu je mudilo in je pred tremi urami odšel neznanu kam. Bil sem presenečen.

(se bo nadaljevalo)

Pogrebi borcev NOV bi morali biti drugačni

Že dalj časa opažam, da borci nismo vedno pravilno in popolnoma obveščeni ali pa sploh ne v dnevnem časopisu in v drugih sredstvih javnega obveščanja o smrti in pogrebih soborcev, ki so bili komandanti ali komisarji bataljonov, brigad in drugo v NOV, zlasti pa ne o borcih brez funkcij. Zaradi tega se pojavlja nezadovoljstvo pri borcih in tudi udeležba borcev na pogrebih je slaba. Običajno osmrtnice za funkcionarje NOV ali druge borce NOV objavljajo v časopisu občinski odbori ZZB NOV skupaj z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami občine, malokdaj pa tudi s skupnostmi borcev enot NOB, v katerih je bil umrl borac med NOV. Včasih objavijo osmrtnice tudi posamezne skupnosti borcev ali več skupnosti skupaj. V zadnjem času so na televiziji začeli objavljati pri večernem dnevniku osmrtnice za nekatere nosilce partizanske spomenice 1941. Včasih tudi sorodniki umrlega borca ne objavijo, da gre za nosilca partizanske spomenice, komandanta ali borca določene enote.

Pred dvema mesecema je umrl Franc Mazovec-Risto, znan in zaslužen predvojni revolucionar, nosilec partizanske spomenice 1941, eden od organizatorjev vstaje v Zalogu, prvih ilegalcev in partizanov v Sloveniji in poveljnik skupine, ki je 16. 6. 1941 v dolini Besnice ustrelila prvega sovražnega vojaka na slovenski zemlji, eden od prvih komandirjev čete v Stajerskem bataljonu in bataljonu 2. grupe odredov, komandant bataljona v Gubčevi brigadi (to ni bilo objavljeno v RTV), poveljnik enote na Kozjanskem leta 1943, načelnik štaba 5. prekomorske brigade, namestnik komandanta 8. brigade in druge. Kakšen poveljnik in človek je bil, je lepo povedal na pogrebu Metod Jurčič. O tem je bil tudi v TV-15 objavljen članek, veliko pozneje pa še v Delu. Za takega revolucionarja, spomeničarja, borca NOV in človeka, ki je bil po mojem mnenju in tudi po mnenju nekaterih drugih soborcev premalo priznan, pa je bila objavljena samo osmrtnica prek RTV, v časopisih ni bilo ničesar. Njegova družina v osmrtnici ni navedla, kaj in kje je bil v NOV.

Ob smrti Nika Siliha je bilo objavljeno po radiu in televiziji in v časopisih, da je bil politični komisar Gubčeve brigade. Tudi govornik na grobu je to povedal. V resnici je bil politični komisar prvega bataljona v tej brigadi.

Tudi ob tragični smrti generalpolkovnika Rada Klanjščka je bilo v časopisu Delo 5. 11. 1984 objavljeno, da je bil komandant Gradnikove brigade. To je pravilno, toda v TV dnevniku tega dne pa so sporočili, da je bil komandant bataljona v tej brigadi.

Za tovariša Mazovca bi moral občinski odbor ZZB NOV Ljubljana Bežigrad objaviti osmrtnico v dnevnem časopisu, ker je tam živel. Ker pa je bil tudi predvojni revolucionar, bi moral za njega, kar naj velja tudi za vse druge predvojne revolucionarje in člane KP, v radiu, televiziji in časopisu objaviti osmrtnico CK ZKS. To si zaslužijo za svoje revolucionarno delo vsi. V radiu, televiziji in časopisu pa naj bi RO ZZB NOV objavil osmrtnico za vsakega narodnega heroja in nosilca partizanske spomenice 1941. Vsi so dobili spomenico z enakimi pogoji, sedaj pa e pojavljajo razlike med njimi. Osmrtnice po radiu in televiziji objavljajo samo za visoke funkcionarje v NOV in po vojni. Ker pa so osmrtnice drage, je svedba nujno, da si stroške razdelijo vse tiste DPO, skupnosti borcev in drugi, ki osmrtnico objavljajo skupno. RTV Zagreb poroča o smrti vsakega spomeničarja in predvojnega revolucionarja. Zakaj to ne naredijo tudi na naši RTV?

Pri vseh teh primerih pa je razvidno, da organizacije ZB nimajo popolnih in natančnih podatkov o tem, v kateri enoti NOV je bil in kakšne funkcije je kdo opravljal med NOB. RO in občinski odbori ZZB NOV bi morali imeti o vseh visokih vojaških in političnih funkcionarjih, npr. od komandanta brigade naprej, narodnih herojev in nosilcev partizanske spomenice 1941 vse potrebne podatke o njih, zlasti kakšno funkcijo so opravljali. Občinski odbori naj bi imeli take podatke tudi za nižje funkcionarje NOV. Upam, da ima CK ZKS potrebne podatke za predvojne revolucionarje.

Ob tej priložnosti bom omenil še udeležbo delegacij enot NOV na pogrebi in govornikov. Zgodilo se je, da na pogrebu komandanta brigade ni bilo niti enega funkcionarja tiste brigade in ob grobu ni govoril nobeden od visokih funkcionarjev. Še posebej težko je dobiti govornika za funkcionarja v štabu divizije, korpusa ali glavnega štaba Slovenije. Od pokojnika bi se moral posloviti kdo od funk-

cionarjev v teh štabih. Vidim, da je na pogrebih brigadnih funkcionarjev malo višjih funkcionarjev, veliko pa je soborcev, če vedo za pogreb.

Pri RO in občinskih odborih ZZB NOV naj bi obstajal poseben organ, ki bi se ukvarjal z vsem v zvezi s pogrebom takega funkcionarja. Morda bi bilo prav, da se na republiški ravni dogovorijo, katera organizacija ZB bo objavljala osmrtnice za funkcionarje in spomeničarje in katere organizacije, skupnosti borcev so dolžne zagotoviti govornika; npr. skupnost borcev, v kateri je imel pokojni najvišjo funkcijo ali v kateri je bil najdlje. Za predvojnega komunisto in funkcionarja naj bi govoril član CK ZKS. CK bi bil tudi nosilec objave osmrtnice v tem primeru. Zelo malo ali nič stori ZK za pogreb svojega člana, niti z zastavo ZK ne počastijo slovesa od pokojnega. V govorih v večini primerov za člane ZK brez funkcij sploh ne omenjajo, da je bil član ZK, kaj je storil kot tak za samoupravljanje itd., kot da članstvo v ZK ne pomeni ničesar. Nekateri borci še vedno mislijo, da ni potrebna zastava ZB na pogrebu borca, ki ga pokopljejo s cerkvenimi obredi. V partizanih smo tudi šli z zastavo (tudi komunisti) na cerkveni pogreb padlega borca, ker je bil veren, in takih je bila večina borcev.

Za zbiranje podatkov o borcih, zlasti o njihovih funkcijah so predvsem odgovorne skupnosti borcev enot in služb NOV. Ker pa v marsikateri skupnosti še niso v celoti zbrali takih podatkov, je potrebno to akcijo speljati čimprej. Borčevske organizacije, ki nimajo teh podatkov, bi jih morale poiskati pri odborih skupnosti, v katerih je bil. Podatki so v popisnicah iz leta 1972. Te popisnice pa so v nekaterih občinah pri KO ZB, v nekaterih pa pri občinskih odborih ZB. Bolje bi bilo, da bi jih imeli občinski odbori, saj pri njih največkrat iščejo podatke o borcih.

Pri vsem tem pa imajo svojo vlogo in naloge tudi krajevne organizacije ZB. Pravočasno morajo obvestiti prisotne organe ZB o smrti takega funkcionarja. Krajevne organizacije ZB pa naj zlasti skrbijo za pogrebe drugih borcev NOV.

V TV-15 so na strani Imeli smo ljudi objavljene fotografije in nekaj podatkov o umrlem borcu ali aktivistu. V nekaterih primerih je objavljen poseben daljši članek. Mislim, da za pomembne in zaslužne funkcionarje NOV in povojne graditve socializma ni dovolj samo objava v tem časopisu, saj ga berejo predvsem borci (v kioskih ga ne dobiš), in še to ne vsi, ker niso vsi naročniki TV-15. Morali bi objaviti v časopisu Delo ali drugje, da bi vsi v Sloveniji zvedeli za njegovo smrt in kaj je storil za revolucijo, socializem itd. Tako kot velikokrat in hitro zvedo za zaslužnega umrlega športnika, strokovnjaka v nekem poklicu in drugih, ki jih tudi, ko so še živi, zelo hvalijo in namenjajo zanje precej prostora v časopisu in na RTV.

To so samo moja premišljanja. Mogoče bi bilo dobro narediti nekakšna pravila o pogrebih borcev.

MIRKO KLANČAR – SANDI

Še zadnjič o boju pri Štirni

Zares mi je žal, da sem se oglašil na dr. Milana Dolencu članek Boj pri Štirni. Kajti, sedaj se je v svojem odgovoru na moj prispevek tako zavozljal, da prav gotovo še sam svojega prejšnjega ne najnovejšega pisanja ne razume.

Najprej navaja, da sem jaz odgovoril dne 2. novembra (!) na njegov članek, ki je bil objavljen pa – 11. novembra... Po domače bi rekli temu, da je bil piščanec prej kot jajce...

Doslej še tudi nismo vedeli, da je imela Tomšičeva brigada svoj vidni in otipljivi 13. bataljon. Tega so imele sicer več ali manj vse partizanske enote, vendar ga ni bilo videti, le čutiti. Vanj so namreč odhajali borci, ki jih je »pošlatala« vsegamogočna – matilda.

Nadalje je dr. M. D. v svojem odgovoru že bolj spravljiv in je število pri Štirni ubitih sovražnikov znižal s 76 kar na 41 ali 42... Morda se bo takole zlagoma le dokopal do prave številke. Smola zanj je le to, da ne more in ne more najti sovražnikovih dokumentov, ki bi potrdili bodisi njegovo prvo ali pa drugo popravljeno trditev. Tudi od »samo« dvainštridesetih ubitih sovražnikov bi moralo biti na kupe plena vseh vrst, medtem ko so jih tomšičevci preštevati. Vse doslej pa je bilo govor le o nekaj kosih orožja z neuporabnim minometom vred. Siser pa – mar ne bi tomšičevci in občinska ribniška organizacija ZB tako proslavljali to »mogočno« zmago, kot to počnejo vsako leto za boj nad Jelenovim žlebom? Mar je moči kar tako pozabiti na Štirno v vsej njeni razsežnosti, kot jo prikazuje dr. M. D.?

Tudi za datum tega boja se je dal dr. M. D. »zglihati«, in je torej 2. oktober. Je mar tudi pri vseh drugih zmotah v prvem in drugem Dolencem prispevku krivo prepisovanje in pretipkovanje? – Če je, potem pa zares ni moči ločiti več resnice od neresnice, kajti kot vse kaže, redi dr. M. D. zelo močnega in hudičeveo nagajivega tipkarskega škrate...

Iz vojaške vede mi je znano, da so priznane udeležbenke nekega boja tudi enote, ki so v zavarovanju neke akcije, in ne samo neposredni boritelji. Če je naš Manevski bataljon brez zadržka in pomisleka ter pri priči ob prvih strelih spodaj na deset minut oddaljeni cesti drvel v bojni razporeditvi na pomoč tomšičevcem, z njimi vzpostavil bojno zvezo ter sklenil obroč – ga je potem moči povsem prezreti, če že pišeš verificiran »prispevek« za zgodovino NOB?

Zares je povsem odveč pravda okoli jahalnega konja glavnega štaba. Bil sem v spremstvu Primoža Tratnika vse od Tople rebri, vendar s seboj nismo vodili nobenega konja, najmanj pa jahalnega. Je imel mar glavni štab sojega jahalnega konja tudi v bunkerju pod klastirskimi drvmi na Rogu ob času poletne ofenzive? – Zanimivo pa bi bilo slišati o nastopu tomšičevcev, ko so od naše enote zahtevali živež, tudi enega redkih preživelih borcev Manevrskega bataljona Franca Grudna-Švejk. Ne gre za to, da smo bili dolžni pomagati bratski enoti v stiski, ampak za odnos tomšičevcev do nas, »ubogih« borcev nekega Manevrskega bataljona. Če pa so se imeli tomšičevci ves čas NOB in še sedaj za elito med partizani in so tako tudi nastopali, potem je tudi moja trditev o prisilni oddaji živeža močno, močno verjetna.

Ni mar še nihče videl in slišal ranjenca v globoki nezavesti in tudi že komi ali predsmrtnem stanju, da je stokal, kričal in otepal z udi? Tudi to mi skuša dr. M. D. oporekati, kar sem napisal o Ižancu. Sicer pa moram ponoviti – če je prišel intendat Jelen z vestjo, da gredo sovražniki, to pa je mogel storiti le od tam, od koder so prodirali, potem je moral teči mimo stražarja na cesti proti Travnici gor, pa naj je bil to Ižanc ali ne, in ga ni obvestil o preteči nevarnosti, kajti sicer ga sovražniki ne bi zahrbtno napadli. Sicer pa nisem tomšičevcem očital, da niso poskrbeli za že ranjenega soborca ali stražarja. Kako nekam čudno bere in razume dr. M. D. moje pisanje! – Moram pa povedati, da sem svojo knjigo o mojem doživljanju partizanstva Jutri bo vse dobro in na katero se moj sogovornik sklicuje, napisal že poleti 1943 (!), ko je bil moj spomin še kako spočit in svež, napisal pa sem o boju pri Štirni, česar sam nisem videl tako, kot so to pripovedovali sami tomšičevci.

Če bi hotel bodisi z dokumenti bodisi z zdravim in smiselnim sklepanjem odgovoriti dr. M. D. na vse njegove trditve, bi bilo pisanja več kot zadosti in preveč. Naj mi bo dovoljeno tudi, da dvomim o petju ob pokopu Ižanca v tistih časih stiske, pa tudi o kar naprej in naprej trajajočem in ponavljajočem se študiju VKP (b) pri lačnih želodcih...

O Dolencu trditvi o mojih izmišljotinah pa naj povem le to, da mi vse doslej nihče ni mogel očitati za vse, kar sem napisal in je bilo objavljeno, in tega ni ravno malo. Morda pa bi se imel dr. M. D. pri mojem delu zares marsičesa naučiti o pisanju nepristranske zgodovine NOB – tako kot s pikrostjo in sarkazmom končuje svoj odgovor meni o boju pri Štirni. Zato pa je zame ta »zadeva« tudi – končana. MILAN GUČEK

Kaj piše dr. Stres?

Komentator Ivica Milivončić je dne 4. januarja v prilogi zagrebškega Vjesnika Sedam dana objavil daljši prispevek Marksizem na zatožni klopi. V njem med drugim razčlenjuje pisanje, objavljeno v Italiji, izpod peresa slovenskega teologa dr. Antona Stresa: Jugoslovanski marksizem med sektaštvom in oportunizmom. Milivončićev članek je žal predolg, da bi ga mogli ponatisniti, povzemamo pa po njem nekatere misli. Tako želi tudi časnik TV-15 Naš tovariš protestirati proti neresnici, ki si jih je v svojem traktatu privoščil dr. Stres na račun jugoslovanske družbene ureditve in njene idejne osnove.

Teolog med drugim skuša dokazati, da vsoka stopnja verskih svoboščin v naši državi ni naša strateška opredelitev, temveč samo izraz taktike, pogojene z družbenimi in političnimi okoliščinami. Po njegovem je torej verska svoboda pri nas samo deklarirana, da bi se tako izognili nacionalističnim in šovinističnim ekscesom med različnimi nacionalnostmi, ki sestavljajo jugoslovansko federacijo.

Resničen položaj Cerkve, vere in osebne religije je razviden iz dejstva, trdi dr. Stres, da so vsa odgovorna mesta v državi rezervirana za člane zveze komunistov. Čeprav zveza komunistov poudarja, da je vera zasebna stvar – sklepa dalje avtor – ravnanja partije torej neizogibno vodijo v sektaštvo in postavljajo vernike v vlogo drugorazrednih državljanov. V

praksi da je čutiti izdelan proces ateizacije na vseh področjih življenja...

Dr. Stres tudi izraža nezadovoljstvo, češ da jugoslovanska politika uveljavlja načelo »divide et impera« celo znotraj verskih krogov; po njegovem naj bi delili vernike na tiste, ki so za socializem, in na tiste, ki so proti njemu – to pa naj bi oslabilo moč Cerkve. Omenjeno razlikovanje da povzroča razprtije med duhovniki in škofi pa med duhovščino in verniki...

Kaj naj porečemo na takšne vratolomne konstrukcije dr. Stresa?

Verjamemo, da tega duhovnika jezi naša načelna ločitev Cerkve od države. Saj v svojem prispevku celo eksplicitno toži, da naša »vlada ne sprejema nikakršne delitve oblasti« (pač med državo in Cerkvijo?). Toda tega nezadovoljstva ne bi smel izražati tako, da si izmišlja neresnične obtožbe na račun naše družbe (delitev na več vrst državljanov, partijska »rezervacija« na odgovorne položaje, »izdelani proces ateizacije« itd.). Ko piše take reči v vatikahskih publikacijah, to sicer nima kakega imena vrednega vpliva na naše življenje, ne more pa nam biti vseeno, če kdor koli Jugoslavijo prikazuje v krivični luči in jo obrekuje. Če je to dr. Stresu všeč ali ne, mi bomo v razvoju naše družbe še naprej »enostavno uporabljali leninistično načelo«.

Pritrditi pa mu moramo v točki, da namreč zares razlikujemo državljane in vse vernike (laike in duhovnike) na tiste, ki so za socializem, in na tiste, ki so proti njemu. To sicer ne počnemo zato, da bi uveljavljali načelo »deli in vladaj« ali da bi vnašali razcep med cerkvene kroge, marveč zato, ker so se jugoslovanska ljudstva že davno plebiscitarno izrekla za socialistično družbeno ureditev. Za nas druge poti izza leta 1941 nikoli ni bilo, je ni in je ne bo. Naj nam bo celo dopuščeno pibiti, da se bo pri nas razlikovanje »za socializem – ali proti njemu« v prihodnosti še vse bolj zaostrilo.

Pošteni verniki in neverni v Jugoslaviji se odločno potegujejo za to diferenciacijo.

Z. K.

Predmeja krvavo potrebuje telefon

Dne 27. 12. 1984 smo v našem časniku objavili članek Zima na Predmeji kaže zobe. Na ta članek se je oglašil »kurir in borec« 9. korpusa, ki se v svoji skromnosti ni podpisal. Njegovo zavzeto pismo kljub temu objavljamo:

Prav hudo mi je bilo pri srcu, ko sem prebral »Zima na Predmeji...« Prava sramota je, da ta zavedna hribovska vas še 40 let po osvoboditvi nima telefona in da se vsi borci nismo potegnili za to. Med NOB sem bil kurir in spominjam se, v kakšnem vremenu smo hodili po Trnovskem gozdu, na Predmejo, proti Lokvam, Trebuši, na Kozje stene in tako naprej. Dostikrat smo gazili po poldrug meter visokem snegu. Nešteto krat smo bili do kože premočeni in na smrt utrujeni. Predmejci so nam vedno dali zavetje in vse, kar so mogli dati. Mislim, da ni borca 9. korpusa, ki ne bi poznal Predmeje in njenih zavednih ljudi.

Vem, kako težko je na Predmeji še zdaj ob hudi sili, boleznih, porodu, požaru... Preden ljudje pridejo v dolino, je včasih že prepozno. Zato predlagam, da bi se vsi nekdanji borci in sedanji delovni ljudje zavzeli in naredili akcijo, da bi Predmeji čimprej dobili telefon. Upam, da bo tudi kakšen še živeči komandant 9. korpusa prebral ta članek in podprl moj predlog.

kurir in borec 9. korpusa

Knjige sem bil zelo vesel

Odboru 13. SNOUB Mirka Bračiča se iskreno zahvaljujem za poslano knjigo o naši brigadi za značko ob 40. obletnici.

V knjigi prebiram in obujam spomine, koliko gorja je prestala naša brigada. Koliko krvi smo prelili, koliko prebili mraza, lakote... Kako smo nosili ranjence po strminah, bredli vodo, pa kaj bi še več našteval. Čudim se, da se nekateri preživeli še za silo bojujemo z življenjem. Zelo me bolijo noge, tako da težko hodim. Posebno desna, v katero sem bil ranjen. Vsak manjši mraz me pretrese.

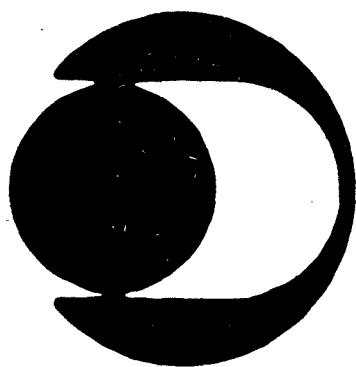
Prihodnji mesec, 26. februarja, bom izpolnil 75 let. Spomnite se kaj name, tovariši, dokler sem še živ. Bil sem vodnik komore, imel sem tri mule. Skupaj z desetimi borci sem nosil strelivo za brigado.

Še enkrat hvala za lepo knjigo o naši brigadi.

FRANC FALANT, Železno 13
Zalec

DONIT

N. SOL. O. MEDVODE

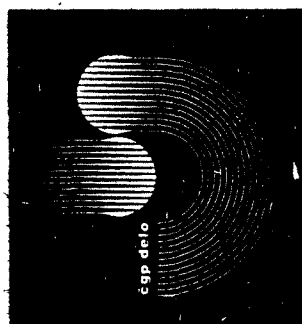

DONIT KEMIČNA INDUSTRIJA MEDVODE — n. sol. o.

KOMANDANTA STANETA 38,
61215 MEDVODE

TEL. (061) 611-106,
TELEX 31365 YU DONIT

SATURNUS
svetleje, hitreje, varneje

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje
Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35

p. p. 29.
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yu dtlj

Predstavništvo Beograd: -
Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD
- stavljenje (foto, lino, mono), izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov
in klišejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

KOROŠKA

Kurirji med najaktivnejšimi

Področni odbor koroških partizanskih kurirjev je eden izmed najbolj delovnih v Sloveniji. Sodelovali so na lanskim številnih proslavah in pri drugih manifestacijah, pripravili so srečanje koroških kurirjev z učenci pionirskega odreda K-10 na osnovni šoli v Koprivni v bližini jugoslovanske in avstrijske meje. Ob tej priložnosti so s pomočjo delovnega kolektiva tovarne poljedelskega orodja, kmetijskih strojev in livarskih izdelkov Gorenje-Muta tamkajšnje učence in učitelje obdarili s praktičnimi darili. Kurirji na Koroškem so lani prodali 3.000 stenskih koledarjev. Dvanajst koroških partizanskih domačij, izkupiček od prodaje pa so namenili kot prispevek za monografijo o TV zvezah Slovenije.

Ob sodelovanju s kurirčkovo pošto in v dogovoru z ravnatelji nekaterih osnovnih šol so nekajkrat obiskali posamezne šole in pripovedovali o posameznih dogodkih, ki so se nanašali na življenje in delovanje kurirjev v NOB.

Odkrili so dvojne spominske obeležje; eno pri Barletovem mlinu v Dovžah pri Slovenjem Gradcu, kjer je med vojno delovala kurirska postaja TV-31, drugo pa na Rekovi domačiji na Brdih, kjer se je zadrževala vojaška kurirska postaja 1-8. V obeh primerih so spominski plošči izdelali v delovnem kolektivu Gorenje-Muta.

Omenjeni kolektiv, ki je pokrovitelj področnemu odboru koroških partizanskih kurirjev, jim je lani o tem na slovesni način podelil listino v okviru tedenske prireditve »Sreča v zelenju in cvetju.« Gre za vsakoletno manifestativno prireditev delovnih dosežkov omenjene tovarne.

Ob letošnji štirideseti obletnici sklepnih bojov druge svetovne vojne na Poljani pri Prevaljah

Na letni konferenci v domu upokojencev na Prevaljah

V spomin Venčeslavu Horvatu

Na spominski plošči padlim borcem za svobodo pri Miklavžu blizu Ormoža in na spominski plošči o ustreljenih talcih 26. 1. 1945 v Cirkulanah je med 10 imeni z zlatimi črkami napisano tudi ime padlega partizana iz Slovenskih goric Venčeslava Horvata. Še ne 22 let star je viničarski delavec dal svoje mlado življenje za domovino. Venčeslav-Venček Horvat, rojen leta 1923 na polenškaku, je kot viničarski sin že v rani mladosti spoznal trnjevo pot in življenje proletarca, dninarja in viničarja v Slovenskih goricah, kjer se je njegov oče moral seliti iz kraja v kraj. Tako se je tudi mladi Venček kot najmlajši član očetove 7-članske družine selil iz viničarije na Polenškaku v Litmerki in nato v Brebrovnik.

Osnovno šolo je obiskoval na Hardeku in v Ormožu, po osnovni šoli, do okupacije pa je bil »mladi

upornik«, kopač in rezač v grofovskih goricah. Tudi Nemcem, ki so znali našim viničarjem obljubljati boljše življenje, Venček ni verjel. Sam je bil dovolj bi-ster, da je spoznal okupatorjeve namene ponemče-

vanja Slovencev. Tako se je Venček znašel na obveznem delu v Gradcu, kjer je bil v taborišču od leta 1942. Od tod je leta 1944 pognil in se pridružil partizanom v Slovenskih

goricah, kjer je bil spremeljevalec aktivistov OF, kurir in obveščevalec.

Pri svojem kurirskem opravilu je enkrat naredil usodno napako, da je obiskal svojo mater in očeta, čeprav je vedel, da je vas polna »vohljačev« nemčurja Halla iz Svetinj, ki so ga izdali. Petindvajsetega novembra 1944 je 35 žandarjev iz Svetinj in Ormoža obkolilo viničarsko hišo v Brebrovniku. Venček je takoj spoznal, da je beg ali odpor nemogoč, zato ga je oče zakopal globoko v seno. Toda Nemci, ki so zabadali svoje bajonete v seno, so ga zadeli v glavo, ga hudo ranili in odkrili.

Po odkritju so ga zvezanega kot živino z očetom odpeljali na Ptuj in pozneje v Maribor. Po zaslišanju so ga odpeljali v Poljčane, od tod pa v Cirkulane, kjer je bil 26. 1. 1945 ustreljen. Očeta so po 4 mesecih zopora izpustili.

Rado Kukovec

ljah se koroški partizanski kurirji zavzemajo, naj bi bilo v muzejskih prostorih na kraju samem postavljena tudi maketa, na kateri bi bile označene pomembnejše TV in vojaške kurirske postaje na območju Koroške, vključujoč zamejsko Koroško.

V letošnjem letu nameravajo odkriti spominsko obeležje v Turiški vasi pri Slovenjem Gradcu na kraju, kjer so se križali glavne kurirske poti in povezovale Pohorje z Graško goro in Koroško.

DRAGO MIKLAVEC

OSANKARICA - ROGLA

Planinski spominski pohod

Letos je bil že 7. spominski pohod po poteh 1. Pohorskega bataljona. Prvi pohod je bil leta

1978, ki se prav tako šteje za pridobitev značke pohoda.

Organizacija pohoda je v rokah PD Zreče in savinjskega MDO. PD Zreče bo letos tudi organizator dneva planincev na Rogli. S prevozom je bilo nekoliko težav zaradi nizkih temperatur, ker je zamrzovalo gorivo. Soferji, ki so nas prepeljali do Osankarice in z Rogle navzdol, so se zelo potrudili in njim gre vsa zahvala. Pri muzeju na Osankarici je letos prvič pozdravil podpredsednik IO skupščine občine Slovenska Bistrica in nam zaželel srečno pot, ob začudenju ugotovitvi, da se nas tako veliko zbere. Kratka spominska slovesnost je bila pri spomeniku, kolona planincev pa si je potem naprej utirala gaz po celcu do Peska in naprej do Rogle, kjer so nas čakali avtobusi. Z njimi smo se prepeljali v Zreče do hotela Dobrava, kjer smo dobili pohodne značke. Letos so bile za sedmi pohod podeljene prve zlate značke. Veliko planincev je bilo iz Prekmurja, malo iz mariborske okolice, na novo so bili planinci iz dolenskega MDO, drugi pa stari znanci tega pohoda. Pa drugo leto na svidenje!

S. J.

Reševalcem nagradnih križank

Na razpisa naših novoletnih nagradnih križank Smelt in Inles smo prejeli veliko pravih rešitev. Žreb pa je odločil, da tokrat dobijo knjižne nagrade iz programa založbe Borec tile reševalci: **Marija Purkart**, Velike Lašče 43, Velike Lašče, **Danica Gabrejna**, c. 4. maja 47, Cerknica, **Tone Perger**, Tovarna IBI, Kranj, **Lojzka Žavbi**, Blagovica 2, Blagovica, **Meri Bogataj**, Pri-sojna 2, Koper in **Josip Romih**, Kolodvor-

ska 3, Središče ob Dravi.

Pravilna rešitev križank: Smelt – ars, ld, kum, janež, kaki, trebuh, ni, Aden, lob, livar, md, metalurgija, iu, in, jn, mlat, čs, aga, Arras, Ant, ananas, ko, dar, Nana, Kasba, i, Oka, Tomaj, odor, Riva, Skla-dišča, ilo, eta, Morana, pisalo in Taras. Inles – sfera, Trsat, Ratko, on, an, pas, Inles, Ribnica, Omar, Eva, Karmela, Sohoba, obrat, Art, dar, Mitja, la, sen, lava, Inovak, Una, pt, Daica, kare, part, Nena, tir, oni, Sardinija, livra, kadilec, Om, apno, Alamo, vaza, Ivo Ita, Col, Obir, ara in Jaka.

● ŠPORT IN REKREACIJA ● ŠPORT IN REKREACIJA ●

Pred desetim Trnovskim maratonom

Trideset centimetrov debela snežna odeja na črnovrški planoti zagotavlja organizatorjem 10. Trnovskega maratona uspešne priprave na letošnjo jubilejno prireditev, ki bo v nedeljo, 10. februarja, ob 9.30 v Črnem vrhu nad Idrijo.

Športno-politična manifestacija ljubiteljev smučarskega teka in številnih obiskovalcev prireditve je letos organizirana v počastitev 40. obletnice osvoboditve z namenom, da širi množični šport, krepi obrambne sposobnosti, obuja spomine na NOB in ljudsko revolucijo ter prenaša bojne tradicije na mladi rod. Ob jubileju bo prireditev potekala ob pomoči slovenskih ozdov in pod častnim pokroviteljem narodnim herojem Stanetom Potočarjem-Lazarjem, nekdanjim komandantom legendarnega 9. korpusa NOVJ. Organizacijski komite je v skladu s pravili o organizaciji in izvajanju množičnih tekaških prireditev v Sloveniji pripravil program: maraton – smučarski tek na 42 km, z možnostjo izstopa – prihoda na cilj na 21 km, kolikor znaša dolžina malega maratona, smučarski tek SO na 12 km za pripadnike JLA, TO in milice, ki tečejo v uniformah na terenskih smučeh, in pionirski smučarski tek na 8 km, na katerem lahko sodelujejo pionirji in pionirke, rojeni leta 1970 in mlajši.

Organizator bo upošteval samo tiste prijave, za katere bo obenem plačana tudi startnina. Ta znaša 300 dinarjev za vse udeležence, ki se bodo prijavili do 31. januarja 1985. Udeleženci teka SLO in pionirskega teka ne plačajo startnine. Za udeležence, ki se bodo prijavili na dan prireditve, je startnina 400 dinarjev.

Poleg vzorne priprave startnega in ciljnega prostora, parkirišč ter vseh smučarskih prog, ki potekajo po obronkih Trnovskega gozda, kjer so se bojevale enote 9. korpusa NOVJ, si organizatorji prizadevajo pripraviti tudi nekatere novosti. Za udeležence bo ob smučinah pripravljena zdravstvena služba, okrepčevalnice in servisna služba. Ob prihodu na cilj bodo pripravili topel obrok, za oddano startno številko pa bo organizator vsem uvrščenim tekačem poklonil značko prireditve in spominsko darilo – keramični krožnik z znakom 10. jubilejnega Trnovskega maratona. Prvi trije uvrščeni – ločeno moški in ženske – na vseh tekih prejmejo medalje. Udeleženci, uvrščeni na vseh desetih Trnovskih maratonih, prejmejo še posebno jubilejno značko.

Organizator bo posredoval pojasnila v zvezi z razpisom 10. Trnovskega maratona organizaciji prireditve od 25. januarja 1985, vsak delovnik od 11. do 15. ure po telefonski številki (065) 71-090.

Organizatorji so poleg ljubiteljev smučarskega teka iz Slovenije in sosednje Hrvatske na prireditev gostoljubno povabili zamejske Slovence. Organizacijski komite Trnovskega maratona iz Idrije že od leta 1977 sodeluje z Zvezo slovenskih športnih društev v Italiji in Slovensko športno zvezo iz Celovca in z njima je tudi podpisal listino o sodelovanju. Prijave za 10. Trnovski maraton sprejemata Zveza slovenskih športnih društev v Italiji v Trstu in Gorici in Slovenska športna zveza v Celovcu.

Silvo Kovač

ROK ZA PRIJAVO IN PLAČILO STARTNINE JE 31. JANUAR 1985
PRIJAVNICA JE VELJAVNA, ČE JE VPLAČANA TUDI STARTNINA

(PROSIMO PIŠITE S TISKANIMI ČRKAMI — USTREZNO OBKROŽITE!)

PRIJAVNICA
ZA 10. TRNOVSKI MARATON

Priimek	ime
leto rojstva	moški ženska
Naslov: kraj	ulica
hišna številka:	pošta št.: kraj:
Prijavljam se za tek:	
maraton 42 km	tek SLO 12 km
mali maraton 21 km	pionirski tek 8 km

Startnino din sem plačal(a) dne po pošti,
oziroma na žiro račun 52020-678-80849 ZTKO Idrija — TRNOVSKI MARATON

ORGANIZACIJSKI KOMITE
p.p. 24, 65280 IDRIJA
telefon: (065) 71-090

Podpis prijavitelja:

založba borec
ljubljana
mikošičeva 28

založništvo — 320-497, revija Borec — 320-477, revija
kurirček 320-496, knjigotrštvo 320-476, uredništvo TV-
15, 327-965, 320-496

JOŽE VIDIC

KRIK V DRAGI

Izšla je nova dragocena zbirka pričevanj avtorja knjig »Sedem krst za Ronkarjevo družino«, »Po sledovih črne roke« in drugih uspešnic.

KRIK V DRAGI je zapis spominov ljudi, ki so preživeli najtežje trenutke vojne vihare, zapis marsičesa, kar bi morda utonilo v pozabo, delo velike dokumentarne vrednosti, napisano zanimivo in napeto, skratka, namenjeno najširšemu krogu bralcev.

Kmet Košir s Črnega vrha nad Polhovim Gradcem, se pravi, iz gorske vasi ob nekdanji nemško-italijanski meji, je oktobra 1941 pripravil steljo za živino. Na obronku gozda blizu domačije je grabil listje, ko se mu približa s strojnico oborožen moški s peterokrako zvezdo na klobuku. Neznane sprašuje kmeta, kako je v vasi, kje je nemška orožniška postaja, koliko mož je v nemških orožniških patruljah ipd. Kmet je vesel pogovora z gošarjem, kakor smo na Gorenjskem pravili partizanom. Dal mu je svojo malico in povedal, kar je pač vedel.

O mraku se je Košir vrnil domov in med večerjo je družini pripovedoval, da se je prvič pogovarjal z oboroženim gošarjem. Pri Koširjevih je bila tedaj dvanajstletna delica iz neke sosednje hiše in novico dneva hitro povedala starejši vaščanki, le-ta pa je zjutraj odhitela na orožniško postajo. V mislih je imela nagrado...

(Odlomek)

NAROČILNICA TV-15

Prosim, da mi pošljete po povzetju knjigo Jožeta

Vidica KRIK V DRAGI na naslov:

Ime in priimek:

Kraj: Pošta in poštna št.:

Reg. št. os. izkaznice: izdane pri

Kupnino 1.550,00 din bom poravnal(a) ob prejemu knjige.

Datum: Podpis:

Antonija Prezelj

Domačija Antonije Prezelj, po domače Mežnarjeve Tone iz Raven pri Cerknem, ki je bila znana po gostoljubju ob vsej skromnosti in poštenosti, je med drugo svetovno vojno imela široko odprta vrata NOV. V njeni hiši je bilo zatočišče rajonskih aktivistov, v bližini pa njihovo skrišališče, v katerem jih je Tona ob nevarnostih tudi oskrbovala. Kljub številni družini z majhnimi otroki, za katere je morala skrbeti, je bila junaška žena moza komunista in enega prvih aktivistov OF na območju Raven. Z njim je delila vojne strahote in napore ves čas NOB. Materialno ni mogla veliko prispevati, kajti bajtarsko, proletarsko življenje ji to ni omogočalo. Toda delila je s partizani vse, kar je imela in kar je zmogla. Ko so Nemci zvedeli za moževino in njeno aktivnost, so jo postavili pred zid in jo nameravali ustreliti, čeprav sta ob njej jokala njena majhna otroka, tretjega pa je nosila v sebi. Le naključje jo je rešilo smrti, ona pa je ob tem pokazala svojo trdnost in privrženost lastnemu narodu ter junaško prenesla pritisk, ne da bi sovražniku izdala najmanjšo aktivnost OF. Julija lani je prenehalo biti njeno premenito, pošteno, delavno in skromno srce; srce slovenske matere, ki je pokazala, kakšna mora biti slovenska žena, in ki je svoje male vzgojila v poštene državljane.

Anton Počkaj

Avgusta je umrl Anton Počkaj, rojen 1907. leta v Hrenovcih. Nasilno je bil mobiliziran v italijansko vojsko. Po vrnitvi se je vključil v NOB na domačem terenu in bil aktivist. Prejel je številna odlikovanja.

Anton Jeraj

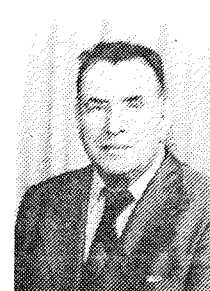
Novembra lani smo se v Predosljah poslovali od Antona Jeraja, rojenega 1927. leta v Gradišču pri Krki. Leta 1944 je vstopil v Vojkovo brigado in opravljal kurirske naloge. Bil je aktiven družbenopolitični delavec.

Ana Pungartnik

Na Frankolovem smo se avgusta lani poslovali od Ane Pungartnik, rojene 1904. leta v Lipi pri Frankolovem. Z NOV je aktivno sodelovala od 1943. leta, za kar je bila odlikovana.

Marjanca Svetik-Sašenka

V Cerknem smo se lani poslovali od aktivistke Marjance Svetik-Sašenke. Rodila se je v Planini pri Cerknem. Že 1942. leta se je povezala z organizatorji OF na Cerknjanskem in začela organizirano delati za NOB. Zbirala je orožje, denarna posojila in prispevke in šivala obleke za partizane. Decembra istega leta je bila sprejeta v KPS. Leta 1943 je padla v zasedo in bila ranjena. Odpeljana je bila v italijanske zapore na Kostanjevico pri Gorici in v tržaške zapore. Po razpadu Italije se je vrnila domov in nadaljevala delo v rajonskem odboru OF in rajonskem odboru KPS za cerkljansko področje kot načelnica agitpropa. Prejela je številna odlikovanja.

Franc Povšič

Januarja smo se na ljubljanskih Zalah poslovali od nosilca partizanske spomenice in številnih odlikovanj Franceta Povšiča iz Vižmarji pri Ljubljani. Rodil se je pred 75. leti. Že pred razpadom stare Jugoslavije je moral zaradi pomanjkanja dela in preganjanja napredno mislečih ljudi od doma Voda pri Trzinu na Dolenjskem na Kosovo. Delal je v rudniku Obilič, kjer je vse do odhoda v partizane aktivno deloval v delavskem gibanju kot zaveden komunist. Med NOB je bil vseskozi na odgovornih mestih kosovskometohijskih partizanskih enot. Po vojni se je vrnil v Slovenijo, kjer je delal v organih za notranje zadeve. Bil je tudi aktiven družbenopolitični delavec, zlasti v ZK in ZB. Leta 1966 je bil upokojen in je po svojih močeh pomagal v organih krajevnega samouprave in DPO.

Antonija Fajdiga

Oktober lani smo se v Postojni poslovali od Antonije Fajdiga. Rodila se je 1927. leta na Razdrtem pri Postojni. S 16. letom je začela z aktivnim in organiziranim delom za NOB. Prejela je značko OF.

Vida Peruzzi

V Ljubljani je umrla Vida Peruzzi. Med okupacijo je z možem živela na Jesenicah. Leta 1942 sta se povezala z OF ter organizirano in aktivno delovala. Jeseni 1944. leta je bila izvoljena za članico mestnega odbora OF Jesenice. Bila je izdana in zaprta v Begunjah.

Viktor Ravnik

Na blejskem pokopališču smo se poslovali od urarskega mojstra Viktorja Ravnika, rojenega pred 76 leti v Bohinju. Bil je bорец Prešernove brigade. Na Žirovskem vrhu je bil ujet in dve leti je preživel v kazenskem taborišču na češki meji.

Marija Bratuša

V 90. letu je umrla Marija Bratuša, rojena v Vogričevcih pri Ljutomeru. Med NOB je bila v njeni hiši partizanska postojanka in tiskarna. Sama je aktivno sodelovala z NOV in OF. Od nje smo se poslovali v Bučkovcih.

Franc Jelovšek

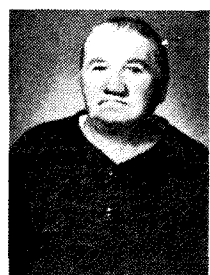
Na Polzeli smo se poslovali od Franca Jelovška, rojenega 1908. leta. Najprej je bil teren aktivist, potem pa se je priključil Tomšičevi brigadi. Za svoje delo med NOV je prejel odlikovanje.

Ivana Čibej

Novembra lani je umrla Ivana Čibej s Črnega vrha nad Idrijo. Rodila se je pred 84 leti v Idrijskem logu. Z NOB je sodelovala od 1943. leta, skrbela je za ranjence, hrano in oblačila in zbirala material.

Mihael Bele

Rodil se je 1920. leta v Zahenbercu pri Rogatcu. Mobiliziran je bil v nemško vojsko, od koder je pobegnil in se vključil v Bračičevo brigado. Bil je dvakrat ranjen, imel je čin starejšega vodnika ter bil dvakrat odlikovan. Od njega smo se poslovali septembra lani v Celju.

Cecilija Ržek

V 94. letu je umrla partizanska mati Cecilija Ržek. Kar štirje člani njene družine so bili med partizani, sama pa je sodelovala na terenu z OF. Bila je dvakrat odlikovana.

Jožica Novak

Novembra lani smo se na pokopališču na Planini poslovali od Jožice Novak, rojene 1903. leta. Vsa njena družina je sodelovala z NOV. Moža so ji odpeljali v internacijo, njo z otroki pa so preselili iz Ravnika v Laze, da bi ji onemogočili zvezo s partizani. Toda kljub temu je še naprej sodelovala.

Srečko Jugovič

Na ljubljanskih Zalah smo se novembra poslovali od Srečka Jugoviča, rojenega pred 70. leti. Že 1942. leta je bil med ljubljanskimi aktivisti in 1943. je odšel v partizane. Bil je v raznih enotah in na komandi mesta Stari trg ob Kolpi.

Matilda Osolnik

Rodila se je 1908. leta v Selah pri Moravčah. Sodelovala je z NOG na terenu moravške doline in bila odlikovana. Od nje smo se poslovali na kamniških Zalah.

Jakob Maver

Oktober lani smo se v Podmelcu poslovali od Jakoba Maverja iz Logaršč, rojenega 1915. leta v Rutu. Bil je aretiran in zaprt v tržaškem Coroneu in poslan na Sicilijo. V domovino se je vrnil s 3. prekomorsko brigado. Bil je odlikovan.

Drago Zemljak

V 60. letu je oktober lani v Ljutomeru umrl Drago Zemljak, oficir 2. čete 1. bataljona 3. brigade VDV, sekretar SKOJ in namestnik komandirja čete. Rodil se je na Cvenju pri Ljutomeru. Bil je član društva kmečkih fantov in deklet. Leta 1941 je začel sodelovati z NOB in OF. Sodeloval je v številnih akcijah v okolici Ljutomera. Septembra 1943. leta je odšel med partizane na Pohorje. Dodeljen je bil enoti VDV. Poslan je bil v Zgornjo Savinjsko dolino, kjer je bil dodeljen 2. četi 1. bataljona 3. brigade VDV. Imenovan je bil za četrtega sekretarja SKOJ in namestnika komandirja čete. Po vojni je bil premeščen v 2. divizijo KNOJ. Zaradi bolezni se je 1966. leta invalidsko upokojil. Opravljal je pomembne družbenopolitične naloge. Prejel je številna odlikovanja in priznanja.

Marjan Gregorčič

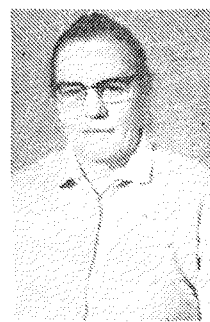
Novembra smo se v Izoli poslovali od Marjana Gregorčiča, rojenega 1918. leta v Italiji. Od 1944. leta je bil udeleženec NOV, in sicer v 3. avtomobilski četi.

Savo Stupar

V Izoli je umrl Savo Stupar, udeleženec NOV od 1943. leta. Bil je v 3. krajiški proletarski brigadi.

Ivan Nagode

Novembra lani smo se poslovali od Ivana Nagodeta iz Goliš. Rodil se je na Ravniku pri Logatcu. Med NOB so se v njegovi hiši sestajali aktivisti OF, članice AFŽ in v skritem delu hiše je zdravil ranjene partizane.

Rezka Omeje

Rodila se je pred 69. leti v Šmartnem ob Savi v revni delavski družini. Oče je umrl po prvi svetovni vojni, mati pa je morala skrbeti za štiri otroke. Se kot otrok je delala v tovarni kleja in bila pestunja. Spoznala je krivice in izkoriščanja delavcev. Uspelo ji je dobiti delo v Saturnusu. Vključila se je v akcije KP v tovarni, zbirala je prispevke za Rdečo pomoč za zapornike itd. Udeležila se je tekstilne stavke v Kranju, železničarjev na Jesenicah, shoda v Celju. Postala je članica SKOJ. Med prvimi se je priključila NOG. Leta 1941 je bila sprejeta v partijo in bila članica rajonskega odbora KP v Mostah. Bila je večkrat aretirana in zaradi pomanjkanja dokazov izpuščena. Junija 1942. leta je organizirano odšla v partizane v Tomšičevo brigado 1. čete 1. bataljona, nato na dolejnjsko vojno področje, v partijsko šolo in še po raznih dolžnostih do demobilizacije 1945. leta. Imela je čin oficirja. Po vojni se je vključila v delo na terenu. Prejela je spomenico 1941 in še več drugih odlikovanj.

Ivana Albrecht

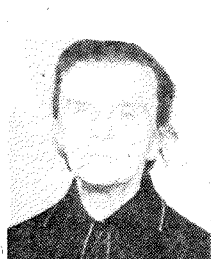
Rodila se je 1905. leta v Zireh. Avgusta 1943. leta se je vključila v delo NOG. Zbirala je hrano in sanitetni material ter raznašala literaturo. Od nje smo se poslovali novembra lani.

Marija Kleva

V Izoli smo se poslovali od terenske aktivistke Marije Kleva, rojene 1905. leta. Bila je udeleženka NOB od 1943. leta in bila odlikovana.

Jakob Pikel

Oktober smo se na Gotovljah pri Zalcu poslovali od Jakoba Pikla, znanega partizanskega mitraljezca, borca Tomšičeve brigade. Med vojno je bil ranjen.

Ivana Jereb

Oktober lani je v Račevi pri Zireh umrla Ivana Jereb, rojena pred 90 leti v Zirovskem vrhu. Od začetka 1943. leta je sodelovala z NOG, od jeseni istega leta pa je delala aktivno in organizirano v odboru SPŽZ Račeva.

Jože Šuštaric

Lani smo se v Kužlju poslovali od 86-letnega Jožeta Šuštarica. Leta 1942 je začel aktivno in organizirano delati z OF. Bil je aretiran in poslan na Rab in v Renicci. Po kapitulaciji Italije se je vrnil domov in se vključil v 9. brigado 18. divizije. Zaradi starosti je bil poslan domov. Izvoljen je bil v vaški terenski odbor OF Kuželj. Prejel je več odlikovanj in priznanj.

Jožefa Delač

Oktober lani smo se v Banja Loki poslovali od Jožefa Delač, rojenega 1912. leta v vasi Podstene. Leta 1942 se je vključila v delo OF. Leta 1943 je bila izvoljena za sekretarico AFŽ za teren Banja Luka. Bila je večkrat odlikovana.

Frančiška Benedik

V 86. letu je umrla Frančiška Benedik. Od nje so se poslovali novembra lani na žirovskem pokopališču. V njeni hiši so se ustajali partizani, dajala jim je hrano in zavetje ter jih obveščala o gibanju sovražnih enot. V partizanih je imela dva sinova.

Vinko Ražen

Avgusta je v Izoli umrl Vinko Ražen, rojen 1913. leta v Vrhoplju pri Sežani. Od leta 1943 je bil bорец Istrskega odreda.

Rudolf Čok

Umrl je Rudolf Čok iz Izole. Rodil se je 1910. leta v Šaredu nad Izolo. Od 1943. leta je bil bорец 4. prekomorske brigade.

V četi komandirja Bogdana

V spomin na brata Ivana Rojca-Bogdana

Ivan Rojc se je rodil 28. septembra 1919. leta v številni rudarski družini v Zagorju ob Savi. Še zelo mlad je začel delati v steklarni Hrastnik, nato je dobil službo v Kranju. Po dveh letih je bil zaradi pomanjkanja dela odpuščen. Nato se je zaposlil v rudniku v Zagorju. Rad se je ukvarjal s športom. Tako je kolesaril, igral nogomet in smučal.

Po vdoru fašistične vojske v naše kraje se je takoj vključil v revolucionarno gibanje. Odhajal je na sestanke v Trbovlje, kjer je bil leta 1941 verjetno tudi sprejet v komunistično partijo. Na teh sestankih so se zagorski fantje dogovorili za odhod v partizane v začetku leta

se je nato bojeval s svojimi borci na območju Menine planine in Mozirske planine do 28. oktobra, ko je bil sestavljen iz enot Šlandrove novi bataljon, namenjen za Pohorski odred. V njem so bili večinoma borci iz Savinjske čete. Za komandanta je bil imenovan Ivan Rojc-Bogdan, zato se je bataljon imenoval po ustanovitvi Pohorskega odreda tudi Bogdanov bataljon.

Pohod na Pohorje se je odvijal v zelo hudih razmerah, vendar ga je Bogdan izpeljal srečno. Na Pohorje so prispeli 2. novembra 1943. leta. Pohorski odred je bil ustanovljen 4. novembra 1943. Sestavljen je bil iz dotedanjega 2. bataljona in Bogdanovega bataljona. Z

»Francka«. V partizanih ga je večkrat obiskala tudi mati, enkrat je odšla celo na Pohorje, samo da je videla sina. V Metliki je srečal Franca Rozmana-Staneta, ki je bil tedaj komandant NOV in POJ Slovenije. Pozdravil ga je, nato pa nadaljeval pot. Komandant Stane ga je ustavil in ga vprašal, če ga nič več ne pozna. Bogdan mu je odgovoril: »Seveda te poznam, samo nerodno mi je, ker si ves v zlatu, jaz pa tak, saj vidiš.« Bil je skromno oblečen. Komandant Stane ga je povabil v gostilno, mu naročil okrepčilo in dodelil novo obleko. Tako je pripovedoval Bogdan mami.

Iz oficirske šole se je vrnil v juniju 1944 in povzel spet drugi bataljon Zidanske brigade. Po vrnitvi, ko se je prvič sestel z mamo, ji je rekel, naj pridem tudi jaz, takrat star 17 let, k njemu v partizane. Imela sva se zelo rada. Nato sva skupaj partizanila okrog Moravč, Savinjske doline, na Menini plani ni sem bil sprejet v SKOJ in 30. julija smo napadli in osvobodili Gornji grad. Bogdan je bil nato komandant 2. bataljona Zidanske brigade vse do 15. oktobra, ko so prispeli na Dolenjsko v bližino Trebnjega.

Pred usodnim 15. oktobrom je Zidansko brigado obiskal komandant Franc Rozman-Stane in Ivanu podelil odlikovanje in čin kapetana. V jutranjih urah 15. oktobra so bataljon napadli fašisti in domači izdajalci blizu Trebnjega. Bogdan se je tudi tokrat junaško bojeval. Padlo je 26 borcev, med njimi tudi komandant Bogdan. Pokopali smo ga v skupno grobnico z drugimi betežne, ki ne bi mogli celo uro stati v razredu in se pogovarjati z nami. Seveda imamo tudi srečanja z borci v šoli. Spomine zapišemo, krožkarji pa jih posnamemo na magnetofonski trak. Da pa ne bi ostali samo na magnetofon-

Vso to zgodbo partizanske poti brata Ivana Rojca-Bogdana sem opisal zato, ker so me že večkrat borci spraševali o njem in njegovi usodi. Mnogi so ga poznali le kot Bogdana in niso vedeli, od kod je. Nikjer ni nobene spominske obeležja o junaku, kakršen je bil Bogdan. Pa mislim, da bi moralo biti. Ne morem razumeti, zakaj v Zagorju ni imen na spomeniku tem pohorskim junakom in drugim borcem, ki so vse žrtvovali za svobodo. Zakaj ni v Trebnjem, kjer so tako junaško padli borci Zidanske in Šlandrove brigade, na spomeniku imen teh borcev. Tudi v Mariboru bi se lahko spomnili na te junake Pohorja.

Po osvoboditvi so se Bogdana spomnili v Zagorju. Topliška šola je poimenovala pionirski odred po Bogdanu. Borčevsko organizacijo Zagorje sprašujem, kje je zastava z Bogdanovim imenom? Obiskal sem tudi Osankarico, kjer je Bogdan nešteto vodil boje in skupaj s Francem Rozmanom-Stanetom obiskoval legendarni Pohorski bataljon. V paviljonu razstavljenih slik borcev na Pohorju sem zamenjal iskal Bogdanovo sliko.

Mirko Rojc

Krožek za ohranjanje izročil NOB na osnovni šoli Tone Čufar na Jesenicah

Krasi jih zvezno priznanje ZZB NOV Jugoslavije

V osnovni šoli Tone Čufar na Jesenicah smo se pogovarjali s člani krožka za ohranjanje izročil NOB in njihovo mentorico Zofijo Hribnik. Pravzaprav je to zgodovinski krožek, ki je to posebno ime prevzel pred štirimi leti. Zakaj? Zato, pravijo krožkarji, ker se večinoma seznanjajo z dogodki med narodnoosvobodilnim bojem. Želijo ohraniti spomine nekdanjih borcev, ker bi bilo škoda, da ti hudi časi zatonejo v pozabo.

»Zapuščajo nas številni borci. Nekaj še živeli pa se je odločilo, da bodo sodelovali z

skih trakovih, jih objavimo tudi v našem glasilu Mladi zgodovinar, ki izhaja enkrat do dvakrat na leto. V njem se oglašajo tudi borci sami, na primer Franc Ravnik, ki je bil med NOB v 9. korpusu, stalno dopisuje v Mladega zgodovinarja. Najtesneje smo povezani z borci v našem najožjem okolju, v krajevni organizaciji ZB NOV.«

Krožkarji se sestajajo enkrat na teden. Petnajst jih je, večinoma sedmo-in osmošolci. Radi prihajajo in zelo so ponosni na svojo mentorico Zofijo Hribnikovo, ki jim je že veliko pomagala pri njihovem delu.

»Čutimo, da smo uspešni,« pravi Boštjan Ilenič. »seveda pa iz tega ne bi bilo nič, če ne bi imeli tovarišice Hribnikove. Nikoli je ni žal časa za naše delo. To, da zapišemo utrinke iz NOB na magnetofonski trak, je pomembno tudi za nas, in ne le za prihodnje rodove, čeprav vemo, da je v tem največja vrednost. Za nas so ti zapisi zlasti pomembni v osmem razredu, ki je pri uri zgodovine skozi celo leto prepleten z vsebino narodnoosvobodilnega boja. Poslušanje magnetofonskega traku med uro pomeni pravo osvežitev.«

Krožkarji pišejo spise in jih pošiljajo v objavo različnim časopisom. Tudi na naši mladinski strani TV-15 jih večkrat zasledimo. Zelo natančni so, dorečeni, izpopolnjeni. To pa še ni vse, kar so si začetli za svoje naloge. Petra Žebre je povedala, da je ena od njihovih nalog tudi tedensko obveščanje vseh učencev šole o dogodkih iz domovine in sveta. Lepake razstavljajo na krožkovi oglasni deski, ki je vsem dostopna. Skupaj s Klavdijo Volc Petra prebira dnevno časopisje, televizijska in radijska poročila in skupaj po svoji presoji izluščita, kar se jima zdi, da morajo vsi vedeti. Katarina Velepec je risarica krožka, ki tu pa tam poskrbi za ilustracijo tistega, kar visi na oglasni deski.

Letos bodo že drugič tekmovali za Gašperjevo bralno zna-

čko. Knjige Gamsi na plazu, Požganica in zbornik Koroški Slovenci v Avstriji včeraj in danes so literatura, ki jo nameravajo preštudirati. Z vsem spoštovanjem so se lotili listanja po literaturi in tako spoznavajo veličino junaškega boja koroških partizanov ter poštenega, delovnega koroškega proletarca.

»Vemo, da koroškim borcem to veliko pomeni,« pravi tovarišica mentorica, »da namerč nekdo navduši mlade za spoznavanje njihovega boja in njihovega trpljenja. Letos si nameravamo prislужiti bronasto značko, lani pa smo prispeli celo do srebrne. Delo je zahtevno, saj zahteva od učenca veliko zbranosti pri branju posameznih poglavij, o katerih potem razpravljamo pri krožku, dokler ni vsem vse razumljivo. In še nekaj smo naredili lani: imeli smo dan zgodovine v praksi. Podali smo se na Koroško in obiskali grobove borcev, ki so tam padli. Tako je Prušnikovo delo Gamsi na plazu učenec bližje. Tudi to vedo, da je leta 1958 avstrijski zvezni parlament sprejel zakona o manjšinskem šolstvu in pravici uporabe slovenščine na sodiščih, s katerima so bistveno okrnili pravice, ki so doslej veljale iz prvih vojnih dni. To je bil pravzaprav vzrok, da je izšla knjiga Gamsi na plazu.«

Še en svoj načrt so nam izdali, ki ga želijo uresničiti v prihodnosti; to je tekmovanje TITO-REVOLUCIJA-MIR. Pravijo, da ni toliko tekmovalne narave, marveč jih seznanja z zgodovinskimi dogodki in z dogodki in sedanjosti.

Na koncu vabijo jeseniški krožkarji vse nekdanje borce, katerih naslovov še nimajo, in bi radi prenesli svoje spomine na mlajšo generacijo, da jih obiščejo v šoli ali pa jim sporočijo svoj naslov, da jih bodo lahko obiskali doma. »Upamo, da bo poziv dobil množičen odziv,« so še dodali. Živa Drole

Ivan Rojc-Bogdan, fotografiran pozimi leta 1944

1942. V partizanih se je priključil Štajerskemu bataljonu in se bojeval v Savinjski četi. Kasneje ga je kot hrabrega in izkušenega borca komandant 4. operativne cone Franc Rozman-Stane vzel v svoje spremstvo. Z njim je bil do 4. aprila 1943, ko so napadli Mežico na Koroškem. Medtem je 8. januarja 1943 tragično padel legendarni Pohorski bataljon, zaradi česar je nastala praznina na Pohorju. Komandant Stane je zato odločil 15 borcev, ki naj bi nemudoma odšli na Pohorje. Za komandirja te čete je postavil starega in preizkušenega borca iz svoje zaščite Ivana Rojca-Bogdana. Tako je Ivan postal po padcu Pohorskega bataljona prvi komandant in borec Pohorske čete, iz katere je nastal novi Pohorski bataljon in kasneje Pohorska brigada. S to četo je Bogdan odšel na Pohorje, kjer so se bojevali do 2. maja, ko je četa odšla na Mozirsko planino. Tam so se ji pridružili borci Kamniško-savinjskega odreda. Skupaj so se vrnili na Pohorje, kjer je bil ustanovljen 2. Pohorski bataljon. V bataljonu se je bojeval Bogdan skupaj z drugimi borci, do odhoda večine bataljona proti Dolenjski. Med potjo na Dolenjsko je bila ustanovljena Savinjska četa. Za komandirja te čete je bil imenovan Bogdan, ki

ustanovitvi Pohorskega odreda je postal dotodanji 2. bataljon 1., Bogdanov pa 2. bataljon. Za komandanta 2. bataljona je bil imenovan Bogdan. Postal je prvi Pohorec, saj je nastal sedanji 1. bataljon iz njegove čete, ki jo je pripeljal iz Mežice, in tudi sedaj drugi bataljon iz Bogdanovega bataljona, ki ga je pripeljal z Moravškega. V Pohorskem odredu se je bojeval do 8. januarja 1944, ko je bila ustanovljena Zidanske-Pohorska brigada, v kateri je ostal še dalje komandant 2. bataljona. Aprila 1944 je odšel na višji oficirski tečaj na Dolenjsko. S Pohorja je krenil s patruljo, ker je imel še nalogo, da najde Lackovo četo. Med potjo pa je Bogdan izvedel še zanimivo politično akcijo. Patrulja je srečala učiteljico v Planici na Pohorju. Zahteval je, da gresta z njimi v šolo. Bogdan je pol ure govoril otrokom o osvobodilnem boju, potem pa so partizani uničili Hitlerjevo sliko in pritrdili na steno Titovo sliko. Ta primer je verjetno enkrat v nemčurski Štajerski. Nato je Bogdan odšel na oficirski tečaj v Metliko. Med potjo je prenočil doma. Seveda nismo vedeli, kam je namenjen. Večkrat se je oglašil z dopisnico. Tudi iz oficirske šole je pisal, in sicer da je na kuharskem tečaju, podpisal pa se je s

Tekmovalci Gašperjeve bralne značke o liku Karla Prušnika-Gašperja

Tekmovanje za Gašperjevo bralno značko poteka na naši šoli drugo leto. Tudi letos smo se člani krožka za ohranjanje tradicij NOB osnovne šole Tone Čufar z Jesenic vključili v tekmovanje za Gašperjevo bralno značko. Prijavilo se nas je kar nekaj učencev. S tovarišico Hribnikovo smo se pridno lotili dela. Studirati smo začeli Gašperjevo knjigo Gamsi na plazu. V tej knjigi opisuje Karel Prušnik-Gašper življenje in boje Koroških Slovencev, pa tudi svojo mladost, rast in zorenje v moža in borca za narodne in socialne pravice.

Karel Prušnik-Gašper je že kot mlad fant začel brati knjige s politično vsebino. Rad je posegel po Cankarju, Levstiku in drugih slovenskih pisateljih. Knjige Cankarja in Levstika ni mogel dobiti v knjižnicah slovenskega izobraževalnega društva. Veliko mu je pripovedoval njegov stric. Razlagal mu je marksistično literaturo, a vendar preprosto, da je kmalu spoznal, v kateri razred sodijo kmečki fantje, ki služijo kruh z rokami. Včlanil se je v socialistično mladinsko organizacijo, ki je nosila rdeči nagelj.

Bližale so se volitve v deželni in državni zbor. Karel in napredni Korošci se niso mogli odločiti, koga naj volijo. S svojim tovarišem iz rodne vasi sta sklenila, da bosta v deželni zbor volila Koroško slovensko stranko, v državni zbor pa socialne demokratke.

Imeli so tudi skrivno tiskarno, v kateri so tiskali časopis Kam. Zaradi izdaje so prišli orožniki po Karla in ga odpeljali na orožniško postajo v Železno Kaplo. Od tam so ga odpeljali v celovške zapore, potem pa v Karlau. Tam so mu tovariši svetovali, naj piše spomine. Hitro se je oprijel tega nasveta. Toda, če so pri jetniku našli pisemski papir in znamke, je bil strogo kaznovan. Kljub vsemu je začel s

pisanjem brž, ko se je zvečer ves prašen in umazan vrnil v celico. Hitro je pojedel večerjo, nato pa se skril v kot, katerega pazniki niso mogli videti skozi linico. Prvi listek je poslal 13. januarja po skrivni zvezi v Celovec. Listke je pošiljal na različne naslove, da se ne bi oblastem zdelo sumljivo, zakaj njegova žena prejema pisma vsake tri dni. Nekaj pisem se je izgubilo, vendar mu je žena to sporočala, saj je imel vsak listek kontrolno številko. Veliko bolj prijetno pa je bilo snidenje z ženo. Listek, popisan s spomini, je imel trdno stisnjen v roki in ga je ženi izročil skrivaj. Tedaj sta trepetala oba, ali se bo srečno izteklo ali ne. Pozimi je bilo vse lažje, saj je imel zavojček skrit za rokavico. Ko mu je žena pravila, kakšne rokavice plete otrokom, ga je vzela ven. Karlovi sojetniki so se strašno dolgočasili, a on je bil svoboden človek, čeprav v zaporu.

Karel je bil hraber borec, junak koroških partizanov, politični delavec, ki je upal pogledati resnici v oči, čeprav je bilo zanj treba veliko trpeti. Kot domačin in narodno prosvetni delavec je užival velik ugled med kmečkimi ljudmi. Kot preganjan protifašist in borec za socialne pravice malega človeka si je pridobil zaupanje delavcev, ki so bili pretežno Slovenci. Odlikoval se je tudi z izrednim čutom iznajdljivosti in nevarnih trenutkih. Kot zrelejšemu in bolj izkušenemu tovarišu so mu zaupali partizani in domačini. Prušnik je na izkušnjah skupnega protifašističnega boja slovenskih in avstrijskih borcev tudi po vojni razvijal in utrjeval tradicije tega boja.

Karel je umrl 16. marca 1980 v Ljubljani. ALENKA ČUFAR, 7. a krožek za ohranjanje tradicij NOB OŠ Tone Čufar, Jesenice

Tudi športniki so se izkazali

V okviru spominskih slovesnosti v Dražgošah je letos potekalo že enajsto tekmovanje ekip ZRVS in ZRMS, ki nosi naslov Po poteh heroja Kebeta. Triin- trideset šestčlanskih ekip se je zbralo v Kropi, kjer so reševali naloge iz topografije, taktike in poznavanja dražgoške bitke ter teme marksizma in razorožitev. Nato pa so odšle ekipe na strelišče, kjer so pod nadzorom članov strelske družine Podnart in športnega društva Plamen in Kroke streljali z malokalibrsko puško.

Natančno ob deveti uri je odšla na pot proti Dražgošam prva ekipa. Najtežji del devet kilometrov dolge poti je bil vzpon na Jamik, kjer so se ekipe pri spomniku spomnile narodnega heroja Lojzeta Kebeta-Štefana. Nato pa so znova odhitele proti cilju, ki je bil

za mladince za spominski smučarski pokal maršal Tito, je nastopilo 27 tekmovalcev iz vse države, ra-

Najboljšim ekipam, ki so tekmovale Po poteh heroja Kebeta, sta podelila medalje, pokale in praktična darila predsednik republiške konference ZRVS Stane Kotnik (na sliki) in predsednik republiške konference ZSMS Robert Černe

zen Makedonije, ki so merili moči v biatlonu na deset kilometrov. Tokrat je bil najboljši vojak Jure Velepec, član ekipe VP Kranj, pred Lekanom (Slovenija) in Klincem, prav tako VP Kranj.

Republiški štab TO in pokrajinski štab TO za Gorenjsko sta pripravila tudi štirinajsto odprto prvenstvo patrolj enot TO, JLA in uprav za notranje zadeve. V tem tekmovanju je nastopilo 43 moških in tri ženske ekipe. Pri ženskih

patruljah TO je zmagala ekipa Kranja pred Škofjo Loko in BiH. Pri moških je bila najboljša Radovljica pred Jesenicami in Kranjem. Med ekipami UNZ je zmagala ekipa zaščitne enote milice, pred UNZ

Jubilejne partizanske smučine

Cerkno, nekdanja prestolnica partizanske Primorske, se zavzeto pripravlja na 40-letnico prve partizanske olimpiade, smučarskih tekem, ki so bile edinstvene v takratni okupirani Evropi. Letos namreč mineva 40 let, ko so na delu osvobojenega ozemlja sredi vojne vihre tekmovali partizani v skokih, patroljnem teku in v veleslalomu. To je bil za tiste čase enkratni dogodek ne le za novo Jugoslavijo, ampak za vso Evropo, ki je še vedno ječala pod fašizmom.

V Cerknem so se na obletnico temeljito pripravili in bodo v spomin na enega največjih športnih dogodkov med NOB izpeljali obsežen program prireditev. Tako so se lani pripravljali na izdajo posebne brošure z naslovom »Partizanske smučine Cerkno 45«, avtorjev Marjana Masterleta in Jožeta Dekleve. V njej bodo obsežneje predstavljene tekme partizanov leta 1945 in odmev teh tekem v današnjih dneh. Knjiga v nakladi 5.000 izvodov bo izšla konec tega meseca, javnosti pa jo bodo predstavili na prvi dan letošnjih jubilejnih prireditev 21. februarja. Avtorja knjige, ki jo je založil organizacijski odbor Partizanskih smučin, finančno pa podprli delovni organizaciji ETA iz Cerknega in ELAN iz Begunj, sta se v minulem letu izredno potrudila in zbrala pričevanja številnih udeležencev tekem v letu 1945 (sodelovalo je 31 partizanov) in izjave ter pričevanja ljudi, ki že vrsto let delajo na področju organizacije te prireditve.

V okviru priprav na praznovanje so pred dnevi v Cerknem razpisali tudi likovni natečaj za vse učence osnovnih šol v idrijski in škofjeloški občini na temo Gozd naš prijatelj. V okviru natečaja naj bi učenci izpričali svojo predstavo o življenju partizanov v gozdu in tudi kako si predstavljajo gozd kot prijatelja in naše zatočišče v primeru izrednih razmer. Ob tem je treba poudariti, da je za likovne ali literarne natečaje že vsa leta izjemno zanimanje.

Seveda pa ne smemo mimo tako imenovanga tekmovalnega programa letošnjih jubilejnih prireditev. Ta bo obsežnejši kot pretekla leta. Tekmovanja na smučišču Črni vrh nad Cerknim se bodo začela 21. februarja s kategorizacijsko tekmo za cicibane in pionirje štirih severnoprimerjskih občin, nadaljevala pa z veleslalomom za vojake, pripadnike JLA LAO. Dne 22. februarja bodo izpeljali biatlon za vojake, pripadnike TO in milice severnoprimerjskih občin, dan kasneje pa bo na programu letošnja, jubilejna novost, in sicer slalom in veleslalom za pokal republik in pokrajin. Tekmovanja se bodo udeležile 13-članske ekipe iz vseh republik in pokrajin, zato bo to tekmovanje zvezne narave. Kot običajno pa bodo letošnje jubilejne partizanske smučine sklenili s tekmovanjem borcev v veleslalomu in v tekih.

Filip Šemrl

Negovanje revolucionarnih tradicij v dnevniku Večer

V domu družbenih organizacij v Mariboru se je sestal svet za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil in spomeniško varstvo pri predsedstvu mestne konference SZDL Maribor in pod vodstvom predsednika prof. dr. Milana Ževarta razpravljalo o negovanju izročila revolucionarnih tradicij v dnevniku Večer.

Član sveta Janez Švajncar mlajši je poudaril, da ima posebno vlogo pri negovanju revolucionarnih in narodnoosvobodilnih tradicij redna ponedeljkova stran Naša revolucionarna leta. Že leta 1975 je imel Večer vsako sredo posebno stran, ki je bila v celoti posvečena 40-letnici zmage in obujanju spomina na partizanski boj in revolucijo. Leta 1981 so ob 40-letnici vstaje spet obu-

dili podobno stran, tokrat pod imenom Naših 40 revolucionarnih let. Prva stran je izšla 9. februarja 1981. Iz ponedeljka v ponedeljek se je ta posebna stran tako priljubila, da je postala sestavni nepogrešljivi del Večera tudi po izteku jubilejnega leta. Od februarja 1981 do 1. oktobra letos je ta posebna stran izšla kar v 184 ponedeljkovih Večerih. Posebej pomembna je stalna rubrika »Se spomnite, tovariši?« V njej je bilo objavljenih 152 neznanih fotografij iz obdobja narodnoosvobodilnega boja. S pojasnitvijo dogodkov in oseb na njih je bil dan neprecenljiv prispevek slovenskemu zgodovinopisju in podobi NOB. Skoraj šest desetih objavljenih fotografij je dobilo svojo pojasnitev s pomočjo bralcev

Večera – borcev.

Stalna rubrika je partizanski koledar, ki predstavlja narodne heroje, njihovo življenje, delo in žrtve. Odmevna je tudi rubrika, ki pomaga pri iskanju podatkov o izgnancih. Na strani posebej poudarjajo tudi za naš čas pomembne lastnosti in odlike preteklosti, kot so svobodoljublje, nesebičnost, pogum, vztrajnost, podrejanje osebnih ciljev ciljem skupnosti, družbe in revolucije. Veliko zanimanje je med bralci Večera za rubriko, ki predstavlja naše partizanske in borbene pesmi. Posebno pomembnost dajejo Večero-vi strani Naša revolucionarna leta prispevki preučevalcev NOB in zgodovinarjev. Potrditev posebne vrednosti strani Naša revolucionarna leta je tudi dodelitev

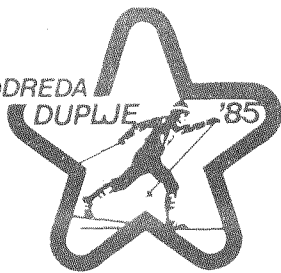
Tomšičeve nagrade kot izjemnega priznanja za časni-karske dosežke v letu 1983.

Na seji so izrekli priznanje Večeru in uredniku posebne strani Gabrijelu Jesenšku, ki sta vložila veliko truda za čim boljše urejevanje te strani. Razprava je pokazala, da bi morali tudi v drugih uredništvih (Delo, Ljubljanski dnevnik, slovenska televizija) posnemati Večer in več kot doslej storiti za sistematično in stalno razvijanje tradicij NOB. Predlagali so, naj bi na posebni Večero-vi strani uvedli rubriko, v kateri bi predstavljali posamezne spomenike NOB. V tej rubriki bi kazalo tudi spregovoriti o borcih in drugih revolucionarjih, po katerih so poimenovane posamezne ulice, naselja, KS, ozdi in društva. Član sekretariata komisije za negovanje in razvijanje tradicij NOB pri republiški konferenci SZDL Ivo Bajt je izrekel priznanje uredništvu Večera in sodelavcem posebne Večero-ve strani, ki se je uveljavila s svojimi prispevki in razpravami.

M. K.

Duplje vabijo smučarske tekače

PO POTEH KOKRŠKEGA ODREDA

Po nedeljski odpovedi smučarskega teka Gorenjskega odreda v Cerkljah se nam v nedeljo obeta deseti množični smučarski tek Po poteh Kokrškega odreda, ki ga pripravljajo marljivi smučarski delavci iz Dupelj. Tekmovalci se bodo pomerili v petih kategorijah. Najbolje pripravljeni bodo odšli na trideset kilometrov dolgo pot. Tisti, ki mislijo, da je ta prog za njih

predolga, bodo tekli na petnajst kilometrov, kolikor bodo morali preteči tudi udeleženci vojaškega teka. Pionirji in rekreativci bodo tekli na sedem kilometrov dolgi progi. V posebnih kategorijah, ki bo imela tudi sedem kilometrov dolgo progo, bodo tekli nekdanji borci in aktivisti NOB. Začetek teka bo ob 9.30.

Jurišnikom 18. divizije

Pred nedavnim sem v našem časniku prebral članek o srečanju borcev jurišnega bataljona 15. divizije. To branje mi ni dalo miru, da ne bi napisal nekaj vrstic, ki naj bi jih prebrali vsi nekdanji borci jurišnega bataljona 18. divizije. Dobro bi bilo, da bi poslali na uredništvo TV-15 Naš tovariš naslove svojih sedanjih bivališč in podatke o udeležbi v našem bataljonu. Potem bi se torej tudi mi jurišniki 18. divizije po dolgem času lahko zbrali in obudili spomine na boje našega bataljona. Od ustanovitve na Notranjskem je naš bataljon bojeval nešteto bojev vse do osvoboditve Ljubljane.

Prav v začetku leta je bila 39. obletnica boja, ki smo ga jurišniki 18. divizije vodili skupaj z jurišnim bataljonom 15. divizije. Takrat smo napadli nemško topništvo pri vasi Polom v Suhi krajini. V tem boju nam je padel prvi komandant bataljona tovariš Uršič. Prav bi bilo, da bi se ga spomnili, saj je znal podžigati bojevitost našega bataljona in v vsakem boju je bil med prvimi na položaju.

Srečati bi se morali tudi zato, ker imamo še živega komandanta Cirila Puca in komisarja Andreja Šturma.

Andrej Velkavrh

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRASEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIĆ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelki: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 700 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35